
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

ВИПУСК 98

(ЧАСТИНА II)

КИЇВ – 2011

Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць.
Випуск 98. Частина II (у двох частинах).

К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут міжнародних відносин, 2011. – 152 с.

У збірнику представлені матеріали дев'ятої міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна», яка відбулась 23 березня 2011 року в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Редакційна колегія:

Копійка В.В.,	д-р політ. наук, проф. (головний редактор);
Вергун В. А.,	д-р екон. наук, проф.;
Дайнеко В. В.,	канд. філол. наук, проф.;
Денисов В. Н.,	д-р юрид. наук, проф.;
Довгерт А. С.,	д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПрН України;
Кисіль В. І.,	д-р юрид. наук, проф.;
Коппель О. А.,	д-р істор. наук, проф.;
Крижанівський В. П.,	д-р істор. наук, проф.;
Крушинський В. Ю.,	д-р політ. наук, проф.;
Макаренко Є. А.,	д-р політ. наук, проф.;
Манжола В. А.,	д-р істор. наук, проф.;
Матвієнко В. М.,	д-р істор. наук, проф.;
Муравйов В. І.,	д-р юрид. наук, проф.;
Пахомов Ю. М.,	д-р екон. наук, проф., академік НАН України;
Перепелиця Г. М.,	д-р політ. наук, проф.;
Пирожков С. І.,	д-р екон. наук, проф., академік НАН України;
Пузанов І. І.,	д-р екон. наук, проф.;
Рижков М. М.,	д-р політ. наук, проф.;
Рогач О. І.,	д-р екон. наук, проф.;
Скороход Ю. С.,	д-р політ. наук, проф.;
Філіпенко А. С.,	д-р екон. наук, проф.;
Фурса С. Я.,	д-р юрид. наук, проф.;
Шемшученко Ю. С.,	д-р юрид. наук, проф., академік НАН України;
Циганов С. А.,	д-р екон. наук, проф.;
Шнирков О. І.,	д-р. екон. наук, проф. (заст. головного редактора).

Відповідальний редактор: **Римська Т.Ю.**

Адреса редакційної колегії: 04119, Київ, вул. Мельникова, 36/1,
Інститут міжнародних відносин; тел. 481-44-14.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен власних та інших відомостей.

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Панікар Г.*

ЗРОСТАННЯ РОЛІ РЕГІОНІВ У ПРОЦЕСІ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Протягом останніх десятиріч як в розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються має місце стала тенденція до зростання ролі регіонів у залученні прямих іноземних інвестицій та їх конкурентоспроможності. Даний процес супроводжується розширенням інструментарію регіональної політики залучення прямих іноземних інвестицій, переосмисленням значення кожного з інструментів, появою нових напрямків політики залучення інвестицій, розширенням співробітництва з приватними компаніями. Удосконалюється також механізм розробки регіональної політики.

Можна виділити наступні внутрішні та зовнішні чинники, які спонукають до децентралізації державної економічної політики та політики залучення іноземних інвестицій. Зовнішніми чинниками активізації регіональної політики є проблеми глобалізації, інтеграції, проблеми субрегіональних утворень тощо. Ті інтеграційні процеси, що вже відбуваються, і ті, на які ще чекає Україна зумовлюють необхідність підвищення конкурентоспроможності України в цілому, а значить, і її регіонів [1, с.143]. Іноземні компанії все частіше при виборі об'єктів інвестування порівнюють не країни, а окремі регіони. Таким чином, регіони конкурують між собою за іноземні інвестиції не тільки на національному, а на міжкраїному рівні.

Крім того, існує ціла низка внутрішніх чинників, які намагаються вирішити за допомогою децентралізації інвестиційного процесу.

По-перше, забюрократизованість та надмірна йєрархічність державної політики залучення ІІІ. Як свідчать опитування іноземних інвесторів, ефективність бюрократичної системи стає одним із вирішальних факторів при виборі місця розміщення [4, с.408].

По-друге, невідповідність державної політики потребам регіонів. Особливо зростає значення регіональної політики в країнах з перехідною економікою, оскільки на неї покладене завдання, яке так і не вдалося вирішити за допомогою національної макроекономічної політики та яке пов'язане з розірванням порочного циклу «галузь-територія» і забезпеченням принципу «двохсекторного розвитку» [2, с.54].

По-третє, розвиток державно-приватного партнерства вимагає від держави вжиття заходів направлених по покращення взаємовідносин «держава-інвестор». Децентралізація інвестиційної політики має призвести до посилення кооперації з іноземними інвесторами та розвитку різноманітних форм державно-приватного партнерства з іноземними інвесторами.

* доцент кафедри міжнародних економічних відносин та міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

В цілому, різноманітні зміни, що відбуваються у політиці залучення прямих іноземних інвестицій під впливом процесу децентралізації призводять до наступних позитивних наслідків.

По-перше, до розширення повноважень регіональної влади. Впровадження моделі регіональної політики на основі нової парадигми «відповідальної регіоналізації» має збільшити відповідальність місцевої влади перед виборцями оскільки виборці будуть оцінювати роботу саме органів управління певного регіону, а не усереднено роботу органів державної влади за умови децентралізації. Таким чином, місцева влада буде, в більшій мірі, зацікавлена виконати поставленні перед нею завдання [4, с.410].

По-друге, децентралізація призводить до покращення якості управління та підвищення ефективності використання наявних у регіоні ресурсів. Місцева влада краще знає потенціал свого регіону та наявні потреби, а тому буде сприяти максимально ефективному використанню ресурсів, в тому числі за рахунок використання стимулюючих заходів та проведення більш гнучкої політики. Наприклад, децентралізація фіскальної відповідальності націлена, перш за все, на підвищення ефективності використання фіскальних та фінансових інструментів, оскільки місцева влада набагато краще ніж органи центральної влади усвідомлює які галузі, підприємства або проекти є життєвонеобхідними для зростання добробуту регіону, а тому будуть більш ефективно використовувати такі інструменти для підвищення привабливості регіону в цілому, або окремого інвестиційного проекту.

По-третє, передача управлінських та адміністративних функцій має призвести до підвищення ефективності державної політики за рахунок спрощення бюрократичних процедур, усунення зайвих погоджень, збільшення швидкості реагування, підвищення прозорості процесу прийняття рішень.

Розвиток державно-приватного партнерства за участю іноземного капіталу є характерною рисою сучасного глобального середовища. Особливої актуальності таке партнерство набуває в умовах глобальної фінансової кризи, оскільки проекти, що ґрунтуються на державно-приватне партнерство мають цілий ряд переваг: стимулювання попиту з метою стабілізації ситуації в економіці, зниження гостроти проблеми нестачі ліквідності за рахунок використання двох джерел фінансування (приватні і бюджетні кошти), можливість залучати в проект довгострокові кошти. Крім цього, залучення приватного підприємницького сектора до виконання соціальних і економічних програм, у тому числі в сфері суспільних послуг, включаючи реалізацію інфраструктурних проектів, може зробити державу більш компактною, ефективною і гнучкою у своїй діяльності, тим самим знижуючи рівень бюрократизації і корумпованості економіки.

На решті, децентралізація влади має підвищити конкурентоспроможність регіону, що, в кінцевому рахунку, призведе до зменшення розбіжностей у розвитку між регіонами в середині країни [3, 5]. Використання внутрішніх ресурсів значно відрізняється між регіонами. Вважається, що найбільш ефективно їх використовує більш розвинуті регіони. Іншими словами, менш розвинуті регіони мають більше поля для покращення, а тому зростання ефективності використання ресурсів в них буде відбуватися більш високими темпами. Як наслідок, децентралізація виступатиме як каталізатор та буде сприяти вирівнюванню економічного розвитку між регіонами.

Таким чином, роль місцевої влади у процесі залучення іноземних інвестицій має докорінно змінитися. Регіональна політика має стати проактивною та включати як весь інструментарій заходів стимулювання процесу залучення іноземного капіталу, заходи по просуванню інвестиційного іміджу регіону, тощо. При цьому, необхідно пам'ятати, що не

існує якоїсь найкращої моделі щодо розподілу повноважень та відповідальності між гілками влади. Кожна країна має свою власну культуру, економічний та соціальний контекст та, базуючись на цьому, виробляє власну стратегію змішаної децентралізації, а також шляхи її реалізації.

Список використаної літератури:

1. Варналій З.С. Регіональна політика України: нові умови, нові вимоги // Стратегічні пріоритети. - 2007. - №1. - С.141-149.
2. Минакир П. Трансформація регіональної економічної політики // Проблеми теорії і практики управління. - 2001. - №1. С. 49-55.
3. Gil C., Pascual P., Rapún M. Regional economic disparities and decentralization // Urban Studies. - 2004. - № 41. - p.71-94.
4. Rodriguez-Pose A., Gill N. On the 'economic dividend' of devolution // Regional Studies. - 2005. - № 39(4). -p. 405-420.
5. Shankar R., Shah A. Bridging the economic divide within countries: A scorecard on the performance of regional policies in reducing regional income disparities // World Development. - 2003. - №31. - p. 1421-1441.

Бут Ю.*

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Серед нині існуючих груп держав, що виникли в процесі регіонального економічного співробітництва, Європейський Союз максимально наблизився до стадії повної інтеграції [2]. Євроінтеграція - це довготривалий процес побудови нової геополітичної цілісності, підсумком якого стало не лише формування спільного ринку та митних кордонів, а й делегування органам центрального управління ряду функцій, які раніше належали до виключної компетенції національних урядів.

Одним з найважливіших завдань, що стоять сьогодні перед Європейським Союзом, є спільне вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища та досягнення екологічної безпеки континенту. Тому потреба в проведенні централізованої та спільної для всіх країн об'єднаної Європи екологічної політики з'явилась саме в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, спричинена бурхливим розвитком промисловості та збільшенням обсягів споживання природних ресурсів.

У Європейському Співтоваристві впродовж останніх 50 років триває процес формування єдиного політичного курсу в області охорони навколишнього середовища. За цей період Співтовариством, а пізніше і Європейським Союзом були проведені значні за своїм масштабом природоохоронні заходи, створена правова база для контролю, регулювання і координації екологічної діяльності держав-членів, розроблені та впроваджені нові підходи до захисту і поліпшення якості навколишнього середовища.

Європейський Союз є одним з лідерів у природоохоронному співробітництві, як на європейському континенті, так і на світовій арені. При цьому, екологічна політика і діяльність Союзу нерозривно пов'язана з глобальними заходами у сфері захисту навколишнього середовища, перш за все з тими, що проводяться під егідою ООН.

ЄС має широкі повноваження для участі у міжнародному екологічному співробітництві, і не без підстав претендує на світове лідерство в цій галузі, будучи єдиним міжнародним об'єднанням, яке виступає центральною фігурою в найважливіших міжнародних природоохоронних угодах [1]. Європейським Союзом було фактично ініційоване підписання Монреальського протоколу про захист озонного шару Землі та Кіотського протоколу про обмеження викидів парникових газів в атмосферу. ЄС також став ініціатором появи численних міжнародних норм в галузі екологічної політики та охорони навколишнього середовища: наприклад, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату з'явилась багато в чому завдяки активним зусиллям Європейського Союзу, а у Кіотському протоколі була використана система прийняття спільних зобов'язань з подальшим їх розподілом серед країн ЄС, тобто фактично країни-члени домовилися розділити зобов'язання в рамках загальної для регіонального об'єднання квоти [3].

* здобувач кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Шнирков О. І.

На міжнародному рівні ЄС проводить активну екологічну політику, метою якої є залучення якомога більшої кількості держав у процес реалізації стратегії сталого розвитку. Представники Євросоюзу вважають, що ці функції стають пріоритетними для міжнародного співтовариства, що, зокрема, відзначалося на Конференції ООН з питань клімату, що проходила в Копенгагені в грудні 2009 року [4].

Глобальний саміт ООН з питань сталого розвитку та Комісія ЄС прийняли спеціальне комюніке, в якому визнається той факт, що завдання, поставлені на конференціях у Ріо-де-Жанейро (1992 рік), Йоганнесбурзі (2002 рік) та Копенгагені (2009 рік), поки залишаються не реалізованими.

Стратегія ЄС у сфері сталого розвитку була схвалена на сесії Ради Європи в Гетеборзі в 2001 році. Головний її принцип - урахування екологічних чинників нарівні з економічними і соціальними при розробці та прийнятті рішень. Так, в області зміни клімату, позиція ЄС багато в чому визначає хід і результати переговорного процесу в рамках Кіотського протоколу, особливо після виходу з нього США в 2001 році. ЄС прагне перетворити Кіотський протокол на інструмент жорсткого зобов'язання із відповідними санкціями щодо країн, які не виконують взяті на себе зобов'язання.

Поряд із співпрацею в глобальних масштабах, ЄС проводить чимало заходів на регіональному рівні. Зокрема, Євросоюз бере участь у Дунайській та Рейнській конвенціях, в Гельсінкській конвенції щодо захисту Балтійського моря, в Європейській конвенції про збереження дикої природи, Конвенції про транскордонне забруднення повітря, в Боннській угоді щодо запобігання забрудненню Північного моря. Питанням навколишнього середовища відводиться важлива роль у середземноморській політиці Європейського Союзу.

Важливим напрямком діяльності Євросоюзу є запобігання та ліквідація наслідків екологічних катастроф на європейському континенті. Зокрема, сильні повені у Нідерландах, Німеччині, Польщі та Чехії в 2006 і 2008 роках, пожежі, викликані посухою в Греції, Португалії та Іспанії влітку 2009 року, стали предметом спеціального Саміту глав європейських країн. На ньому було вирішено створити спеціальний фонд по боротьбі з екологічними катастрофами, розмір якого на початковому етапі склав більше 500 мільйонів євро [4].

Можна стверджувати, що в країнах ЄС сформована спільна екологічна політика, яка характеризується своїм динамізмом, врахуванням потреб суспільства та інтересів окремих його членів. Вона є основою для розробки загальноєвропейського законодавства з охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів.

Таким чином, цілком очевидно, що захист навколишнього середовища сьогодні є одним з пріоритетних напрямків процесу європейської інтеграції. Європейський Союз має широку компетенцію в галузі охорони довкілля, в цій сфері видається значна кількість загальноєвропейських нормативних актів.

Список використаної літератури:

1. Олефіренко О. Головні тенденції формування екологічного простору Європейського Союзу. Демократичне врядування – електронне видання Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, вип. 6, 2010
2. Гусев А., Гусев А. Международные стратегические приоритеты Европейского Союза в области экологической политики и охраны окружающей среды. Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов № 5, 2008

3. Глобальная экологическая перспектива – 2000 // ЮНЕП. Интердиалект+, М., 1999
4. 2009 Environment Policy Review - Staff Working Paper SEC(2010) 975 final, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2010 URL <http://europa.eu>.

Шинкаренко І.*

ОСТАННІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ НАУКОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ НА ПОДАТКОВУ КОНКУРЕНЦІЮ

Необмежена податкова конкуренція та її вплив на суспільний добробут був предметом дослідження багатьох вчених. Однак однозначної відповіді на досліджуване питання на даний момент ще немає.

Концептуальною основою наукового погляду, за яким податкова конкуренція є негативним явищем, оскільки призводить до зниження добробуту, є базова модель податкової конкуренції. Основним висновком, що випливає з цієї моделі, є те, що, конкуруючи за мобільну базу оподаткування, країни вступають у так звану «гонку поступок», тобто шляхом зниження ставок оподаткування країни намагаються залучити додаткову базу оподаткування за рахунок інших країн. Це призводить до встановлення рівноважної ставки оподаткування, яка буде меншою за оптимальну [3, с. 270].

Внаслідок світової фінансової кризи питання податкової конкуренції загострилося і стало однією з основних тем для обговорення на міждержавному рівні. Так, за результатами саміту країн Великої Вісімки, що відбувся у липні 2009 р. в Л'Аква, Італія, було опубліковано декларацію, в якій заявляється, що країни Великої Вісімки «...не можуть продовжувати допускати можливість переховування значних обсягів капіталу з метою ухилення від оподаткування» [1, с. 16].

Головним аргументом на користь боротьби з офшорними зонами, ухиленням від оподаткування та непрозорістю бізнес структур є податкова конкуренція. Так, уряди країн з високим рівнем оподаткування, а внаслідок цього і міжнародні організації, в яких визначальну роль відіграють такі країни, дотримуються позиції, за якою податкова конкуренція є шкідливою.

З документів, виданих ОЕСР, а також документів, виданих за наслідками обговорень у рамках Великої Вісімки та Великої Двадцятки, можна зробити висновок, що основною метою відповідних заходів є зрівняння умов оподаткування у різних країнах світу для уникнення спотворення конкуренції, що спричинене рухом капіталу між країнами, мотивованим податковими, а не економічними міркуваннями.

Таким чином, ідея шкідливості явища міжнародної податкової конкуренції сприймається урядами країн з високим рівнем оподаткування, а також міжнародними організаціями, головуючу роль в яких відіграють такі країни, як доведений факт. Однак, останні тенденції наукових поглядів на податкову конкуренцію, навпаки, демонструють, що еволюція теорії податкової конкуренції, скоріше, рухається у напрямку визнання, що ідея шкідливості податкової конкуренції є, принаймні, неоднозначною.

Серед останніх наукових праць, присвячених питанню податкової конкуренції, вважаємо корисним зупинитись на роботі науковця чеського походження Далібора Рохача «Податкова конкуренція: прокляття чи благословення?», що була опублікована у листопаді 2010 р. Так, зазначена праця є показовою з точки зору демонстрації напрямку розвитку

* аспірант кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Шнирков О.І.

наукової думки щодо податкової конкуренції. Делібор Рохач не погоджується з ідеєю про шкідливість податкової конкуренції. На думку цього науковця, висновок про шкідливість податкової конкуренції базується на помилкових припущеннях про бенеvolentність та абсолютну обізнаність уряду [1, с. 2-3]. На думку Рохача, податкова конкуренція, навпаки, має важливе позитивне значення, оскільки «дисциплінує» уряди. Так, податкова конкуренція підвищує затрати на наповнення бюджету за рахунок використання неефективних форм оподаткування та обмежує схильність урядів до надмірного витрачання державних коштів, що призводить до викривлення конкуренції. Також Рохач відмічає, що особливістю демократичного політичного устрою є те, що уряди країн, як правило, при прийнятті тих чи інших рішень, включаючи і податкову політику, не беруть до уваги довгостроковий вплив таких рішень на добробут [1, с. 11].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що Делібор Рохач відноситься до течії науковців, які розглядають державу як левіафана, основною метою якого є зростання, а не підвищення добробуту громадян. При цьому Делібор Рохач наводить переконливі аргументи для обґрунтування справедливості цих висновків. Разом з цим, цікавою є ідея Рохача, згідно з якою податкова конкуренція є благом, оскільки вона є важливою складовою еволюції податкових систем країн світу. Так, без податкової конкуренції неможливо буде порівняльна конкуренція по показниках якості (з англ. *yardstick competition*) при визначенні інструментів фіскальної політики. На думку цього науковця, порівняльна конкуренція по показниках якості у фіскальних питаннях є конкуренцією між країнами, яка базується на імітації та вивченні практики та інструментів фіскальної політики інших країн. Хоча ця категорія відрізняється від податкової конкуренції, насправді, ці явище є невіддільними один від одного. Податкова конкуренція полягає у тому, що країни намагаються залучити мобільні бази оподаткування, тоді як конкуренція по показниках якості є більш комплексним явищем, яке полягає у інституційному навчанні та удосконаленні шляхом вивчення практик та інструментів, які використовують сусідні країни, та використання найкращих з цих практик та інструментів [1, с. 15].

Підводячи підсумки, аналіз останніх тенденцій розвитку теорій податкової конкуренції показує тенденцію, відповідно до якої уряди країн дотримуються погляду про однозначну шкідливість податкової конкуренції, про що свідчать останні рішення урядів країн та міжнародних організацій. Разом з цим, у наукових колах останнім часом зростає кількість науковців, які не погоджуються з такою оцінкою податкової конкуренції. Так, багато науковців, навпаки, схилиються до висновку про те, що податкова конкуренція справляє позитивний вплив. Зазначені розбіжності між політичною та науковою оцінками податкової конкуренції пояснюються тим, що ідея шкідливості податкової конкуренції базується на припущенні про те, що основною метою урядів країн є покращення добробуту. А висновок про позитивний вплив податкової конкуренції базується на іншій оцінці цілей уряду. Зрозуміло, що уряди країн в цій дискусії є зацікавленою стороною, а тому в своїх оцінках виходять саме з позицій, за якими їх основною метою є покращення добробуту громадян, що не завжди відповідає реальній дійсності.

Список використаної літератури:

1. Owens, J. & Saint-Amans P. Overview of the OECD's Work on Countering International Tax Evasion. A Background Information Brief // Paris: OECD Publication. – 2009. – 30 p.
2. Roháč D. Tax competition: A curse or a blessing? // IBL Working Paper. - 24 November 2010. – 20 p.
3. Wilson J.D. Theories of Tax Competition // National Tax Journal. - June 1999. - Vol. 52, #2. - pg. 269-304.

Глушевська А.*

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ ТА ЄС

Про необхідність створення ЗВТ між Україною та ЄС свідчить незмінна тенденція до збільшення обсягів зовнішньої торгівлі товарами та послугами України з ЄС.

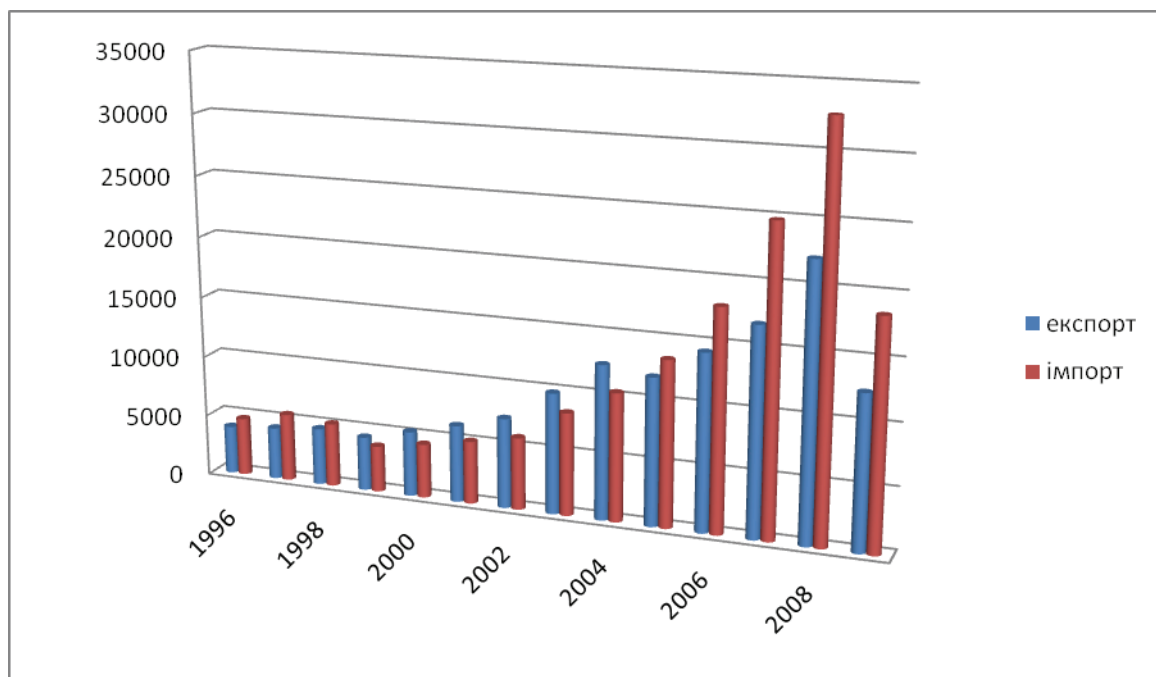

Рис. 1 Обсяги експорту та імпорту України до ЄС, млн.дол.США

Джерело: [14]

Станом на січень 2011 року відбулось зростання частки експорту товарів та послуг України до ЄС до 28,9% (у січні 2010р. цей показник становив 23,2%) за рахунок підвищення обсягів експорту до Польщі у 2,1 рази та Італії – на 93,2%, та зниження частки імпорту з країн ЄС з 24,8% у січні 2010р. до 23,4% з одночасним збільшенням обсягів імпортованих поставок від головних торговельних партнерів: Німеччини (у 2 рази) та Польщі (на 25,5%) [14].

Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС сприятиме досягненню:

- значного зменшення нетарифних обмежень у торгівлі товарами шляхом гармонізації та/або взаємного визнання оцінки відповідності технічним стандартам з ЄС;
- максимального покриття всіх секторів сферою послуг та узгодження правил регулювання внутрішнього ринку з європейськими та міжнародними стандартами;
- наближення внутрішньої політики у сфері конкуренції, корпоративного управління і регулювання внутрішнього ринку до загальноприйнятих правил європейської практики;

* магістр спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Шнирков О.І.

- створення умов для заохочення інвестицій для розбудови інфраструктури, залучення технічної допомоги [8].

Виходячи з об'єктивних обставин розвитку відносин Україна-ЄС, варто наголосити, що пріоритетним аспектом цих відносин виступає економічне співробітництво та транзит енергоресурсів. Також Україна розглядається Євросоюзом як географічно близький, кваліфікований та одночасно відносно дешевий ринок робочої сили (22,15 млн. чол. працездатного населення [3] при середній заробітній платі в 3377 грн. на місяць [9]), значний споживчий ринок (46,4 млн. чол. населення [13]). Це і потенційний ринок інвестицій та інновацій, спільних підприємств, що відкриється в результаті вступу України до СОТ, привабливий ринок землі та сільськогосподарського виробництва, транспортних комунікацій (останнє для ЄС цікаво тим, що повітряний простір Євросоюзу перевантажений). За умови прозорої приватизації та відкритих тендерів, для європейського капіталу виступає привабливим участь у розробці родовищ енергоносіїв та корисних копалин [4].

За підрахунками Українсько-Європейського дорадчого центру з питань законодавства (UEPLAC), у результаті підписання угоди про зону вільної торгівлі:

- Торговельні потоки між ЄС та Україною збільшаться вдвічі;
- Україна досягне зростання добробуту на 4-7% (за статичним моделюванням) та втричі – за довгостроковим динамічним моделюванням;
- Відкриття фінансового сектору та телекомунікаційної галузі додасть 1.5% відсотка до річного коефіцієнту зростання;
- Зменшення вартості капіталу складатиме 4-5% ВВП;
- Вдосконалені інститути та управління збільшать ВВП у довгостроковій перспективі на 20-30% [15].

Крім того, за словами Голови підкомітету Верховної Ради України з питань міжнародної економічної політики Олексія Плотникова, після підписання угоди про ЗВТ з Євросоюзом, Україна зможе додатково залучити від 10 до 16 млрд. євро інвестицій [2].

Діалог стосовно перспектив створення ЗВТ було поновлено у 2005 році під час Дев'ятого саміту Україна — ЄС, який ознаменував перехід до нового етапу економічних відносин України з Євросоюзом. Зокрема, висновки саміту засвідчили, що Україна здійснила значний прогрес у виконанні Плану дій. Європейський Союз прийняв принципове рішення щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою в рамках антидемпінгового законодавства ЄС. Відповідний крок з боку ЄС дав можливість уже у 2005 р. поновити діалог з Україною стосовно створення з нею зони вільної торгівлі.

Офіційне відкриття переговорного процесу про створення ЗВТ між Україною та ЄС комісаром ЄК з питань торгівлі П. Мендельсоном відбулось лише через 3 роки - 18 лютого 2008 р. Сторони зазначили, що наповнення майбутньої ЗВТ буде спрямовуватися на досягнення максимально глибокої економічної інтеграції шляхом поетапної реалізації чотирьох свобод — вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили [1, с. 652-655]. Закон України «Про основні засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року передбачає забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі, як принцип зовнішньої політики.

Програма реформ уряду 2010-2014 зафіксувала укладання Угоди ЗВТ+ з ЄС та інтеграцію до внутрішніх ринків ЄС як стратегічну мету для України, яка має бути досягнута завдяки відповідним реформам та наближенню національного законодавства до європейських стандартів [10].

На думку представників ЄС, створення ЗВТ має передбачати такі заходи:

- 1) повну лібералізацію торгівлі товарами, зокрема промисловою продукцією, у тому числі енергоносіями, сільськогосподарськими товарами, продуктами рибальства, їхній вільний і безперешкодний доступ на відповідні ринки;
- 2) зменшення нетарифних обмежень в Україні у торгівлі промисловими товарами шляхом гармонізації та/або взаємного визнання оцінки відповідності технічним стандартам ЄС;
- 3) зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією у межах співробітництва у сфері санітарних та фітосанітарних заходів;
- 4) значну лібералізацію ринків послуг;
- 5) забезпечення ефективного регулювання стосовно заохочення та захисту прямих іноземних інвестицій;
- 6) свободу заснування компаній;
- 7) запровадження заходів, спрямованих на поступове забезпечення вільного руху капіталу та здійснення платежів;
- 8) забезпечення прозорості та передбачуваності регулювання внутрішнього ринку України згідно з європейськими та міжнародними стандартами;
- 9) наближення внутрішньої політики України, зокрема у сфері конкуренції, корпоративного управління, захисту прав інтелектуальної власності, державних закупівель тощо, до загальноприйнятних правил міжнародної та європейської практики;
- 10) забезпечення двостороннього митного співробітництва, зокрема спрощення митних процедур та підвищення ефективності діяльності митних органів у контексті сприяння торгівлі;
- 11) запровадження ефективного механізму врегулювання суперечок [16].

В період з лютого 2008 по квітень 2011 відбулися 15 раундів переговорів, на яких було узгоджено 90% пунктів угоди про створення зони вільної торгівлі. Зокрема, В рамках 14-го саміту Україна-ЄС, який відбувся 22.11.2010 року в Брюсселі, лідери схвалили План дій щодо лібералізації візового режиму Україна – ЄС, який визначає всі технічні умови, які має виконати Україна для забезпечення прогресу в напрямку запровадження безвізового режиму як довгострокової перспективи для короткотермінових поїздок громадян України [7].

16-й раунд переговорів щодо створення Зони вільної торгівлі відбудеться в Брюсселі з 4 по 8 квітня 2011 року. Очікується, що сторони обговорять питання надання послуг, тарифні пропозиції, енергетику, митні процедури, права інтелектуальної власності, правила походження товарів, сталий розвиток [11].

Невирішеним залишається ряд проблем, пов'язаних з використанням українськими виробниками на європейських ринках певних географічних назв та наданням країнами ЄС експортних субсидій своїм виробникам та їхній вплив на доступ українських товарів на європейські ринки. Актуальним темою переговорів є також доступ українських енергетичних компаній на європейські ринки.

Представник генерального директората «Торгівля» Єврокомісії Ф.Куїссон підкреслив, що ЄС цікавлять не стільки митні тарифи, скільки європейські фітосанітарні норми. «Найбільш проблематичним у наших переговорах з Україною є приєднання цієї країни до стандартів ЄС. Тут ми неактивно просуваємося, бо це складний процес», - відмітив він [11]. Представник Євросоюзу також додав, що українська сторона має бути зацікавлена прибрати всі митні бар'єри, адже на великий європейський ринок зараз завозиться лише 1% товарів з України, а імпорт з Євросоюзу в Україні, навіть за існуючих митних тарифів, складає 30% і «коштуватиме» Україні 5% бюджетних надходжень [5].

Для української сторони найбільш дискусійними залишаються чутливі для України пункти, пов'язані з квотами на сільгосппродукцію і транспортні перевезення, які займають левову частку в експорті України [6].

За словами прем'єр-міністра України Миколи Азарова, через введення досить низьких квот на експорт до ЄС української сільськогосподарської продукції - на пшеницю - близько 20 тисяч тонн, на м'ясо свинини - 1,5 тисяч тонн, на м'ясо птиці - 1 тисяч тонн, «європейський ринок практично залишається закритим для України».

Виходом із ситуації, на думку прем'єр-міністра, є компромісне рішення, яке базувалося б на поетапному, протягом 10 років, збільшення квот на українське продовольство з поступовим виходом на торгівлю без обмежень і вилучень [5].

Список використаної літератури:

1. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./ В.В.Копійка, Т.І.Шинкаренко; за ред. Л.В.Губерського. – К.: Знання, 2009. – 751 с. – (Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка 65 років).
2. <http://economics.unian.net/ukr/detail/82785>
3. <http://iformatsiya.ru/tab1/21-rabochaya-sila-stran-mira-2009.html>
4. <http://old.niss.gov.ua/Monitor/November/9.htm>
5. <http://www.epravda.com.ua/news/2011/03/21/278061/>
6. <http://www.epravda.com.ua/news/2011/03/29/279937/>
7. <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=2943>
8. <http://www.minagro.gov.ua/page/?3902>
9. <http://www.obzorzarplat.com.ua/average-wage-kiev-2010/>
10. http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
11. <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/ek-peregovory-o-zone-svobodnoy-torgovli-mezhdu-ukrainoy-28102010161500>
12. <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/v-bryussele-4-aprelya-sostoyatsya-peregovory-ukraina-es-po-soglasheniyu-02042011161300>
13. <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/indicators/>
14. http://www.ukrstat.gov.ua/ueplac.kiev.ua/downloads/2009-04-09/horizontal_darius_ukrss.ppt
15. www.biznes.od.ua/files/Zona_svobod_torgovli.doc

Терещенко О.*

ВЗАЄМОДІЯ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ

Палітра різноманітних можливостей вибору та взаємодії глобального й національного на сьогодні надзвичайно багатогранна, незважаючи на твердження про те, що глобалізація неминуча. Проте у процесах глобалізації нині проглядаються достатньо тривожні тенденції щодо посилення протекціонізму, що обмежують ліберальні, перш за все торгові стосунки, негативно впливаючи на економічне зростання. У своїх дослідженнях цієї проблеми Дж.Стігліц робить висновок, що якщо глобалізація продовжуватиметься в тому ж дусі, як дотепер, і якщо ми й далі відмовлятимемося вчитися на своїх помилках, то глобалізація не тільки не сприятиме розвитку, але й надалі створюватиме бідність і нестабільність «За відсутності реформ відкат, що почався, набиратиме швидкість, а розчарування в глобалізації – наростати» [2].

Процес невдоволення глобалізацією на сьогодні полягає не тільки в тому, що вона генерує бідність, а й у тому, що на фоні складових, які визначають глобалізованість світових перетворень, особливо в другій половині ХХ ст., вона не змогла принципово розв'язати низку надзвичайно важливих для забезпечення подальшого розвитку завдань, незважаючи на економічне зростання, що відбувалось у світі в цілому. Якщо протиріччя між глобалізацією і демократизацією загострилися лише наприкінці ХХ ст., то інші пов'язані з цим проблеми суспільного життя вже зараз є доволі красномовними. Йдеться перш за все про проблему злочинності. Як стверджує В.Лунев, за всіх істотних розходжень у рівнях злочинності в різних країнах першою й визначальною тенденцією у світі є її абсолютне й відносне зростання (відносно населення, економічного розвитку, культури тощо). Це не означає, зауважує вчений, що злочинність у будь-якій країні завжди тільки зростає. Є країни, де вона в певні періоди їх розвитку скорочується або її рівень стабілізується [3]. Враховуючи таку оцінку і виходячи з того, що Україна потрапляє в групу країн, у яких глобалізація негативно впливає на стан справ зі злочинністю, зазначимо, що нині ми знаходимося у процесі середньостатистичного зростання злочинності, що відбувається у світі на фоні можливих окремих винятків. Для нас ця проблема надзвичайно актуальна, тим більше, що зараз все частіше говорять про глобальну загрозу тероризму, який може прийти в будь-яку країну.

Доступні на сьогодні статистичні дані щодо злочинності свідчать, що за період 1985-2007 рр. кількість зареєстрованих злочинів зростає в 16 разів, і хоча з 1995 р. спостерігається тенденція до зниження її на 36%, але та злочинність, яка породжується впливом саме глобалізаційних процесів (перш за все це наркоманія), не знижується, а навпаки зростає надзвичайними темпами. Тільки за період з 1990 по 2007 р. злочинність, пов'язана з наркотичними, сильнодіючими засобами та прекурсорами, зростає в 8,8 рази. Крім того, такі злочини, як розбої та грабежі, за цей період зросли в 1,8 рази, а серед

* студент I курсу магістратури спеціальності «банківська справа» економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: викл. Чистик О.М.

засуджених більше половини (54,8%) становили люди віком до 30 років. Поряд з проблемами наркотиків і злочинності є й інші не менш важливі проблеми, які особливо актуалізувалися в останні десятиліття.

Нині весь світ має й низку інших надзвичайно серйозних проблем, які загрожують, як вказує П.Дж.Бьюкенен, його існуванню [4].

Перша проблема - вимирання населення

Аналогічна тенденція спостерігається й в Україні, що несе за собою навіть загрозу втрати української ідентичності, оскільки, на нашу думку, життєвий простір в Україні паралельно в часі займатиме населення, що динамічно зростає за рахунок мігрантів, які здебільшого мають іншу ментальність.

Друга - масова імміграція людей різного кольору шкіри, вірувань та культур, що стоїть під ковпаком культурної цілісності Заходу.

Для України цей процес має ще більш глибоко негативний характер, оскільки з України масово, зокрема і з метою праце влаштування (трудова міграція), виїждить корінне фізично активне населення, що поглиблює проблему скорочення населення і водночас створює дедалі більше мотивів до масової міграції людей в Україну з інших регіонів планети, що руйнує національну культурну цілісність країни. Міграція з часом набуватиме тенденцію до прискорення, оскільки лібералізація світо-господарських стосунків і прагнення економічного зростання вимагатимуть формування умов для вільної праці шляхом зняття міграційних бар'єрів.

Третя проблема - домінування антизахідної культури, непримиримої супротивниці західної релігії, західних традицій і західної моралі, що розділяє Захід на "окремі колективи".

Україна належить до дещо іншого цивілізаційного об'єднання, де індивідуалізму, органічно притаманному Заходу, протистоїть колективне (общинне) начало. У той же час через Україну, як твердить С.Хантінгтон і не тільки він, проходить лінія великого історичного поділу, яка існує протягом віків, лінія, яка відділяє західні християнські народи від мусульманських і православних. В Україні вона проходить, відокремлюючи уніатський Захід від православ'я. Ототожнення Європи із західним християнством є чітким критерієм при прийнятті нових членів у західні організації. Після розширення Європейського Союзу його кордони накладуться на історичні кордони західної цивілізації в Європі [4]. Хоча ми знаємо, що до ЄС прийняли Грецію, Болгарію, Кіпр із їх православним християнством, що не зовсім відповідає тим історичними кордонам, про які говорить С.Хантінгтон. Однак не можна до кінця заперечувати, що європеїзація України багато в чому зіткнеться з політичними та цивілізаційними проблемами, тому майбутня взаємодія глобального і національного для України виглядатиме ще більш неоднозначно, ніж сьогодні, враховуючи ту загрозу для Заходу, про яку йшлося вище.

Четверта проблема - розпад держав і поступовий перехід влади від національних урядів до уряду світового, чие утвердження неминуче означає вичерпаність держав як суспільного феномену.

Результати сучасних досліджень проблем розвитку державності, проведених у 1990-х рр. в Україні, довели, що для успішного розвитку України в даний історичний період найбільш доцільне її існування як цілісного утворення, у якому ендогенні фактори домінують над екзогенними. Це підтверджують і наші дослідження перспектив розвитку економіки України. І якщо проблема розпаду держав і поступова передача влади світовому уряду означає зникнення держав для західних країн, то для України ця проблема має ще більш загрозливий характер, який застерігає від необачності в політичному виборі. Але

слід відмітити, що останні події в колишній Югославії і визнання Косо̀во, а також у Грузії і її автономіях дали поштовх до автономізації, що у свою чергу може прискорити процес розпаду національних держав, які існують у межах нинішніх кордонів. Така тенденція вестиме не до глобального об'єднання, а до глобальних протистоянь. Вказані процеси розпаду держав безпосередньо можуть торкатися й інтересів України.

Список використаної літератури:

1. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку – К., 2009. – С. 465-470.
2. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции. -М.: Мысль,2003.-С.285.
3. Лунев В.В. Преступность XX века. Мировой криминалистический анализ. - М. : Мысль, 1997. -С. 14.
4. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. - М. : АСТ, 2003 -С. 243-246.

Алиева Д.*

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРИМЕНЕНИЯ НДС НАЛОГОВЫМИ СИСТЕМАМИ РАЗНЫХ СТРАН МИРА

Налоговая система - наиболее активный рычаг государственного регулирования социально-экономического развития, инвестиционной стратегии, внешнеэкономической деятельности, структурных изменений в производстве, ускоренного развития приоритетных отраслей. Конструирование и совершенствование налоговых систем, обеспечивающих, с одной стороны, рост промышленного производства и повышение деловой активности, а с другой – решение социальных проблем, является предметом дебатов между представителями деловых кругов различных уровней государственной власти.

Одним из главных параметров, дающим возможность определить тип налоговой системы той или иной страны, является соотношение прямого и косвенного налогообложения [4, с.57].

В зависимости от того, какова доля тех или иных видов налогов и сборов в общем объеме налоговых доходов, выделяют три основных модели системы налогов и сборов: англосаксонская, евроконтинентальная, и латиноамериканская модели налогообложения.

Англосаксонская модель налогообложения существует в таких государствах, как Австралия, Великобритания, Канада и США.

Англосаксонская модель ориентирована на прямые налоги с физических лиц, доля косвенных налогов незначительна.

Евроконтинентальная модель отличается высокой долей отчислений на социальное страхование, а также значительной долей косвенных налогов: поступления от прямых налогов в несколько раз меньше поступлений от косвенных. Подобные модели систем налогов и сборов существуют в Австрии, Бельгии, Германии, Нидерландах и Италии.

Латиноамериканская модель налогообложения характеризуется практически равными долями косвенных и прямых налогов среди налоговых поступлений [1, с.192].

В Украине налог на добавленную стоимость приближается к латиноамериканской модели, так как имеет практически равные доли косвенных и прямых налоговых поступлений.

Анализ применения НДС в различных моделях налогообложения позволяет сделать следующие выводы:

Во-первых, рассматривая этот налог с точки зрения мировой налоговой гармонизации, нужно отметить положительную тенденцию снижению количества налоговых ставок – с 4 до 2, что свидетельствует о более уравновешенном подходе начисления НДС в странах мира – тем самым улучшая функциональность налоговой системы.

Во-вторых, характерной чертой НДС является то, что его вес в бюджетных поступлениях обратно пропорционален уровню развития рыночной экономики (Латинская Аме-

* студентка 4 курсу факультету міжнародних економічних відносин та міжнародного бізнесу Інституту міжнародних економічних відносин Національного авіаційного університету

Науковий керівник: доц. Панікар Г.Ю.

рика). Противоположный налоговый полюс занят странами англо-саксонской модели, где рыночные механизмы обладают куда большей историей. В зависимости от модели налогообложения, увеличивается роль других налогов. Так, в англосаксонской модели прямые налоги играют ведущую роль. Евроконтинентальная модель отличается своей социальной направленностью, доля косвенных налогов в несколько раз выше доли прямых. Латиноамериканская модель характеризуется равенством долей прямых и косвенных налогов [3, с.124].

В-третьих, налоговая система является настолько эластичной по отношению к общему социально-экономическому положению в государстве, что подходить к ее изменениям стоит очень взвешенно и ответственно. Можно отметить, что рост благосостояния страны обуславливает падение роли НДС. В целом тенденции к уменьшению ставок НДС захватили развитые страны.

В-четвертых, основные тенденции в эволюции законодательств об НДС в странах, где этот налог существует, определяются стремлением, с одной стороны, усилить чисто фискальную функцию налога, а с другой, - использовать его в целях стимулирования экономического развития. С этим связана наблюдающаяся почти во всех странах тенденция к расширению облагаемой базы налога, круга плательщиков и сокращению льгот [2, с.37].

Таким образом, НДС является универсальным инструментом налоговой политики, и продолжает играть важную роль в большинстве стран. Также НДС является важным источником формирования доходной части бюджета, и изменение его ставок в налоговых системах обусловлены тем, что с помощью этого налога возможно эффективно влиять на экономическую ситуацию.

Литература

1. Александров И.М. Налоговые системы России и зарубежных стран. – М.: «Бератор-Пресс», 2002. – 192 с.
2. Бурлакова, Л.В., Л. Д. Буряк, А. Н. Павликовский «Система налогообложения (отечественный и зарубежный опыт)», Киев, 2007 г., стр. 37
3. Василькова Т. В. Оцінка факторів впливу на обсяги надходжень податкових платежів до бюджетів усіх рівнів / Т. В. Василькова, М. С. Лаба, Т. М. Єгорова // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2009. – №3(46). – С. 122-129.
4. Данилов О.Д., Флиссак Н.П. Налоговая система и пути ее реформирования: Учебное пособие.- Киев.: Парламентское издательство, 2001. С.48-77.73 Налоговое право: Учебное пособие, Харьков: Фирма Консум, 1998. С.87-99.

Ковальчук С.*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АВІАКОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Авіакосмічна галузь є однією з найважливіших галузей світової економіки, оскільки передбачає залучення новітніх технологій, наукових розробок, забезпечує конкурентоспроможність економіки та підвищує авторитет країни на міжнародному рівні. В світі існує лише декілька країн, які мають повноцінну розвинену авіакосмічну галузь. Україна є однією з цих країн.

Мета нашої доповіді звернути особливу увагу рівень на розвитку авіакосмічної галузі в Україні. Дати ґрунтовний аналіз стану галузі в цілому. Оцінити перспективи подальшого розвитку авіакосмічної промисловості в Україні.

Авіаційна промисловість являє собою одну з базових, стратегічно важливих галузей економіки України. Вона нараховує 39 підприємств різних форм власності, має практично усі складові інфраструктури, що дозволяють розробляти, випробовувати, серійно виготовляти літаки, авіаційні двигуни, спеціальне обладнання, бортову радіоелектронну апаратуру, авіаційні агрегати, проводити науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи у галузі технологій виробництва та експлуатації авіаційної техніки, виконувати модернізацію та ремонт авіаційної техніки. На теперішній час в авіаційній промисловості працює понад 90 тис. чоловік.

За роки незалежності в Україні створено 5 нових типів літаків (Ан-140, Ан-74ТК-300, Ан-38-100, Ан-3Т, Ан-148) та авіаційних двигунів (Д-436, АІ-450, АІ-222), модернізовано 12 типів літаків, сертифіковано згідно з міжнародними нормами 16 типів літаків, отримано 62 сертифікати типу за шумом та екологією, побудовано 195 нових та модернізованих літаків. І всі вони викликають інтерес у світових лідерів літакобудування, а останнім часом і серйозну стурбованість наших конкурентів в інших країнах.

Оцінюючи науково-технічний потенціал галузі, слід зазначити, що рівень розробок транспортних літаків, двигунів різного класу, агрегатів для гідравлічних та паливних систем, бортового радіоелектронного обладнання, зразків авіаційного озброєння, в основному відповідає світовому рівню і може бути використаний як підстава для інтеграції із закордонними виробниками авіаційної техніки. Але водночас виробнича база авіаційних заводів на сьогодні не відповідає сучасним вимогам. Саме тому урядом у 2010 році на державну підтримку літакобудування було спрямовано 200 млн. грн. В 2011 році на розвиток буде виділено 500 млн. грн. Для порівняння на розвиток вугільної галузі України передбачено близько 9 млрд. грн.

Одним з перших кроків, спрямованих на розвиток космічної галузі України, стало створення в 1992 році Національного космічного агентства. До сфери його управління увійшло понад 40 конструкторських бюро, промислових підприємств, військових частин, наукових установ та організацій, які безпосередньо займалися космічною діяльністю.

Провідними представниками вітчизняної космічної галузі є добре відомі далеко за межами України державне підприємство «Виробниче об'єднання «Південний машинобу-

* студент 4 курсу спеціальності «Міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Безнощенко М.В.

дівний завод ім. О. М. Макарова», державне підприємство «Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля», державні підприємства «Науково-виробниче об'єднання «Павлоградський хімічний завод», «Завод «Арсенал», казенне підприємство «Центральне конструкторське бюро «Арсенал», державне науково-виробниче підприємство «Об'єднання «Комунар».

Науковими організаціями та підприємствами НКАУ розроблені та виготовляються ракети-носії «Циклон», «Зеніт», «Дніпро».

Створення ж екологічно чистого ракетно-космічного комплексу «Зеніт», який характеризується високою надійністю, повною автоматизацією підготовки та пуску ракети-носія, високою точністю виведення космічних апаратів на орбіту, стало досягненням світового рівня.

Крім того, Україна дуже активно задіяна в Міжнародному комерційному космічному проекті «Морський старт». У ньому разом із такими світовими лідерами авіакосмічної галузі, як американська компанія «Боїнг», норвезька «Кварнер» та російська «Енергія» беруть участь одразу два українських підприємства. Це виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова» та державне підприємство «Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля». Для цього проекту зусиллями українських ракетобудівників була розроблена ракета-носіє «Зеніт-3SL», яка успішно використовується для запуску космічних об'єктів провідних корпорацій світу.

Проаналізувавши перспективи міжнародного співробітництва України, ми дійшли до висновку, що з огляду на останні заяви керівних кіл України та Росії можна зробити наступне твердження: скоріше за все, Російська Федерація стане головним стратегічним партнером у авіаційній сфері. Головним кроком буде поглинання українських активів російською стороною, зокрема контрольного пакету акцій АНТК «Антонов». Зараз проходить підготовчий процес, підписання угоди заплановано на 16 жовтня 2011 року.

Російські компанії виявили бажання купити 55 літаків Ан-148. Орієнтовна вартість літака - до \$20 млн. 17 авіаліній Росії та України заявили про свої наміри придбати близько 100 літаків Ан-148. В даний час підписані контракти на поставку 41 літака Ан-148 з авіалініями «Крас-Ейр», «Пулково», SCAT, «Беркут» та ін. «Авіант» будує літаки Ан-148 для казахських авіаліній SCAT, які стануть першими експлуатантами літаків цього типу. У виробництві знаходяться 7 літаків.

Ряд вигідних проектів співробітництва існує і з Індією. По-перше, «Антонов» має намір запропонувати індійським партнерам співпрацювати за програмою створення нових пасажирських і транспортних літаків на основі сімейства реактивних лайнерів нового покоління Ан-148/-158/-168. По-друге, після виставки DEFEXPO'2010, яка відбулася у Делі в лютому 2010 р., українці запропонували індійським авіабудівникам НВЕ та HAL спільно виробляти продемонстрований на виставці Ан-74, який міг би знайти найширше застосування в Індії, виконуючи завдання цивільних відомств, ВМФ, Берегової Охорони і ВПС.

Окреме слово слід сказати і про співробітництво України з арабськими країнами. Саме ринки країн Близького Сходу та Північної Африки визначені базовими для просування регіонального турбогвинтового Ан-140. Виробники роблять ставку і на поновлення близькосхідних парків транспортних літаків, пропонуючи ринку транспортну модифікацію літака Ан-74, а саме Ан-74ТК-200. Адже Близький Схід та Північна Африка завжди були традиційними регіонами, де відбувалася експлуатація українських транспортних літаків. Найбільш активною арабською країною є ОАЕ. Від Міноборони ОАЕ до «Авіанта» надійшла пропозиція про відкриття ремонтної бази в Дубаї. Зі своєї сторони, ОАЕ обіцяють надати необхідну площу, місця для стоянки повітряних судів. Наявність бази надасть

можливість надавати сервісні послуги з технічного обслуговування та ремонту літаків марки «Ан», що експлуатуються майже по всіх країнах Африки, Азії та Близького Сходу. На початку 2008 р. у м. Шарджа було відкрито представництво «Мотор-Січ», що дозволило налагодити сервісне обслуговування вітчизняних авіадвигунів, які використовуються в регіоні.

Висновок

Авіаційна та космічна галузі мають можливість забезпечити зростання потенціалу виробництва складної наукомісткої високотехнологічної продукції в рамках міжнародного співробітництва, спираючись на власний науково-технічний, виробничий і кадровий потенціал. Вони були і багато в чому залишаються важливим національним надбанням, яке Україна зберегла та певним чином розвинула.

На нашу думку, з огляду на Євро-2012 українським авіабудівникам слід замислитися над цією нагодою зарекомендувати себе та укласти вигідні контракти. Наприклад проект малобюджетних літаків регіонального характеру, в чому зараз є потреба в українців, а Євро-2012 могло б надати цьому проекту потужний поштовх на старті.

А підприємствам космічної галузі слід втримати статус України як однієї з провідних космічних держав світу, а також зайнятися розробкою міжнародних проектів запуску власних космічних апаратів, не обмежуючись лише професійним наданням пускових послуг. Особливі перспективи відкриваються саме зараз коли США відмовились від програми «Шатл» і за заявою голови НАСА до 2015 року будуть використовувати кораблі і ракетоносії інших країн.

Важливою проблемою залишається фінансування, адже у 2002-2007 рр. Програма розвитку фінансувалась лише на 19,8%, що спричинило відставання галузі від світового рівня у науково-дослідній, проектній та виробничій сферах.

Варто розробити нову довгострокову Стратегію розвитку вітчизняної авіаційної промисловості та цивільної авіаційної техніки на період до 2020 р., оскільки більшість міжнародних проектів за участю України зазвичай орієнтовані на довгострокову перспективу.

Беручи до уваги той факт, що відбудеться поглинання «Антонов», перспективи подальшого розвитку галузі можуть погіршитись. Решта виробників на зможуть забезпечити належний рівень виробництва, або повний виробничий цикл. Тому варто зауважити, що об'єднання з російськими партнерами може призвести до втрати контролю над галуззю.

Новиков В.*

ЕКОНОМІЧНІ ТА СТРАТЕГІЧНІ МОТИВИ ІНІЦІАЦІЇ АНТИДЕМПІНГОВИХ ПРОЦЕДУР

Незважаючи на досягнення в рамках Уругвайського раунду ГАТТ, залишається стурбованість тим, що народи в обхід угоди починають використовувати різні нетарифні бар'єри. Особливий інтерес полягає у тому, що «Антидемпінгова угода» [2], створена для того, щоб дозволити застосування односторонніх заходів проти демпінгового імпорту, що завдає матеріальної шкоди вітчизняним фірмам, використовується найчастіше у вигляді чистого захисту, ніж як засіб правового захисту торгівлі, і максимальної мірою все більшою кількістю країн.

Використання антидемпінгових процедур різко зросло з 1980х років по 2000-і (кульмінація випала на 2001 рік). Наприклад, більш ніж у три рази збільшилась кількість країн, що були залучені до справ із застосування демпінгу - як з точки зору тих, хто ініціював розгляд, так і тих, проти яких вони були ініційовані - протягом 2000-х років у порівнянні з 1980-ми роками. Мабуть, найбільш цікавим аспектом зростання і, звичайно, те, що має вирішальне значення для питань, розглянутих у цій роботі, є те, що до «традиційних користувачів» антидемпінгових процедур (Австралія, Канада, ЄС, Нова Зеландія і США) приєдналася зростаюча група «нових» користувачів, в тому числі Південна Африка, Бразилія, Мексика та інші. Цей процес може бути частково пояснений тим виграшем, який мають виробники країни, що розвиваються, завдяки застосуванню антидемпінгових мит щодо продукції виробників у країні, що розвивається [1].

У теорії, антидемпінгові дії призначені для використання тільки відносно імпортерів, яких підозрюють у нечесній торговельній практиці. На практиці існують значні широти у використанні цього механізму, що залежить від того, яким чином написані Антидемпінгові Кодекси багатьох країн. У міру щорічного зростання числа користувачів і порушених справ, стає все важче визначити мотиви користувачів антидемпінгових процедур і погодитися з гіпотезою про те, що більш широке використання сигналізує просто про збільшення випадків несправедливої торгівлі.

Виділяють два набори мотивів, які можуть бути пов'язаними з ініціюванням антидемпінгових процедур: перша група - економічні, а інша – стратегічні. У цій роботі я проаналізував випадки застосування таких процедур протягом більш ніж двох десятиліть, щоб визначити, які з мотивів отримують більшу підтримку на практиці серед наведених. Крім того, я критично розглянув відмінності в моделях і мотивах між двома вищезазначеними групами «користувачів» антидемпінгових процедур.

Економічні мотиви розглянемо як такі, що засновані на традиційній точці зору з приводу антидемпінгових процедур, як відповіді на несправедливі умови торгівлі, і на нове сприйняття демпінгу як «особливого захисту» (Bagwell and Staiger, 1990). Тут ми дивимося на наявність випадків демпінгу з боку «великих» постачальників або з боку поста-

* студент 4 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Заблоцька Р.О.

чальників з великими хвилями імпорту. Набір стратегічних мотивів я взяв з праць Finger і Prusa [3] при визначенні «клубних» і «відплатних» мотивів для використання антидемпінгових процедур. Країни, які раніше використовували антидемпінговий захист (проти будь-якої країни) вважаються «клубними» членами. Мотив «відплати» визначається більш вузьким змістом і відноситься до країн-ініціаторів антидемпінгових процедур безпосередньо проти тих країн, які раніше викликали їх в минулому з цього ж приводу.

Мій аналіз складається, по-перше, з огляду кількості випадків антидемпінгових процедур, розпочатих у 1990-х і 2000-х роках, включаючи розбивку за країною походження, а потім у ряді випадків у відповідності з різними економічними та стратегічними мотивами, які ми визначили раніше. Я також використав деякі формальні непараметричні тести, які дозволяють кількісно розрахувати статистичну значимість спостережуваних тенденцій.

Результати дослідження вражають. Загальну картину ми вже бачимо в повній відповідності до зацікавленості з приводу більш широкого використання антидемпінгових процедур. Тобто, зростання ряду випадків було величезним і використання цих процедур швидко поширюється в різних країнах. Крім цих загальновизнаних чисел, знаходимо в первинних даних докази на підтримку як економічних, так і стратегічних мотивів щодо ініціювання антидемпінгового розгляду для традиційних і нових користувачів, з найбільшою підтримкою використання проти великих постачальників і клубних членів.

Формальні тести статистичної значущості різних мотивів виявляють ще більші розходження між двома типами користувачів, де традиційні користувачі показали більше значення підтримки як в економічній, так і в стратегічній категорії мотивів, але за значної підтримки існування стратегічних мотивів для використання антидемпінгових процедур. Хоча подальші дослідження, спрямовані на знаходження окремих ефектів кожного мотиву випадку, є доволі підтвердженими, я вважаю, що мої результати допоможуть відмовитися від того сприйняття, що зростання активності ініціювання антидемпінгових процедур може бути пояснено винятково збільшенням випадків несправедливої торгівлі.

Список використаної літератури:

1. «Anti-Dumping Regulations: Anti-Competitive and Anti-Export» Collie, David R. & Le, Vo Phuong Mai (2008).
2. Угода із Застосування Статті VI ГАТТ 1994 року.
3. «On the spread and impact of anti-dumping» Thomas J. Prusa, Canadian Journal of Economics (2001).
4. «Motives for Antidumping filings» Thomas J. Prusa, Susan Skeath (2001)

Харина У.*

УКРАЇНА-КНР: ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АСПЕКТ СПІВРОБІТНИЦТВА

На сьогодні Китай є однією з найрозвиненіших і найпривабливіших з точки зору залучення інвестицій економік світу. В 2010 році обсяг притоку іноземного капіталу в китайську економіку склав майже 106 млрд. дол. Крім цього, КНР є надзвичайно могутнім інвестором (в 2010 році відтік китайського капіталу за кордон сягнув 59 млрд. дол.) [1].

Нині практично не існує регіону, в який Китай не залучав би свої кошти: Близький Схід, Латинська Америка, Європейський Союз, Африка. Не дивлячись на пріоритет, який надається розвиненим країнам, обсяг китайських інвестицій в Україну зростатиме. Пояснюється це, перш за все, стратегічними інтересами та перевагами, які отримує Китай від інвестування в економіку України: можливість виграти від надання так званих зв'язаних кредитів (закупівля виключно китайської продукції на отримані кошти), доступу до високотехнологічного машинобудівництва (особливо аерокосмічної та літакобудівної галузей) та сировинних ресурсів. Немало важливим є і геополітичний інтерес – можливість розповсюджувати свою продукцію як в ЄС, так і в країни СНД [3]. Для України інвестиції з Китаю теж відіграватимуть неабияку роль, адже саме завдяки їм виключається можливість перетворення на суто аграрну країну Східної Європи і зростають шанси на розвиток високотехнологічних галузей економіки, причому владна верхівка зробила офіційні заяви щодо забезпечення максимально сприятливого інвестиційного клімату для КНР, особливо в торгівельній та харчовій галузях промисловості [8]. Особливого значення набуває співробітництво з Китаєм, якщо враховувати той факт, що основні інвестори в економіку України – європейські і російські – все ще борються з наслідками світової фінансової кризи, в той час як КНР практично не постраждала [7].

Україна та Китай почали співпрацювати ще у 1992 році, проте реальних зрушень в цій сфері було досягнуто внаслідок офіційного візиту Президента України Віктора Януковича до КНР у вересні 2010 року.

Ще недавно обсяг китайських інвестицій, залучених в економіку України, був мізерним (за 1992-2009 рр. було залучено майже 28 млн. дол., причому більше половини у 2008 році) [5]. На сьогодні ж укладено ряд угод, за якими ця позначка може зрости до 4 млрд. дол. Інтереси України та Китаю дещо розбіжні. Так, для України інтерес полягає в залученні інвестицій в розвиток інфраструктури в рамках Євро-2012. Перш за все, будівництво доріг, портове господарство та транспортна галузь [4]. Щодо Китаю, то пріоритетними є аерокосмічна та літакобудівна галузі, науково-технічне співробітництво, туризм, газова та ядерна енергетика, хімічна промисловість, виробництво товарів повсякденного застосування, машино- та приладобудування [5], будівництво парогазової електростанції в Криму.

В угодах, укладених у вересні 2010 року, було зазначено, що пріоритетними напрямками інвестування стануть спільна розробка нафтогазових родовищ на шельфі Чорного моря, реалізація Програми економічних реформ 2010-2012 рр. в Україні [6], будівництво

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Шнирков О.І.

швидкісної залізниці сполученням Київ-«Бориспіль» та злітно-посадної смуги в аеропорту, очисних структур та сміттєспалювального заводу в Київській області, співпраця в галузях, пов'язаних з альтернативними джерелами енергії [8].

Щодо позиції України, то українська сторона готова приймати участь в китайських проектах по розвитку інфраструктури, насамперед мова йде про залучення українських спеціалістів та технологій [7].

Варто зазначити, що готовність КНР залучати інвестиції в Центральну Азію та Східну Європу загалом і Україну зокрема дещо збентежила Західну Європу, оскільки це може значно послабити її позиції і зміцнити вплив Китаю.

Для нашої країни було б краще поглиблювати співробітництво з європейськими країнами чи Японією, проте проблема полягає в нестабільності політичної системи, що не виступає стримуючим фактором для КНР. Китайський капітал, у порівнянні з європейським чи японським, є менш високотехнологічним; залученням інвестицій китайська сторона навпаки намагається отримати доступ до технологій України. Крім цього, співробітництво починається саме на міжурядовому рівні, а не на рівні великого бізнесу. Що ж до зв'язаних кредитів, то не завжди вигідно закуповувати виключно китайську продукцію, оскільки вона уступає по якості європейській та японській. Не звертаючи уваги на це, основною перевагою співпраці з КНР виступає наявність вільних коштів, які вона з легкістю залучатиме [3].

Таким чином, на сьогодні підписано ряд угод, за якими Китай збільшуватиме обсяг інвестицій, залучених в економіку України, що, в свою чергу, буде неабиякою можливістю для розвитку промисловості та інфраструктурних проектів на території нашої держави.

Список використаної літератури:

1. China attracts record foreign investment in 2010, 18.01.2011 - <http://www.bbc.co.uk/news/business-12213356>
2. Игорь Гошовский, «Что может выиграть Украина от сотрудничества с Китаем?», «Инвестгазета» №42, 26 октября 2010 - <http://www.investgazeta.net/kompanii-i-rynki/chto-mozhet-vyigrat-ukraina-ot-sotrudnichestva-kitaem-160009/>
3. Китайские инвесторы ищут партнеров в Украине, 18.06.2010 - <http://www.kisiland-partners.com/rus/publications/events/642/>
4. Инвестиции Китая в Украину могут исчисляться «многими миллиардами долларов», 2.09.2010 - <http://timer.od.ua/?p=71447>
5. Почему Украина должна опасаться Китая (Обзор прессы), 06.10.2010 - <http://rus.ruvr.ru/2010/10/06/24398547.html>
6. Украина хочет привлечь китайские инвестиции к Евро-2012, 25.05.2010 - <http://rian.com.ua/sport/20100525/78402360.html>
7. В Украине с нетерпением ждут китайские инвестиции, 3.09.2010 - <http://for-ua.com/politics/2010/09/03/191530.html>
8. Украина ждет инвестиций от стратегического партнерства с Китаем, 06.09.2010 - <http://www.rian.ru/world/20100906/272810638.html>

Красільчук Я.*

НАСЛІДКИ ЗЕМЛЕТРУСУ 11 БЕРЕЗНЯ 2011 РОКУ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ ЯПОНІЇ

Розглядаючи нинішню ситуацію в Японії, багато експертів порівнюють її з подіями 1995 року в районі Кобе. Правда, тоді економіці Японії не було завданого такого масштабного удару, тому і наслідки будуть набагато глобальнішими. За прогнозами Світового Банку збитки Японії від стихійного лиха перевищать 200 млрд. дол. На відновлення економіки країні може знадобитися 5 років, а темпи зростання ВВП в цьому році скоротяться на 0,5% [4].

Серед наслідків катастрофи можна виокремити зростання курсу єни до рекордних 76,25 за 1 долар. Така тенденція підриває стійкість пошкодженої економіки Японії, тому країні «Великої сімки» вирішили здійснити валютну інтервенцію для стабілізації курсу єни шляхом спільних зусиль Центральних банків Японії, США, Канади і ЄС на валютних ринках [1].

Японія є третьою країною в світі за обсягами споживання нафти і, тому ці події мали вплив на світові нафтові ціни, а саме, одразу після землетрусу спостерігалось різке падіння цін на нафту на світових ринках близько 100 доларів за барель. Причиною такого падіння, за оцінками експертів, була поява нових ризиків та побоювання спекуляцій з боку інвесторів внаслідок зменшення попиту на нафту в Японії [3].

Суттєвим наслідком катастрофи є призупинення роботи і закриття підприємств з боку багатьох компаній, особливо виробників автомобілів та електроніки. Такі заходи вжили Nissan, Honda, Toyota, Mazda, Toshiba, Canon, Sony, Panasonic та інші [3].

Експерти багатьох міжнародних організацій вважають, що уряд Японії має необхідні кошти для того, щоб самостійно подолати наслідки кризи. Незважаючи на це, було б доцільним надати зовнішню допомогу для усунення проблем на АЕС у Фукусімі, адже загроза радіоактивної катастрофи, скоріше за все, є першочерговою проблемою. На мою думку, уряду Японії, спільно з провідними міжнародними організаціями необхідно скласти план відновлення економіки, який би включав фінансування основних секторів економіки, що постраждали внаслідок катастрофи, фінансування інфраструктури для вирішення проблеми енергопостачання в регіоні, підтримку промислового виробництва та відновлення роботи провідних національних підприємств.

Список використаної літератури:

1. www.ecb.int
2. www.imf.org
3. www.reuters.com
4. www.worldbank.org

---

* студент 3 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: проф. Шнирков О.І.

Палій В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПЗІ У КРАЇНИ БЛИЗЬКОГО СХОДУ (БС)

Переміщення інвестиційних ресурсів відбувається відповідно до принципу господарської доцільності. Тенденції до збільшення ПЗІ у країни БС пов'язані з різними причинами. З часу початку кризи у 2008р виявилось, що ринки можуть використовувати нові можливості, принесені кризою, адже, на відміну від розвинених країн, вони спостерігали приплив ПЗІ [1], тому що м'які умови фінансування 2003-7 сприяли економічному росту, а подальше зниження вартості позичених ресурсів призвело до зростання рівня інвестицій на 30%. Тут водночас були проведені структурні реформи в економіці, і регіон БС зазнав меншого впливу кризи, хоча темпи росту ВВП сповільнилися до 2,9% [2]. Через зниження доходів від експорту нафти та скорочення виробництва, у липні 2008р світові ціни на нафту досягли рекордної позначки – 148 \$ за баррель. Для зменшення негативного впливу кризи у значній частці регіону виконуються програми диверсифікації і приватизації. Також відбувається ріст будівельного сектору і сектору послуг, в той час як відносний вклад с/г зменшується, зростають надходження в розвиток інфраструктури і соціальні інвестиції [3]. Інтенсивно розвиваються Бахрейн та ОАЕ, підтримуючи залучення інвестицій у будівництво та туризм, Кувейт – у фінансові послуги, Саудівська Аравія – в енергоємні виробництва, будівництво та фінансові послуги [4]. Особливістю останніх років стало інвестування на основі злиття та поглинання, а не інвестиції у створення нових підприємств. До того ж країни, що розвиваються, почали перетворюватися на джерела ПЗІ, тоді як у минулому вони були виключно реципієнтами ПЗІ. У 2009 році міністр фінансів США Тімоті Гайтнера заявив про можливість збільшення ПЗІ нафтодобувних країн Персидської затоки в економіку США. Й Україна розраховує на інвестиційні притоки з регіону БС.

Зараз перед світовим суспільством стоїть завдання побудови нового БС, для чого його варто розглядати як потужну регіональну економічну систему і вкладати в нього значні і цільові ПЗІ. За таких умов країни зможуть виділяти частку інвестицій на зміцнення миру та регіональний розвиток, в модернізацію нафтодобувної промисловості, щоб забезпечити світ від зростання цін на нафтопродукти [5]. Дійсно, оцінюючи інвестиційний потенціал мусульманських королівств, бачимо, що у 2010 країни БС отримали 5% світових ПЗІ, Саудівська Аравія й ОАЕ – найбільші отримувачі іноземних капіталів: їх частка становить 51% ПЗІ в регіон, при чому інвестиції становлять чверть ВВП цих країн, 11% - Катару, 4% - Лівії. Вони створюють сприятливий клімат для іноземних інвесторів. Так Саудівська Аравія робить ставку на технопарки з наголосом на розвиток мобільних і цифрових технологій, розраховуючи ввійти до 10 найбільш конкуренто-спроможних країн світу за простотою ведення бізнесу. За дослідженням Doing Business у 2010р держава за цим показником займала 2 місце в регіоні й 11 – у світі. А в ОАЕ значну роль в залученні інвестицій відіграють вільні економічні зони, в рамках яких бізнес звільняється від подат-

* студентка I курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доцент Копистира А.М.

ків, а іноземні власники мають змогу зберігати 100% володіння капіталом. В мусульманських королівствах існує пільгова система оподаткування (в Катарі – 11,3%), а фінансова і банківська системи достатньо розвинені і багато в чому скопійовані із систем європейських країн. Але поряд із режимом сприяння, у країнах БС діють і заборони. В ОАЕ інвесторам обмежений вхід у стратегічні сфери, які монополює держава: телефонія, Інтернет, громадський транспорт. В Саудівській Аравії в нафтогазовій галузі дозволено створювати лише змішані підприємства, або ж із 100%-вим саудівським капіталом. Також країни БС, допускаючи іноземний капітал на свої ринки, виставляють певні вимоги щодо підтримки населення (включення місцевих жителів до управління, обов'язки по найму – «саудізація» робочої сили).

У 2010 році ПЗІ в комерційну нерухомість БС зросли на 40%, порівняно із 2009. За прогнозами експертів, вклади зростатимуть і в 2011 приблизно на 25-35%. Сповільнення темпів приросту відбудеться значні зміни на світових кредитних ринках, які у свою чергу змінюють динаміку ПЗІ у комерційну нерухомість [6]. 24-26 лютого 2011 року в Мінську обговорювався проект «Інвестиції на Схід» програми «Східне партнерство», що на 80% буде фінансуватися Європейською Комісією. Але значні зміни в інвестиційні проекти вносить ситуація посилення масових безладів у Лівії, Ємені, Бахреїні, що супроводжується ростом цін на нафту і газ. Хоча Саудівська Аравія погодилася компенсувати обсяги поставки нафти блокованих джерел ресурсу, можливі безлади в цій країні можуть призвести до підвищення цін аж до 150\$ за баррель. Вже зараз галон бензину в США за тиждень подорожчав на 10%. Стрімке подорожчання нафти на 20-30\$ може призвести до хвилі нової рецесії. Неспокійна політична ситуація відлякує інвесторів, які вважають, що довгострокові інвестиції у країни БС стають занадто ризикованими. Лише за тиждень з 7-12 березня із інвестфондів було виведено 7,4 млрд. \$. Цей показник став найбільшим за останні три роки. А з початку року виведено вже 21 млрд. \$. Окрім політичної нестабільності, причиною відтоку ПЗІ також став ріст цін на продовольчі товари. Цей процес також має і зовнішній вплив: неспокій відносно перегріву економік Китаю, Індії, Бразилії та інших розвинутих ринків, що можуть надалі переманити ці інвестиції [6]. Standard & Poor's (S&P) в кінці лютого знизили рейтинги Бахреїну, Лівії. Політична нестабільність – ось основний чинник, що і надалі не буде сприяти інвестиційній привабливості країн БС. Навіть високі ціни на нафту не зможуть змінити ситуацію на краще. За даними МВФ, найбільше від експорту сировини залежить бюджет Лівії. Великих збитків також зазнає туристична інфраструктура, в якій вже зараз спостерігається значний відтік ПЗІ. Особливої уваги потребує можлива блокада Суецького каналу, адже через Суец іде 14% газу до ЄС. Стало відомо, що 21 лютого Іран ввів туди 2 військових кораблі. Хоча інформація не підтвердилася, ситуація лишається напруженою через можливі революції в Бахреїні та Саудівській Аравії.

Отже, беззаперечним є той факт, що вилучення коштів ПЗІ із економік країн БС призупинить економічне зростання і підтримку стабільності, тому для цих країн пріоритетним завданням нині є розробка такої інвестиційної стратегії, що могла би ефективно вирішити економічні, політичні та соціальні завдання. Найперше варто забезпечити повну політичну стабільність, що неодмінно призведе до відновлення сприятливого інвестиційного клімату і повернення рівня ПЗІ до минулорічних показників.

Список використаної літератури:

1. World Investment Report 2009, «Transnational Corporations, Agricultural Production and Development», 280 p.

2. Христина Лебедь. Переваги інвестицій в ринки, що розвиваються
3. Дравік І. Зростання значення прямих іноземних інвестицій у стратегічному розвитку сучасних підприємств / І. Дравік // Економіка і держава. – 2008. – № 4
4. Ближний Восток и Северная Африка в перспективе. Журнал «Ориентир-Казахстан»
5. Сімонова М.В. Тенденція та перспективи розвитку світових потоків прямих іноземних інвестицій - Вісник ЗНУ - №1(5), 2010
6. www.un.org/ru/

Харенко К*

РОЗРОБКА НОВИХ ШЛЯХІВ ТРАНЗИТУ ЕНЕРГОНОСІЇВ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Розвиток зовнішньої співпраці, зокрема в енергетичній сфері, є надзвичайно важливим чинником функціонування економіки України. Концептуальна невизначеність і низький рівень організаційно-економічної роботи зовнішньополітичних структур в області міжнародної співпраці України в енергетичній сфері заважають українським підприємствам налагодити плідну співпрацю з іншими країнами.

Інфраструктура транзиту виступає водночас результатом і причиною подальших зрушень у територіальному поділі праці, розміщенні виробництв та галузей господарства як у національному, так і в міжнародному, глобальному масштабі.

З погляду інтересів провідних держав важливе значення має розвиток глобальних мереж транзиту енергоносіїв, сировини та тих матеріалів і товарів, рух яких закріплює їх панівний статус у системі міжнародного поділу праці.

З міжнародно-регіонального погляду, завдання розвитку транзитної інфраструктури пов'язують із глобально-конкурентними чинниками, намаганням захистити колективні інтереси країн, що належать до певного угруповання, і є відмінними від інтересів третіх держав та інших міждержавних блоків. Приклад реалізації міжнародних регіональних інтересів – домовленості між ЄС і Росією про постачання нафти та газу, зокрема про реалізацію проекту зі спорудження каналу транзиту енергоносіїв в обхід України, Польщі, Білорусі та країн Балтії шляхом створення нових ліній комунікацій, прокладених по дну Балтійського моря.

Україна є важливим енергетичним транспортним коридором для Європейського Союзу. Основні обсяги російського і центральноазійського газу транспортуються по українській газотранспортній системі. Енерготранспортні можливості України є складовою частиною системи забезпечення країн ЄС енергоносіями.

Наразі головні канали транспортування енергоносіїв із Центральної Азії та Східного Каспію до Європи проходять через Росію й Україну. Російська Федерація, використовуючи сприятливі історичні умови, фактично встановила монополію на реекспорт центральноазійських енергоресурсів.

Ще одним важливим викликом енергетичній безпеці України є питання співпраці між Росією та Китаєм. У 2030 році Китай імпортуватиме 70% енергоресурсів. У цих умовах Росія може стати енергетичним партнером номер один. Упевнений вихід Російської Федерації на китайський енергоринок стане вагомим викликом і країнам-транзитерам, і державам ЄС.

Диверсифікація генеральних напрямів транспортування російського газу на Захід і Схід дозволить проводити жорсткішу політику стосовно імпортерів і транзитних країн, що на цьому етапі не враховується українською владою. Україна може втратити переваги го-

* студентка 1 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Сербіна Н. Ф.

ловного транзитера для російського газу. Частка поставок газу через Україну в Європу зменшиться до 30%, що автоматично призведе до подальшого зростання не лише економічної, а й політичної залежності від РФ.

Новим викликом енергетичній безпеці України стає намагання провідних країн Європейського Союзу здійснити диверсифікацію джерел поставки енергоресурсів, що може остаточно знецінити транзитний потенціал України. У такій ситуації Україна має врівноважити залежність від постачання енергоносіїв зміцненням власної транзитної ролі та розвитком українських транспортних маршрутів.

Напруженість у двосторонніх відносинах в енергетичній сфері між Україною та Росією інколи призводить до відкритої конфронтації, що у вітчизняних і зарубіжних засобах масової інформації дістала назву «газових війн».

Європейський Союз наразі розглядає Україну як важливого транспортера російських і центральноазійських енергоносіїв до Європи. Тому з ЄС постійно лунають наголоси на стабільному виконанні Україною своїх зобов'язань як транзитної країни та дотриманні нею гарантій безпеки газотранспортної системи.

Багатовекторність українського зовнішньополітичного курсу останнім часом викликає багато нарікань як за кордоном, так і в самій Україні. В енергетичній сфері її трактують ще більш неадекватно, для чого є певні підстави. Найважливішою ланкою нафтогазового комплексу України є нафто- і газотранспортна системи, що забезпечують транспортування енергоносіїв споживачам України і виконують транзитні постачання російського газу і нафти в країни Центральної і Південної Європи.

Завдяки вигідному географічному розташуванню України – на перехресті торгових шляхів між Європою й Азією – транзит енергоносіїв грає важливу роль в її економіці і має значний потенціал для збільшення об'ємів вантажоперевезень. Важливо також врахувати «транзитний» чинник як вагоме джерело зміцнення економіки і, відповідно, зміцнення незалежності України за рахунок інтеграції в економіку країн СНД і Європи.

Географічне розташування України теоретично дозволяє задіювати різноманітні джерела постачання нафти, а саме: Азербайджан, Казахстан, країни Близького і Середнього Сходу та інші. Але економічну доцільність постачань нафти визначають транспортні витрати і глибина переробки нафти на українських НПЗ.

Україні слід забезпечити надійне і безперервне транспортування російських і центральноазійських енергоносіїв до Європи, модернізувати і підвищити надійність української газотранспортної системи та своєчасно врегулювати спірні енергетичні питання з Росією для забезпечення стабільності транзиту енергоносіїв.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСІВ

Подвальникова О.*

СТВОРЕННЯ НОВОГО МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Останні події показали, що фінансові труднощі однієї держави-члена ЄС можуть швидко загрожувати макрофінансовій стабільності ЄС у цілому. Це особливо відноситься до країн, які входять в зону євро, де економічні і фінансові сектора тісно взаємопов'язані.

Держави-члени рішили вжити рішучих і скоординованих дій зі збереження фінансової стабільності в зоні євро і повернення до сталого розвитку країн ЄС.

Європейський фонд фінансової стабільності (EFSF) був створений в липні 2010 році для забезпечення швидкої та ефективної допомоги, країнам єврозони, спільно з Європейським фінансовим стабілізаційним механізмом і Міжнародним валютним фондом. Складає 440 млрд. євро [1].

28 - 29 жовтня 2010 Європейська Рада погодилися з необхідністю створити постійний антикризовий механізм для захисту фінансової стабільності в зоні євро в цілому. Цей фонд буде мати назву Європейський стабілізаційний механізм (European Stability Mechanism (ESM)). Замінить діючий Європейський фонд фінансової стабільності тільки у 2013 році. Угода про створення ESM вступить у дію в кінці березня 2011 року. Головною причиною створення механізму є подолання боргової кризи, показники якої зросли з кінця 2010 року. ESM дозволить істотно знизити ймовірність кризи, що може виникнути в майбутньому.

Фонд буде отримувати фінансові вливання не тільки від країн ЄС, а з Міжнародного валютного фонду.

Країни ЄС зарезервують для стабілізаційного механізму 500 млрд. євро, які можуть бути екстрено використані у вигляді кредитів проблемним країнам ЄС таким як Греція, Іспанія, Ірландія, Італія. Також МВФ виділяє 250 млрд. євро.

Треба взяти до уваги, що стабілізаційний фонд не має «живих грошей», це стабілізаційний механізм, який може бути активовано в любий момент. Дія цього механізму розрахована на 3 роки.

Список використаної літератури:

1. About EFSF// <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>
2. Economic Policy
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/118578.pdf
3. Moody's: Стабилизационный механизм ЕС снижает риски ликвидности государств региона http://www.rbc.ua/rus/top/show/moody_s_stabilizatsionnyu_mehanizmssnizhaet_riski_likvidnosti_gosudarstvregiona_11052010

* здобувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: доц. Мазуренко В.І.

Балюк Т.*

ВНУТРІШНЬОФІРМОВІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ ТНК

Глобалізація світового господарства в результаті підвищення відкритості національних економік та мінімізації державного втручання в економічні процеси на основі неоліберальної парадигми [2, с. 103] сприяла поглибленню взаємозв'язків у світовій економіці. Процес інтернаціоналізації поступово перемістився із сфери обігу у виробничу сферу, що знайшло своє організаційне оформлення у діяльності транснаціональних компаній [4, с. 21] та відобразилося у формуванні різного роду зв'язків як між різними ТНК, так і між структурними підрозділами всередині однієї і тієї ж ТНК [3, с. 81-83].

Однією з визначальних відмінностей ТНК від національних компаній є їх здатність здійснювати транскордонний рух фінансових ресурсів між своїми підрозділами за допомогою широкого спектру внутрішньофірмових фінансових інструментів. Важливою рисою фінансової системи ТНК є можливість вибору не лише самих інструментів переведення фінансових ресурсів, а й часових рамок руху фінансових ресурсів [6, с. 201], що характеризує не лише статичний, а й динамічний характер такої системи. Гнучкість у виборі фінансових каналів та часі здійснення трансферів [7, с. 64] забезпечують оптимальний розподіл фінансових потоків ТНК у просторі та часі та ефективне розміщення фінансових ресурсів. Можливість акумулювати фінансові ресурси ТНК в тих чи інших економіках у відповідності до загальнофірмових стратегічних пріоритетів суттєво впливає на структуру та обсяги прибутків і фінансових ресурсів підрозділів ТНК [7, с. 64; 1].

Оптимальний перерозподіл ресурсів у внутрішньофірмовій мережі, поряд із залученням фінансових ресурсів, є пріоритетним завданням фінансової стратегії ТНК, яке стає можливим завдяки розвитку процесів інтерналізації. Внутрішньофірмовий рух фінансових ресурсів сприяє досягненню фінансовою системою ТНК першочергової мети максимізації консолідованого прибутку завдяки досягненню таких конкретних цілей як зменшення загального податкового навантаження, оптимальне розміщення ресурсів у глобальному масштабі, підвищення ефективності управління обіговими коштами, забезпечення належного рівня фінансування структурних підрозділів тощо.

Рух фінансових ресурсів всередині ТНК здійснюється за допомогою внутрішньофірмових фінансових інструментів, під якими ми розуміємо засоби внутрішньої економічної політики ТНК, які забезпечують рух визначених обсягів фінансових ресурсів у визначеному напрямку всередині фінансової системи ТНК, що веде до перерозподілу наявних чи потенційних ресурсів між різними структурними підрозділами однієї і тієї ж ТНК в поточному та майбутньому періодах, обумовлюючи статичний та динамічний ви- міри фінансової системи ТНК.

В залежності від своїх внутрішніх характеристик, специфіки та цілей застосування ми розділяємо ці інструменти на видимі та приховані (за критерієм можливості їх ідентифі-

---

* аспірантка кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
науковий керівник: проф. Рогач О. І.

кації третіми особами); інструменти *ex ante* і *ex post* (по відношенню до базових операцій); оперативні і стратегічні (за метою застосування); короткотермінові та довготермінові (за терміном зобов'язань); статичні і динамічні (на основі параметру часу); оптимізаційні, фінансуючі і реакційні (за направленістю); інструменти, які ведуть до фактичного руху фінансових ресурсів, та інструменти, які замінують такий рух (за критерієм зв'язку з рухом фінансових ресурсів); кредитні, страхові, валютні, розрахункові, фондові та грошові (за аналогією з інструментами зовнішніх фінансових ринків); суто фінансові та фінансово-організаційні (по відношенню до організаційного рівня); паралельні, взаємозамінні, взаємодоповнюючі та взаємовиключні (за взаємозамінністю).

До найбільш поширених внутрішньофірмових фінансових інструментів можна віднести трансферне ціноутворення, прискорювання та затримування платежів, внутрішньофірмові кредити та позики, інструменти управління блокованими активами, дивідендну політику, внутрішньофірмове страхування, прямий переказ капіталу, плату за патенти, ліцензії, ноу-хау та технології, плату за послуги, агентські та комісійні платежі, внутрішньофірмові концентраційні рахунки. Внутрішньофірмовий рух фінансових ресурсів може здійснюватися не лише через ті внутрішньофірмові фінансові інструменти, які вже опосередковують операції між підрозділами ТНК, а й шляхом штучного створення внутрішньофірмових фінансових потоків. Використання таких «прихованих» інструментів дозволяє ТНК оптимізувати свої виробничі та фінансові відносини і підвищити ефективність своєї діяльності, що нерідко вступає у конфлікт з інтересами національних держав щодо протидії впливу коштів з економіки та максимізації податкових надходжень.

Список використаної літератури:

1. Дзюба П.В. Фінансова система транснаціональних компаній // Міжнародна економіка: Зб. наук. праць. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2003. – Вип. 37. – с.219-230.
2. Ключко В.П. Діяльність держави в умовах фінансової глобалізації // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка: Міжнародні відносини / КНУ ім. Т.Шевченка; [редкол.: Губерський Л.В. (відп. ред) та ін.]. – К., 2002. – Вип.21-24. – с.103-108.
3. Луцишин З.О. Інтернаціоналізація потоків капіталу - основа фінансової глобалізації // Актуальні проблеми міжнародних відносин : Зб. наук. праць / КНУ ім. Т. Шевченка, ІМВ; [редкол. Л.В.Губерський (гол. ред) та ін.]. – К., 2001. – Вип.30,ч.1. – с.81-96.
4. Луцишин З.О. Сучасна світова фінансова архітектура: тенденції та суперечності розвитку в умовах глобалізації // Економічний часопис-XXI / Ін-т трансформації суспільства; [Гол. ред. А. Матвійчук]. – К., 2005. – №5-6: Економічна політика. та ін. – с.17-22.
5. Мусієнко О.І. Трансфертне ціноутворення // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць / КНУ ім. Т. Шевченка, ІМВ; [редкол. Л.В.Губерський (гол. ред) та ін.]. – К., 2002. – Вип.34, Ч.2. – с.199-201.
6. Рогач О.І. Особливості фінансової системи транснаціональних корпорацій // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка: Міжн. відн. / КНУ ім. Т.Шевченка; [редкол.: Губерський Л.В. (відп. ред) та ін.]. – К., 2002. – Вип.21-24. – с.200-204.
7. Рогач О. І. Світова фінансова архітектура // Вісник університету. Міжнародні відносини. – Вип. 25. – К.: ВПЦ «Київський університет». – 2003. – с. 61-64

Лукашенко С.*

РЕФОРМА МІЖНАРОДНОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ: ІНІЦІАТИВА ПАЛЕ-РОЯЛЬ

Недоліки міжнародної валютної системи ставлять під сумнів її здатність виконувати основну мету, а саме: «... забезпечити основу, яка сприяє обміну товарів, послуг і капіталу між країнами, і підтримує стійке економічне зростання» (стаття IV угоди Міжнародного валютного фонду) [1]. Ці недоліки включають наступне:

- Неєфективний процес глобальної адаптації. На сьогоднішній день відсутня ефективна глобальна структура управління для того, щоб економічна і фінансова політика різних країн, що проводиться на національному рівні, узгоджувалася між собою і сприяла глобальній стабільності. МВФ був призначений для забезпечення цієї структури, але був недостатньо ефективним.

- Дестабілізуючі потоки капіталу.
- Надмірні коливання валютних курсів і їх відхилення від основи.
- Надмірне розширення міжнародних резервів [2].

Дуже мало уваги було приділено важливості міжнародної валютної системи і нинішня криза актуалізувала питання її реформування. Одним з прикладів перспективних, всеосяжних програм реформ є доповідь ініціативи Пале-Рояль. В рамках цієї ініціативи, Мішель Камдессю, Олександр Ламфалуссі, і Томмазо Падоа-Скіуппа зібрали групу з 18 чоловік з 15 країн для вироблення сумісного підходу до реформи глобальної валютної системи [3]. Заслуга доповіді ініціативи Пале-Рояль полягає в тому, що вона має комплексний характер і містить конкретні пропозиції. Слід розглянути п'ять особливостей доповіді.

По-перше, в доповіді міститься заклик про внесення поправок до Статей Угоди МВФ, щоб встановити для кожного члена МВФ обов'язок сприяти не тільки внутрішній стабільності, але і глобальній економічній і фінансовій стабільності. Деякі спостерігачі стверджують, що нинішня стаття IV МВФ встановлює цей обов'язок, але не так, як це було інтерпретовано.

По-друге, доповідь закликає до створення норм, застосовних для всіх членів, але, зокрема, системно важливих країн, відносно їх політики і економічної та фінансової діяльності. Якщо країна не виконуватиме свої зобов'язання, це призведе до санкцій.

По-третє, в доповіді признається, що феномен глобальної ліквідності ще погано вивчений і, по суті не визначений. У доповіді також признається, що МВФ грає важливу роль в цій області, не тільки відносно зміцнення взаєморозуміння, але і в моніторингу контролю за рухом капіталу. Також автори доповіді рекомендують розглянути декілька способів підвищення ролі МВФ як головного міжнародного кредитора останньої інстанції.

По-четверте, в доповіді є ряд пропозицій для розгляду відносно спеціальних прав запозичення (SDR). Цей набір рекомендацій є спірним, але питання, що стосуються ролі SDR заслуговують серйозного розгляду.

* аспірант Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України
Науковий керівник: к.е.н. Панфілова Т.О.

Нарешті, доповідь ініціативи Пале-Рояль містить декілька пропозицій щодо системного управління з метою підвищення ролі МВФ в системі. Основне питання, чи буде G-20 працювати поза системою або в рамках більш всеосяжної системи.

В кращому разі, можна сподіватися на діалог, що приведе до еволюції системи, але фундаментальна реформа глобальної валютної системи, ймовірно, залишиться поза досяжністю. Основними причинами для такої відсутності прогресу, по-перше, є неприйняття країнами, зокрема, членами G-20, обов'язку сприяти глобальній економічній і фінансовій стабільності, і по-друге, відсутність консенсусу про те, що потрібно виправити в нинішній системі.

Що стосується сприяння глобальній економічній і фінансовій стабільності країни сьогодні добровільно співпрацюють в рамках таких механізмів, як Рада фінансової стабільності. G-20 узяла на себе зобов'язання приймати і адаптувати національну політику, яка покликана сприяти глобальній стабільності. Але країни не мають ніякого формального зобов'язання піддавати свою політику світовим стандартам. В даний час зобов'язання, закріплені в статтях угоди МВФ, обмежені забезпеченням внутрішньої і зовнішньої стабільності кожної окремої країни самої по собі.

Що стосується того, що потрібно виправити в світовій валютній системі, думки і пріоритети різноманітні. В результаті глобальної економічної і фінансової кризи представники Франції і низки інших країн були зосереджені на ролі долара в міжнародній валютній системі. Представники інших країн основну увагу приділяють міжнародним потокам капіталу.

Третій напрям обговорення світової валютної системи включає потенційні проблеми, пов'язані з поточним платіжним балансом і недоліками глобального процесу перебудови. Коли національна політика обмежується внутрішніми проблемами, в значній мірі ігноруючи побічні ефекти для інших країн, її наслідки для глобальної економіки і фінансової системи можуть бути несприятливими. Реформа міжнародної валютної системи повинна бути всеосяжною, і повинна укріпити МВФ як центральну установу системи.

Список використаної літератури:

1. Стаття соглашения МВФ. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/rus/index.pdf>
2. Reform of the international monetary system. The Palais-Royal initiative, January 18, 2011
3. Veterans of the System// Finance & Development, March 2011, Vol. 48, No. 1
4. International Monetary System Reform: Will the G-20 Make Significant Progress? G20 Monitor contribution by Edwin M. Truman, 22 February 2011. <http://www.bruegel.org/>

Підчоса О.*

СВІТОВИЙ РИНОК НАФТИ ТА ГАЗУ: ПОЧАТОК НОВОЇ КРИЗИ АБО ТИМЧАСОВА ТУРБУЛЕНТНІСТЬ

В дослідженні аналізується сучасний стан світового ринку нафти та газу в контексті політико-соціальних змін в Північній Африці та на Близькому Сході.

В исследовании анализируется современное состояние мирового рынка нефти и газа в контексте политико-социальных изменений в Северной Африке и на Ближнем Востоке.

The research paper discusses the current state of world oil and gas market in the context of political and social change in North Africa and the Middle East.

Політична нестабільність в Північній Африці і на Близькому Сході на початку 2011 року розпочала новий етап розвитку енергетичного сектору світової економіки в цілому, та світової нафтогазової індустрії зокрема.

Практично всі країни з вищезазначених регіонів в тій або іншій мірі пройшли, проходять або знаходяться на межі докорінних політико-соціальних змін [1]. Особливий інтерес до цих змін та їх результатів обумовлений концентрацією значних світових покладів вуглеводневої сировини (35% нафти [2] та 43% газу [3, с. 64-65]) на території Північної Африки та Близького Сходу. Виходячи з цього, будь-які істотні зміни політико-економічного, геополітичного, соціального характеру на даних територіях прямо впливають на світовий ринок нафти і газу, волатильність та непрогнозованість якого дуже швидко розповсюджується на інші ринки.

Доцільно також підкреслити центральну роль вищезазначених регіонів в зародженні та розповсюдженні основних світових енергетичних криз після Другої Світової війни, серед яких: націоналізація «Англо-іранської» нафтової компанії в 1951; Суецька криза 1956; Шестиденна війна 1967; арабське нафтове ембарго 1973; Іранська революція 1979; вторгнення Іраку в Кувейт в 1990 році. Перераховані енергетичні кризи опосередковували більш серйозні загальноекономічні світові кризи, і дестабілізація в регіоні в 2011 році не є винятком.

Сучасна ситуація турбулентності світового ринку нафти та газу відрізняється від попередніх енергетичних криз. Ці відмінності полягають в першу чергу в розширенні географії нафтогазовидобутку в таких країнах та регіонах як: Росія, Південна Америка, Середня Азія, Західна Африка. Таким чином можна говорити про диверсифікацію глобальних джерел постачання. Разом з тим тільки Саудівська Аравія, Лівія, ОАЕ та Кувейт мають змогу фізично підвищити існуючий рівень видобутку [4], що підвищує їх стратегічну роль в процесі нівелювання різких стрибків загальносвітової ціни. Виходячи з цього, перехід від турбулентності на нафтогазовому ринку до повномасштабної енергетичної

* аспірант кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Рогащ О.І.

кризи можливий за умов погіршення політичної ситуації в вищеперерахованих країнах, і така можливість існує.

Зміна правлячих режимів може призвести до часткового перегляду угод національних урядів з нафтогазовими ТНК або навіть призвести до націоналізації їх підрозділів. При цьому на прикладі Ірану видно, що такі кроки ведуть до зменшення видобутку та переробки, що буде сприяти поглибленню кризи шляхом підвищення незадоволеного попиту та ціни.

Наступною відмінністю попередніх криз від сучасної ситуації є те, що раніше попит зростав при зростанні ціни до моменту вичерпання можливостей фізичного зберігання вуглеводнів. В результаті значні накопичені обсяги сировини та поступова нормалізація кризових явищ вели до стрімкого обвалу ціни і подальшої економічної кризи в нафтогазовидобувних країнах (яскравим прикладом є ситуація в СРСР в 80-90ті роки ХХ ст.). Сьогодні ймовірність такого сценарію надзвичайно низька. Це пов'язано з тим, що: розвинені країни накопичили стратегічні резерви нафти та газу і активно використовують відновлювальні джерела енергії; країни, що розвиваються в першу чергу Китай, Індія, Південна Корея та інші не зможуть швидко відмовитися від значного обсягу споживання вуглеводнів, що забезпечують функціонування домогосподарств та компаній, можливо навіть зміцнять свої позиції імпортерів за рахунок розвинутих країн. Таким чином можна стверджувати, що різкого зниження ціни в середньостроковій перспективі не буде.

В існуючих умовах досить висока вірогідність того, що ОПЕК буде проводити політику направлену не на зниження ціни, а на підтримку її максимально високого рівня, безпечного для підтримки попиту. Також короткостроковий ажіотажний попит буде створювати Японія у зв'язку з подоланням наслідків стихійного лиха та проблемами в національній ядерній енергетиці.

Підводячи підсумок слід зазначити, що на даний момент склалася ситуація нестійкої рівноваги попиту і пропозиції на світовому ринку нафти та газу. Дану ситуацію можна описати як тимчасову, на фоні негативних очікувань стрімкого неконтрольованого зростання ціни. Експортери та імпортери використовують паузу для вироблення стратегії подальших дій. Очевидним є той факт, що політична ситуація на Близькому сході та в Північній Африці далека від розв'язки. І прогнозувати варіанти цієї розв'язки зарано. Також на нашу думку зарано говорити про енергетичну кризу. Мова повинна йти про турбулентність на ринку нафти та газу, що за певних умов може перерости в кризу. Однозначно можна стверджувати лише те, що поглиблення кризових явищ в енергетиці спровокує загострення загальноекономічної кризи.

Список використаної літератури:

1. Материали круглого стола: «События в Северной Африке и на Ближнем Востоке: причины и следствия». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imemo.ru/ru/conf/2011/170211.pdf>
2. Oil pressure rising. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economist.com/node/18233452?story_id=18233452&fsrc=nlw
3. International Energy Agency. Natural Gas Information 2010.
4. Energy Information Administration: statistics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm>

Шкрабальюк Ю.*

ТАРГЕТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО ВАЛЮТНОГО КУРСУ ЯК МОНЕТАРНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Характерним інструментом валютної політики країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою є заниження валютного курсу в порівнянні з паритетом купівельної спроможності валют (purchasing power parity, PPP [3]), що обумовлено рядом причин:

- зниження бар'єрів для експортоорієнтованого зростання;
- створення можливостей для стимулювання внутрішнього попиту і розвитку імпортозаміщуючих галузей;
- підвищення ефективності регулювання платіжного балансу в умовах відтоку капіталу і значних платежів з обслуговування зовнішнього боргу.

Заниження валютного курсу також виступає інструментом стимулювання сукупного попиту, зростання виробництва і національного доходу, регулювання платіжного балансу. Проте, економічна теорія, підтверджена емпіричними дослідженнями, стверджує, що монетарна влада може впливати на реальний курс лише в короткостроковому періоді за допомогою дії на номінальні змінні, тому що довгостроковий рівень валютного курсу визначається реальними факторами, наприклад, умовами торгівлі або продуктивністю благ, що є предметом торгівлі у відкритому секторі та конкурують з зовнішніми виробниками (tradables), чи ні (non-tradables) (гіпотеза Балласи–Самуельсона, Balassa–Samuelson hypothesis) [1, с. 584–596, 4, с. 145–154].

У рамках нової класичної теорії розглядається мала відкрита економіка з абсолютною мобільністю капіталу. Дослідники Г. Кальво (Calvo G.) та К. Рейнхарт (Reinhart C.) передбачають, що раціональний економічний агент максимізує корисність від споживання благ відкритого сектору та інших на безкінечному часовому горизонті в майбутньому. Обмежує споживання дохід, що отримується у вигляді трансфертів, а також від продажу вказаних видів благ. Вирішення вказаної задачі дає необхідну умову максимізації корисності – у кожен момент часу відношення граничної корисності від споживання благ відкритого сектору, що конкурує з імпортом, до граничної корисності інших благ повинне дорівнювати відносним цінам, тобто реальному курсу [2, с. 97-133].

При цьому в кожен момент часу сектор благ, що не конкурують з зовнішніми виробниками, повинен знаходитися в рівновазі, тобто, випуск для спрощення вважається фіксованим. У секторі благ відкритого сектору виконання цієї умови необов'язкове, оскільки дефіцит (надлишок) попиту може бути компенсований за рахунок імпорту (експорту). В умовах досконалої мобільності капіталу може бути досягнута довгострокова стійка рівновага (steady-state), тобто рівновага, в якій реальний курс залишається постійним в часі.

Таким чином, реальний курс в довгостроковому періоді не залежить від валютної політики, зокрема, від темпу знецінення номінального курсу, вплинути на реальний курс можна лише на обмеженому проміжку часу.

* аспірантка кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Пузанов І.І.

Припустимо, монетарна влада як цільовий орієнтир встановила реальний курс національної валюти нижче рівноважного. Оскільки випуск і споживання благ, що не конкурують з зовнішніми виробниками, фіксовані, досягти поставленої мети можна лише за рахунок дії на попит на блага, що є предметом торгівлі у відкритому секторі. Для цього Центральний банк повинен знецінити національну валюту, що призведе до збільшення інфляції. Зростання інфляції, у свою чергу, призведе до зростання номінальної ставки відсотка, збільшуючи, тим самим, ефективну ціну благ, під якою розуміється не лише безпосередньо сама ціна благ, але і альтернативні витрати у вигляді відсотка, які виникають через необхідність зберігання готівки для здійснення транзакцій.

Зростання ефективної ціни призводить до зниження споживання благ відкритого сектору та зростання відносної корисності. У результаті чого короткострокова рівновага в економіці встановлюється в новій точці з вищим реальним курсом, але й вищою інфляцією. Таким чином, єдиним способом, за допомогою якого можна досягти зростання реального курсу (тобто знецінення національної валюти) є розкручування інфляції, з цієї точки зору подібна політика є інфляційною.

Розглядаючи випадок відсутності мобільності капіталу, можна стверджувати, що тимчасове заниження реального курсу відносно рівноважного (steady-state) рівня може бути досягнуте і неінфляційним способом. Це можливо за рахунок збільшення реальної ставки відсотка та її подальшого зростання впродовж всього періоду заниження курсу.

Отже, оскільки обидва припущення відносно мобільності капіталу в реальному житті не спостерігаються, можна зробити висновок, що політика таргетування реального курсу може призвести як до зростання інфляції, так і до зростання відсоткових ставок.

Список використаної літератури:

1. Balassa B. The Purchasing Power Parity Doctrine: A Reappraisal. / Balassa B. – *Journal of Political Economy*. – 1964. – 72 (6).
2. Calvo G. A., Reinhart C. M. Targeting the real exchange rate: Theory and evidence. / Calvo G. A., Reinhart C. M., Vegh C. A. – *Journal of Development Economics*. – 1995. – Vol. 47.
3. Dornbusch R. Purchasing Power Parity. / In: J. Eatwell, M. Milgate and P. Newman, Editors. – *The New Palgrave Dictionary of Economics (Reprint ed.)*. – London: Palgrave Macmillan. – 1988.
4. Samuelson P.A. Theoretical Notes on Trade Problems. / Samuelson P.A. – *Review of Economics and Statistics*. – 1964. – 46 (2).

Боков І.*

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ США

Науково-технічний прогрес, який супроводжує людство з часів раннього неоліту, перетворюється на головний чинник не тільки економічного, а тепер вже і соціального, і культурного, і політичного прогресу. Він набуває комплексності та вибухового характеру, перетворюється на науково-технічну та інформаційну революції, які докорінно змінюють людину, світ, а також – їх взаємовідносини. І надзвичайно важливу роль у забезпеченні збалансованого розвитку грає належне фінансування інновацій, а саме – такий його елемент, як венчурний капітал. Через це метою даної роботи є аналіз новітніх тенденцій розвитку венчурного капіталу на прикладі сектору венчурних інвестицій США.

Венчурний капітал – це капітал інвесторів, призначений для фінансування нових, зростаючих підприємств і фірм, або таких, які борються за місце на ринку, і тому пов'язаний з високим або відносно високим ступенем ризику. Венчурний капітал, як правило, асоціюється з інноваційними компаніями. Венчурне фінансування здійснюється в двох основних формах – шляхом придбання акцій нових фірм або за допомогою надання кредиту різного виду, зазвичай з правом конверсії в акції. Він надається без гарантії або забезпечення, на безповоротній, безпроцентній основі. Передані в розпорядження інноваційної фірми ресурси не підлягають вилученню протягом усього терміну дії договору. Повернення вкладених коштів і реалізація прибутку відбувається в момент виходу цінних паперів фірми на відкритий ринок. Головним стимулом для венчурних вкладень є їхня висока прибутковість у випадку вдачі [1].

Наданням венчурного фінансування займаються венчурні капіталісти – спеціалізовані компанії, які зазвичай являють собою партнерства, в яких головні партнери з необмеженою майновою відповідальністю грають роль менеджерів та інвестиційних радників, які розпоряджаються коштами венчурних фондів, створених для фінансування інвестиційних проектів венчурних компаній. Інвестори венчурних фондів, які, фактично, і формують кошти венчурних фондів, відомі в якості компаньйонів-вкладників або компаньйонів з обмеженою фінансовою відповідальністю.

Існує емпіричне правило, згідно з яким, венчурні компанії в середньому інвестують в одну із чотирьох сотень фірм, що звернулися до них. Венчурні фонди зазвичай найбільш зацікавлені у підприємствах з найкращими перспективами зростання, оскільки тільки такі проекти здатні принести фінансову віддачу, яка б укладалася в 3-4 річний цикл Кітчина [2], який зараз пов'язує з лагами у русі інформації, яка впливає на прийняття рішень комерційними фірмами. Венчурні капіталісти надають фінансування на 5 перших етапах розвитку підприємства, перші два з яких отримали назву Seed та Start-up, а останній – Мезонін. Ризик втрати інвестиційних коштів відрізняється на кожному з цих етапів, і проходить наступні трансформації: 66,2% => 53% => 33,7% => 20,1% => 20,9% [3].

2010 рік став знаковим для індустрії венчурного інвестування – це перший рік після світової фінансової кризи, коли обсяги венчурного інвестування показали стале зростання.

* студент 4 курсу спеціальності «Міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: доц. Безнощенко М.В.

Так, якщо у 2009 році було інвестовано \$ 17 782 169 600 в 2868 угод, то в 2010 – \$ 21 823 380 100 в 3277 угод [4, 5]. Але і в позитивному за динамікою 2010 році відбувалися різкі зміни та зрушення – так, рекордне за останні 5 років зростання обсягів інвестування у другому кварталі стало приводом для сподівань аналітиків на нове піко образне зростання галузі, але різка корекція сектору у третьому кварталі зруйнувала подібні прогнози.

У 2010 році інвестори вирішили обрати менш ризиковий шлях вкладення коштів – відмічено зростання обсягів інвестування і інноваційні підприємства на етапі розширення їхньої діяльності, і в той самий час, 2-відсоткове скорочення інвестування в компанії, що знаходяться на Seed-етапі розвитку, в порівнянні з 2009 роком. В 363 підприємства цього етапу було вкладено \$ 1 712 416 700. Інвестиції в підприємства на початкових етапах існування відмітили 15% зростання до рівня \$ 5 303 669 700, а на етапі розширення діяльності воно досягло 47% до \$ 8 492 607 900. \$ 6 314 685 800 було вкладено в 746 підприємств, які розпочали підготовку до виходу своїх акцій на відкритий ринок, що є 3% збільшенням у порівнянні з 2009 роком. Загалом, венчурні інвестиції за стадіями в 2010 році розподілилися у наступному співвідношенні: 8% - 24% - 39% - 29% [5].

У галузевій структурі венчурного капіталу США історично домінують сфери виробництва програмного забезпечення, телекомунікацій, біотехнологій. За 15 років значно знизилася частка коштів, які виділяються на фінансування мультимедіа-індустрії, підприємств, що надають споживчі послуги, а також виробляють мережеве обладнання; і навпаки, вирости інвестиції у галузь виробництва медичного обладнання. З 2005 року ринок почав приділяти більше уваги інноваціям в енергетичній сфері. Стабільним залишається інтерес ринку до новітніх розробок у сферах комп'ютерної техніки, електроніки, напівпровідників, надання ІТ послуг. У порівнянні з 2009 роком, венчурне фінансування розробок програмних продуктів зросло на 20%, досягнувши \$ 3 963 806 900, відтіснивши на друге місце інвестування в біотехнології, яке зросло тільки на 3%, склавши \$ 3 685 517 300. Замикає трійку лідерів енергетичний сектор, який отримав \$ 3 358 014 200, що на 45% більше у порівнянні з 2009 роком [5].

40% всіх венчурних інвестицій США припадає на Кремнієву долину. Слідуює за нею з дуже великим відривом Нова Англія, яка залучила 11% інвестицій, і з показником в 10% третім йде Нью-Йорк. Кожний з цих регіонів показав зростання обсягів інвестицій у порівнянні з попереднім роком [6].

Значне поживлення виходів компаній на відкритий фондовий ринок сталося у 2010 році. Так, відбулося 72 IPO, які загалом оцінили у \$ 7 017 500 000. Для порівняння: у 2009 році тільки 12 компаній, що фінансувалися венчурним капіталом розмістили свої акції на ринку, а у 2008 – 6. Ситуація в сфері злиття і поглинання компаній, які фінансуються венчурним капіталом подібна до сфери IPO – у 2010 році відбулося 420 угод M&A, загальним обсягом в \$ 18 307 200 000, на протизагу 273 угодам сукупним розміром в \$ 13 552 900 000 у 2009 році [5].

Найактивніші венчурні інвестори США закінчили 2010 рік з більш ніж 21 угодою, кожна. Kleiner Perkins Caufield & Byers посіла перше місце з 76 угодами, First Round Capital та New Enterprise Associates закривають першу трійку. Загалом, 57 найактивніших інвесторів являють собою 25% обсягу ринку венчурного інвестування США [6].

Список використаної літератури:

1. Ільчук А.С., «Венчурний капітал як джерело фінансування інноваційної діяльності підприємств» 2008 р.

2. Korotayev, Andrey V., & Tsirel, Sergey V. «Spectral Analysis of World GDP Dynamics: Kondratieff Waves, Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic Development, and the 2008—2009 Economic Crisis» 2010 p.
3. Ruhnka, J.C., Young, J.E. «A venture capital model of the development process for new ventures» 1987 p.
4. PWC «Q1 1995-Q4 2010 Historical Trend Data Spreadsheets for the U.S. and for Select Regions» 2011 p.
5. PWC «Fourth Quarter / Full-year 2010 MoneyTree Report» 2011 p.
6. <https://www.pwcmoneytree.com/> (Електронний ресурс)

Будз Ю.*

НЕОБХІДНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ЗАДЛЯ ПОДОЛАННЯ БОРГОВОЇ КРИЗИ В КРАЇНАХ ЄС

Країни Європи опинилися в складній ситуації у зв'язку з високим боргом та дефіцитом державного бюджету. Для відновлення стійкості боргової ситуації країнам слід застосовувати фіскальну (бюджетну) консолідацію – заходи політики, спрямовані на скорочення тягара заборгованості шляхом підвищення доходів та скороченням витрат державного бюджету. Фіскальний пакет виступає інструментом підтримання реального та фінансового секторів економіки.

Сучасна бюджетна консолідація проходить на тлі більш високого рівня ризику, неспокійних фінансових ринків та слабого попиту. Можливості грошово-кредитної політики обмежені низьким рівнем ставок інтервенції в багатьох країнах з розвинутою економікою. У той же час, директивним органам буде важко використовувати заходи курсової політики для підтримки конкурентоспроможності, оскільки багато країн потребують одночасного проведення бюджетної консолідації. В країнах Єврозони цей механізм не зможе вирішити проблем.

Основними економічними наслідками проведення фіскальної консолідації є те, що: консолідація в розмірі 1% від ВВП, зазвичай, веде до зниження ВВП приблизно на 0,5% протягом 2 років; підвищення рівня безробіття приблизно на 0,3%; скорочення сукупного внутрішнього попиту приблизно на 1%; зниження національної валюти на 1,1% [1].

Під час проведення бюджетної консолідації зниження процентних ставок зазвичай підтримує обсяг виробництва. Центральні банки нейтралізують частину негативного стримуючого впливу на економіку за рахунок зниження процентних ставок для того, щоб ці заходи дозволили амортизувати вплив бюджетної консолідації на споживання та інвестиції. За умов низьких процентних ставок проведення фіскальної консолідації веде до ще більшого зниження обсягу виробництва, тому даний механізм не варто застосовувати в країнах ЄС.

Обмеження бюджету, яке базується на зменшенні витрат має менш стримуючий вплив на економіку, ніж заходи в сфері оподаткування. Грошово-кредитні стимули виявляються особливо слабкими після підвищення непрямих податків (таких як податок на додану вартість), які ведуть до зростання цін. В країнах з високим ризиком дефолту підвищення обсягів виробництва внаслідок бюджетної консолідації виникає рідко [2].

При розробці стратегій консолідації боргу директивним органам слід звернути увагу на два питання:

1. Зниження неперіоритетних видатків сприяє проведенню бюджетного коригування: успішна консолідація боргу в цілому більш ймовірна, коли вона спрямована на скорочення поточних витрат. Це також стосується країн, в яких підвищення рівня боргу не пов'язано з фінансовою кризою, оскільки обмеження витрат на трансферти (такі як пен-

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: проф. Рогач О.І.

сії, субсидії та інші) і заробітну плату знижує тиск на недискреційні статті витрат, які мають тенденцію до зростання з часом.

Обмеження витрат, пов'язаних зі старінням населення, в тому числі на охорону здоров'я і пенсії, може мати особливе значення на фоні демографічних проблем, які будуть супроводжувати бюджетну консолідацію в багатьох країнах. У цьому контексті першочергову увагу слід приділяти реформі соціальних допомог, яка також здійснює позитивний вплив на ріст. Збільшення частки державних інвестицій підвищує ймовірність успішного скорочення заборгованості за рахунок переорієнтації структури бюджету на програми, що сприяють економічному зростанню, які можуть підняти середньострокову продуктивність шляхом вдосконалення інфраструктури [3].

2. Необхідність збільшення податкових надходжень. Збільшення податкових доходів є найважливішою умовою для успішного скорочення заборгованості в країнах, що відчують значну потребу в бюджетній консолідації. Це зумовлено необхідністю підтримки балансу між економією в області витрат і заходами, спрямованими на збільшення доходів.

Заходи щодо підвищення оподаткування повинні бути побудовані таким чином, щоб уникнути зниження ефективності і звести до мінімуму спотворення, особливо якщо рівень податків високий.

Майже всі країни Європи почали розробку національних планів щодо проведення фіскальної консолідації. Реальні заходи політики будуть впроваджуватися вже у 2012р. Деякі країни прагнуть здійснити більш жорстку 3-річну консолідацію бюджетів, інші прагнуть впроваджувати поступові, помірковані заходи для плавного переходу до цільових показників шляхом проведення більш тривалої фіскальної консолідації. Досвід показує, що більш радикальні заходи можуть спричинити загострення проблем в короткостроковій перспективі, проте в довгостроковій перспективі буде отримано більш позитивні результати. Країни, які прийматимуть менш радикальні заходи зможуть досягнути менш ефективного результату, проте вони зможуть вирішити проблему соціальної стабільності [4].

Отже, можна зробити такі висновки: інструментом стабілізації економічної активності в умовах кризи є фіскальна політика; стимулювання дохідної частини бюджету має більш позитивний вплив на подолання боргової кризи, ніж зменшення витрат; впровадження фіскальної консолідації буде мати як економічні, так і соціальні наслідки.

Список використаної літератури:

1. EUROPA, Press Room, Press Releases-The European Stabilization Mechanism-MEMO/10/173, Brussels, 10 May 2010 Режим доступу: <http://europa.eu/rapid/pressReleases/MEMO/10/173>
2. Bofinger P. and S. Ried (2010), «A New Framework for Fiscal Policy Consolidation in Europe», German Council of Economic Experts Discussion Paper 03/2010 Режим доступу: <http://www.social-europe.eu/2010/05/a-new-framework-for-fiscal-policy-consolidation-in-europe/>
3. Euro area fiscal policies and the crisis. Ed. Riet A. van // ECB Occasional Paper No 109. Frankfurt am Main, 2010. P. 25.
4. Buti M . EMU in times of economic and financial crisis. DG ECFIN, European Commission, 2010. P . 29.

Тумарець В.*

РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ ЗІ ВСТУПОМ ДО СОТ

Ринок фінансових послуг України динамічно розвивається в останнє десятиліття, що зумовлено нагальними потребами економіки країни ефективно мобілізувати внутрішні та зовнішні фінансові ресурси, спрямовуючи їх у найбільш привабливі сегменти економіки, сприяючи економічному зростанню.

Зі вступом України до СОТ у 2008 році було пов'язано багато протиріч стосовно перспектив та загроз для економіки країни в цілому та для фінансової сфери зокрема. До позитивних аспектів відносять: поліпшення доступу української економіки до міжнародного капіталу; підвищення рівня корпоративного управління та якості послуг, що надаються інститутами фінансового ринку; підвищення прозорості ринків фінансових послуг; полегшення виходу українських бізнес-структур на ринки фінансових послуг; прискорення темпів економічного зростання, підвищення стійкості економіки до зовнішніх викликів; закриття неконкурентних («кишенькових») банків зі зростанням рівня конкуренції; зниження вартості кредиту, збільшення обсягів кредитування; збільшення капіталізації економіки країни [4].

Перші роки після вступу України до СОТ були важкими для ринку фінансових послуг. Результати позитивного чи негативного функціонування фінансового ринку України важко прослідкувати, тому що національні та світові ринки були під впливом світової фінансової кризи та її наслідків.

Зміна зовнішнього середовища, зокрема прояви світової фінансової кризи, виявила низку проблем на ринках фінансових послуг, серед яких: ступінь відкритості національних фінансових ринків для доступу іноземних учасників; несприятливий інвестиційний клімат; недостатня капіталізація фінансових установ; недосконалість вимог до якості, диверсифікації і ліквідності активів окремих фінансових ринків; дисбаланс між очікуваною доходністю і спроможністю компенсувати ризики; відсутність ефективної системи захисту прав споживачів фінансових послуг; низький рівень прозорості діяльності фінансових установ; недостатня інституційна спроможність інститутів державного регулювання [6].

Відповідно до Генеральної угоди про торгівлю послугами Україна взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення національного режиму та доступу на ринок фінансових послуг (страхування та банківської справи). За Графіком специфічних зобов'язань іноземні страхові компанії можуть надавати страхові послуги через філіали тільки після 5 років після вступу країни до СОТ [2].

За період 2008-2010 роки спостерігається стабільне зростання припливу інвестицій в Україну, потік прямих та портфельних інвестицій протягом останніх 10 років невпинно зростає, складає 55835 млн.дол на кінець 2010 року, зростання більше ніж у 2 рази у по-

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Копистира А. М.

рівнянні з 2007 роком. Інвестиційна привабливість залишається сталою (чіткі позитивні зрушення відсутні).

У 2008 році спостерігалось значне зростання імпорту фінансових послуг (на 165%), але потім слідує спад імпорту і зростання експорту у 2010 році (на 27,9%). Імпорт фінансових послуг складає 28% в загальному обсязі імпорту. Головні партнери в імпорті фінансових послуг: Сполучене Королівство (294 млн.дол), Кіпр (237 млн.дол), Франція (133 млн.дол) та Швеція (79 млн.дол).

За останні 6 років у сфері страхування піковим був 2008 рік, у порівнянні з 2008 роком в 2010 імпорт страхових послуг скоротився на 55%, експорт – на 53%. З моменту вступу до СОТ українські страховики втратили право укладати договори перестраховування з компаніями, які зареєстровані в країнах, які не є членами СОТ (Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Росія, Таджикистан, Узбекистан). Певна шкода була нанесена ринку фінансових послуг. У Росію на перестраховування головним чином віддавалися ядерні, авіаційні та промислові ризики (падіння частки Росії на ринку перестраховування у 2 рази) [5].

Банківська система України характеризується високим рівнем концентрації іноземного капіталу. На початок 2011 року 176 банків мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій та надання послуг. В 2010 року на ринок увійшли 5 іноземних банків. На кінець 2010 р. 55 банківських установ фін.ринку мали вклади з боку іноземних інвесторів, 20 з них – із 100% іноземним капіталом. За рік частка іноземного капіталу збільшилася до 40,6%.

У країні діє 451 страховик (70 займаються страхуванням життя), за останні 3 роки їх кількість скоротилася. Кількість укладених договорів страхування зменшилася на 32 та 21% у порівнянні з 2008 і 2009 р. відповідно і склала 453 млн. Близько 19% компаній мають іноземний капітал, його частка 30%. Активи по балансу страхових компаній зростають і складають 44 млрд. грн. (на 8 млрд. більше ніж на початку 2008 року). Топ-20 компаній зі страхування життя контролюють 95, 6% ринку, і 51,4% ринку контролюють компанії страхування не життя [3].

Кількість недержавних пенсійних фондів на кінець 2010 року становила 102 НПФ, кількість укладених пенсійних контрактів зростала протягом 2008 – 2010 років (7% росту в 2010), кількість учасників зменшилась на 2,6% у порівнянні з 2009 роком (у 2009 – зростання на 3%), загальні активи НПФ складають 1 млрд.грн (зросли на 40 і 23,2% у 2008 і 2009 роках відповідно), зростання інвестиційного доходу НПФ у 2009 р. на 157,8%, в 2010 – 56,2% [1].

В Україні налічується 212 фінансових компаній (13 нових, 9 – покинули ринок). Збільшується обсяг надання фінансовими компаніями послуг: фінансового лізингу (60%), факторингу (286,8%), надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів (128,9%), надання гарантій та операцій з переказу грошових коштів (56,2%). За 2 роки зросла кількість ломбардів, їх активи у порівнянні з 2008 роком зросли більше ніж вдвічі, обсяги наданих фінансових кредитів зросли на 44,5 % 2010/2009 (3,8 млрд.грн.). Кредитні спілки розвиваються повільно, їх кількість, активи, учасники, надані кредити зменшувалися протягом 2008 та 2009 років, це зумовлено погіршенням фінансового становища КС, зниженням їх платоспроможності та ліквідності [3].

Продовжується робота з удосконалення національного законодавства, що регулює ринки фінансових послуг. Відбувається удосконалення системи банківського нагляду (з питань корпоративного управління, щодо консолідованого нагляду за банківськими групами); для покращення надання страхових послуг потрібно ухвалити нову редакцію Закону «Про страхування»; ВРУ було прийнято декілька законів стосовно ринків

регулювання, пруденційного нагляду, антимонопольного контролю, здійснення фінансового моніторингу, запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Список використаної літератури:

1. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України національного рейтингового агентства за 9 місяців 2010 р. <http://rurik.com.ua>
2. Графік специфічних зобов'язань України у сфері торгівлі послугами (документ WT/ACC/UKR/152/Add.2)
3. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України www.dfp.gov.ua
4. Звіт про виконання пріоритетних напрямків роботи та головних завдань Міністерства економіки України (червень, 2010 р.) <http://www.me.gov.ua>
5. Кобута І., Жигadlo В., Лужанська Т. Другий рік України у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань/ За ред. Марчіна Свенціцкі. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 80 с.
6. Уманець-Ходаківська В. П., Костюкович О. І., Лятамбор О. А. Ринок фінансових послуг: теорія і практика. Вид. 2-ге, доп. і перероб: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.

Осійчук Д.*

ПРИВАБЛИВІСТЬ АКЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІТЕНТІВ ДЛЯ ПОРТФЕЛЬНИХ ІНВЕСТОРІВ

Вирішення проблеми залучення інвестицій є надзвичайно важливим для забезпечення стабілізації економіки України. Тому невідкладним завданням є розробка ефективних стратегій інвестиційної діяльності в умовах значної волатильності українського фондового ринку на основі аналізу дохідності фінансових активів та можливих ринкових ризиків, а також формування загальної методології управління інвестиційними ризиками.

У цьому дослідженні проаналізовані можливості застосування індексної моделі Шарпа для прогнозування дохідності найбільш ліквідних акцій українського фондового ринку.

Основним торговельним майданчиком в Україні є біржа ПФТС, а динаміка індексу ПФТС вважається індикатором стану українського ринку цінних паперів, тому для аналізу було обрано 10 компаній, що входять до кошику ПФТС, які виконали умови 1-ого рівня лістингу. Інтервал спостереження – 1 місяць.

Рівняння індексної моделі Шарпа для аналізу дохідності фінансових активів має загальний вигляд: $y = \alpha + \beta \cdot x + e$ (1), де y – поточна дохідність акції; α , β – коефіцієнти рівняння регресії; x – дохідність ринкового портфеля (кошик індексу ПФТС); e – похибка.

Коефіцієнти рівняння розраховуємо на основі статистичних даних коливань відповідних акцій за період з 01.09.2008 року до 01.03.2011 року (табл. 1).

Таблиця 1. Параметри рівняння регресії

Назва	Тікер	β	α	r
Алчевський металургійний комбінат	ALMK	0,7419	-0,012	0,7945
Азовсталь	AZST	0,6932	0,016	0,5467
Райффайзен Банк Аваль	BAVL	1,1365	-0,017	0,6783
Центренерго	CEEN	1,0478	-0,004	0,8703
Єнакієвський металургійний завод	ENMZ	1,1252	-0,004	0,7629
Мотор Січ	MSICH	0,7296	0,006	0,9346
Укрнафта	UNAF	0,7614	0,019	0,6402
Укросоцбанк	USCB	1,3276	-0,007	0,7701
Укртелеком	UTLM	0,7201	0,003	0,6587
Західенерго	ZAEN	0,7894	0,009	0,7842

Примітка: складено автором. Обчислення виконані в середовищі Microsoft Excel.

Відповідно до обчислених коефіцієнтів кореляції, найтісніший зв'язок з дохідністю за індексним кошиком мають акції Мотор Січі, Центренерго та Алчевського меткомбінату. Більшість акцій є захисними ($\beta \leq 1$).

* студент 2 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Дзюба П. В.

Далі визначимо, наскільки розраховані показники відповідають динаміці дохідності аналізованих фінансових активів і чи доцільним є їх використання при побудові інвестиційної стратегії. Для перевірки обчислимо коефіцієнти детермінації для моделі (R^2), побудуємо довірчі інтервали для коефіцієнтів регресії, визначимо відносні коливання коефіцієнтів регресії. Обчислені показники узагальнені у табл. 2.

Таблиця 2. Довірчі інтервали для коефіцієнтів регресії із імовірністю 0,995 та коефіцієнти детермінації для моделі

Назва	Тікер	$\alpha_{\min}$	$\alpha_{\max}$	Δ_{α}	$\beta_{\min}$	$\beta_{\max}$	Δ_{β}	R^2
Алчевський металургійний комбінат	ALMK	-5,40%	3,60%	3,7	0,53	1,08	0,28	0,64
Азовсталь	AZST	-4,50%	3,70%	6,4	0,57	0,96	0,22	0,61
Райффайзен Банк Аваль	BAVL	-6,20%	5,70%	12,3	0,72	1,56	0,37	0,53
Центрэнерго	CEEN	-5,20%	4,10%	5,6	0,63	1,27	0,24	0,75
Єнакієвський металург. завод	ENMZ	-4,70%	2,80%	17,2	0,77	1,46	0,21	0,76
Мотор Січ	MSICH	-2,70%	4,10%	6,2	0,43	1,13	0,31	0,57
Укрнафта	UNAF	-3,80%	3,20%	4,1	0,51	1,07	0,23	0,69
Укрсоцбанк	USCB	-4,90%	7,20%	97,3	0,93	1,79	0,38	0,68
Укртелеком	UTLM	-6,10%	4,70%	11,9	0,34	1,04	0,41	0,37
Західенерго	ZAEN	-3,80%	4,60%	3,4	0,41	0,93	0,29	0,56

Примітка: складено автором.

Коефіцієнт детермінації характеризується дуже значними коливаннями (від 0,37 до 0,76), що свідчить про невисоку точність результатів моделі. Коефіцієнти рівняння регресії також характеризуються дуже значними відносними коливаннями ($\Delta_{\alpha} = \pm 97,3\%$ для акцій Укрсоцбанку, $\Delta_{\beta} = \pm 41\%$ для акцій Укртелекому, при допустимому значенні відносних коливань $\Delta_{\alpha} \leq \pm 10\%$), тобто обчислені коефіцієнти регресії мають низький ступінь точності.

Використовуючи розраховані показники, можемо розв'язати загальну задачу оптимізації інвестиційного портфеля. При числовому моделюванні були задані наступні параметри: цільова дохідність портфеля – 20 %, прийнятний ступінь ризику – 30 %, очікувана дохідність пропорційного портфеля – 2,82 %. Розв'язання прямої задачі дозволило отримати розподіл часток акцій кожного з аналізованих підприємств у інвестиційному портфелі, при цьому очікуваний рівень дохідності портфеля склав 26,31 % при прогнозованому ступені ризику 22,17 % (табл.3). За результатами розв'язання оберненої задачі була сформована структура портфеля, за якої досягається цільовий показник дохідності (20 %) за мінімізованого рівня ризику, що склав 14,86 % (табл. 3).

Таблиця 3. Структура інвестиційного портфеля, оптимізованого за моделлю Шарпа

Назва	Тікер	Розв'язок прямої задачі	Розв'язок оберненої задачі
Алчевський металургійний комбінат	ALMK	12,34%	9,62%
Азовсталь	AZST	9,14%	7,73%
Райффайзен Банк Аваль	BAVL	0,74%	0,00%
Центрэнерго	CEEN	13,27%	18,46%
Єнакієвський металургійний завод	ENMZ	27,13%	22,92%
Мотор Січ	MSICH	8,62%	11,39%
Укрнафта	UNAF	19,30%	15,61%
Укрсоцбанк	USCB	4,60%	6,23%
Укртелеком	UTLM	0,00%	0,00%
Західенерго	ZAEN	4,86%	8,04%

Примітка: складено автором.

Перевага при інвестуванні надається підприємствам енергетичного та металургійного секторів, що підтверджується побудованим рейтингом аналізованих емітентів з врахуванням 4 показників (r , R^2 , Δ_β , Δ_α). Найефективнішими для інвестування (з урахування рейтингу точності моделі) є акції Єнакієвського меткомбінату, Центренерго та Укрнафти.

Список використаної літератури:

1. Sharpe W.F. Asset Allocation: Management Style and Performance Measurement // Journal of Portfolio Management. – 1992. – Vol. 1. – p. 7-19.
2. Статистика. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни; за заг. ред. А.М.Єріної та Р.М. Моторіна. – К.: КНЕУ, 2001. – 448 с.
3. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками: Навч. посіб. – К.: Знання, 2010. – 471 с.

Макеєнко Н.*

МІСЦЕ ТА ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах глобалізації іноземні банки та банки з участю іноземного капіталу займають суттєве місце в банківській та загалом фінансовій сфері України. Інвестування іноземного капіталу в економіку України з одного боку є шляхом до економічного зростання країни. Такі інвестиції, порівняно з вітчизняними, вочевидь, використовуються більш ефективно за рахунок значного досвіду, який передається іноземними компаніями своїм дочірнім підрозділам. Іноземний капітал, інвестований в ці банки, дозволив їм вистояти в умовах світової фінансової кризи, проте це коштувало їм значного кредитного тягаря. Кількість отриманих або взятих кредитів банками може загрожувати усій банківській системі, оскільки банки будуть змушені повертати інвестовані в них кошти, що зумовить значний відтік капіталу з економіки України.

Як свідчать статистичні данні Національного банку України, кількість банків з іноземним капіталом, а також частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків невинно зростає. (див таб.1) [1].

Таблиця 1. Динаміка кількості банків за участю іноземного капіталу в банківській системі України

Показник	Дата						
	1/1/06	1/1/07	1/1/08	1/1/09	1/1/10	2011	
						1-січ	1-кві
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	165	170	175	184	182	176	176
з них: з іноземним капіталом	23	35	47	53	51	55	54
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	9	13	17	17	18	20	20
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	19,5	27,6	35	36,7	35,8	40,6	41,46

Великі банки, маючи надійну основу у вигляді іноземного або вітчизняного державного капіталу, є основними гравцями у фінансовій системі України. В Україні відсоток фінансових послуг, які надаються банківською системою сягає 95%, 4% належить страховим компаніям і лише 1% послуг надають усі інші фінансові установи, такі як пенсійні фонди, кредитні спілки і т. ін.

В умовах економічної кризи 2009-2010 років банки з іноземним капіталом займали найвищі позиції в рейтингах надійності, які були складені агентством «Експерт-Рейтинг». Це свідчить про нездатність вітчизняних банків без підтримки держави конкурувати з ни-

* студентка 3 курсу спеціальності «фінанси і кредит» Фінансово-правового коледжу

ми на достатньому рівні і надавати необхідні фінансові послуги на вигідних умовах як для клієнтів, так і для себе. Топ-10 2009-2010 років рейтингового агентства "Експерт-Рейтинг" склали: "Каліон Банк Україна", "Сітібанк (Україна)", "ІНГ Банк Україна", "Укр-сіб-банк", "УніКредит Банк", "Альфа-Банк", "Укрсоцбанк", "ВТБ Банк", "VAB Банк", "Дочірній банк Ощадбанку Росії". А два найбільші державні банки - "Ощадбанк" і "Укресімбанк" зайняли в рейтингу 11 і 13 місця відповідно [7].

На початок 2011 року перші позиції надійності відповідно до інформації пресового видання "Економічна правда" посіли: Укресімбанк, "ОТП банк" та Ощадбанк. До групи А наблизився Приватбанк. Укрсіббанк залишився у групі В, оскільки другий рік поспіль має великі збитки, пов'язані із списанням наданих до кризи проблемних кредитів. Також на найвищих позиціях знаходиться Райффайзен банк Аваль, Укрсоцбанк та ВТБ Банк. Аналітичний відділ інвестиційної компанії Dragon Capital прогнозує позитивну динаміку таким банкам, як Укресімбанк, ОТП Банк, Ощадбанк, Приватбанк, Райффайзен Банк Аваль, Укрсіббанк, Укрсоцбанк, ВТБ Банк, Ерсте Банк, Індекс Банк. Саме ці банки займають перші позиції в Топ-10 надійності. При цьому лише у Приватбанку немає іноземної або державної підтримки [8]. З цього можна зробити висновок: приватні вітчизняні банки не можуть гідно конкурувати з вищевказаними банками.

Наслідки фінансової кризи поступово долаються і банки можуть залучати більше коштів у вигляді депозитів. Довіра вкладників до банків зростає, про що свідчить збільшення частки довгострокових депозитів з 24% до 31% за період з 2010 до початку 2011 років. При цьому клієнти надають перевагу гривневим внескам, які вже становлять більше половини загального депозитного портфеля банківських установ [8].

З наведених рейтингів та прогнозів можна зробити висновок, що українська економіка мала значну привабливість для іноземних інвесторів у зв'язку з можливістю отримання надприбутків. Вилучення іноземного капіталу з економіки України може призвести до нездатності банківської системи виконувати свої функції.

Банки з іноземним капіталом значно впливають на коливання ринкової кон'юнктури у банківській сфері. З одного боку, в силу підтримки їх іноземними інвесторами, такі банки є більш надійними та платоспроможними, що приваблює клієнтів їх прогнозованою здатністю виплачувати вклади у більшості випадків. З іншого боку, порівняно з країнами Європи українські банки пропонують надмірно високі відсоткові ставки за кредитами та низькі за депозитами. Це вигідно банкам, які повністю належать іноземним інвесторам, оскільки, встановлюючи відсоткові ставки на такому ж самому рівні, як і українські фінансові установи, ці банки здатні отримати більші прибутки ніж у своїх країнах. Проте, якщо керівництво цих банків вирішить наблизити відсоткові ставки до європейських стандартів, як це наприклад зробив Райффайзен банк Аваль, то попит на більш дешеві кредити зросте і, відповідно, банк зможе залучити більше клієнтів. Основними стримуючими факторами щодо використання банківських кредитів суб'єктами господарювання є високі відсоткові ставки та надмірні вимоги до вартості застави відносно суми кредиту. Тому банки з іноземним капіталом можуть використати досвід іноземних банків, що їх кредитують, для того щоб збільшити свої прибутки не за рахунок високих ставок, а в силу збільшення кількості клієнтів [4].

Іноземні інвестори підтримували свої дочірні банки в Україні під час економічної кризи, навіть не зважаючи на власні фінансові труднощі. На той час іноземні банки вливали додаткові кошти у вигляді субординованого боргу в українські банки та шляхом викупу їх акцій. Можливо це було ще одним шляхом захоплення більшої частки ринку банківських послуг. Більш логічними діями іноземних інвесторів під час кризи мали б

бути не додаткові інвестиції, а навпаки утримання коштів для власних потреб. Звичайно, загальний обсяг інвестицій в Україну на той час знизився, проте зараз відповідно до рейтинго-вих позицій щодо надійності банків, які були зазначені вище, можна зробити висновок про доречність рекапіталізації дочірніх банків зі сторони іноземних інвесторів з позиції розширення свого впливу на більшу частину ринку [9].

Під час фінансової кризи банки отримали значні збитки. І відносно стабільно функціонувати та не заморожувати депозити змогли в основному банки, які підтримував іноземний капітал та державні банки. Проте це призвело до значних боргів іноземних банків перед своїми інвесторами. На кінець 2009 року сума заборгованості банківської системи України перед зовнішніми кредиторами складала 1,5 млрд. доларів [6]. Такі суми неможливо погасити, якщо банки отримують збитки. Ще на той час журнал «Дело» запевняв, що більша сума таких боргів буде пролонгована або реструктуризована. Фінансовий результат банківської системи України на перший квартал 2011 року був від'ємним у розмірі 210,8 млн. грн. [1]

Інвестори надавали додаткові кошти для підтримки банків у скрутний час, оскільки розраховували отримати прибутки через певний період. Частина банків виправдала покращення на них інвесторами та іноземними власниками сподівання і надійно закріпилась на вищих позиціях рейтингів. Інша частина банків отримала лише значні борги. Тому має місце ситуація, коли іноземні інвестори через суд хочуть отримати від банків назад кошти, які були надані під час кризи на умовах субординованого боргу для забезпечення достатності регулятивного капіталу. Основною причиною такого рішення, на думку кореспондента Українського бізнес ресурсу Вікторії Бойко, є зупинення сплати відсотків за користування цими коштами. Звичайно, є банки, які зберігають свої високі позиції та мають позитивні тенденції. Проте під час кризи були надані великі суми коштів і природно, що інвестори хочуть повернути свій капітал, якщо він не приносить очікуваного прибутку, та використати ці кошти більш вигідно [10]. Ще однією причиною таких судових позовів є те, що 01 січня 2011 року закінчилось пруденційне пом'якшення, яке стосувалося субординованого боргу. Під час кризи 05 лютого 2009 року НБУ постановою № 49 «Про окремі питання діяльності банків» дозволив використовувати субординований борг не лише в гривні, а і у іноземній валюті [12]. До того ж було дозволено включати в регулятивний капітал субординований борг у розмірі 100% статутного капіталу, а не 50% як було раніше [10]. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» субординований борг – це засоби, що у випадку банкрутства або ліквідації банку мають бути сплачені в останню чергу. Тому інвестори бажають вилучити такі кошти і, можливо, використати інші шляхи поповнення капіталу для того, щоб зменшити свої ризики [3].

Слід також зазначити, що аналіз діяльності навіть успішних банків з іноземним капіталом показує, що повернення інвестицій українськими банками своїм материнським компаніям було відстрочене в часі для проходження піку кризи. І тепер спостерігається посилення активності повернення інвестицій дочірніх банків материнським структурам. Аналізуючи динаміку повернення коштів материнським закордонним компаніям, а також динаміку погашення кредитів клієнтів та залучення нових депозитів в Україні, можна зробити висновок, що для повернення коштів іноземним інвесторам використовуються кошти не лише іноземного, а і українського походження. Тому діяльність банків з іноземним капіталом створює відтік коштів з України в рахунок погашення наданих інвестицій замість того, щоб використовувати залучені кошти для розвитку економіки [11]. Надмірна кількість іноземного капіталу в економіці України стає негативним явищем, оскільки замість отримання додаткових коштів для розвитку країни, кошти, що залучаються на внутріш-

ньому ринку використовуються навіть не для власних внутрішніх потреб, а для повернення боргів іноземним інвесторам.

Як висновок можна сказати, що діяльність банків з іноземним капіталом підвищує вразливість і знижує прогнозованість української економіки. Частка іноземного капіталу в банківській системі України невпинно зростає, що свідчить про залучення додаткових коштів іноземних інвесторів. Навіть якщо такі кошти залучаються на умовах субординованого боргу, з часом банки будуть змушені повернути ці кошти, що стане важким тягарем для банківської системи України. В силу такої негативної ситуації для української економіки в кінці 2010 року президент Асоціації українських банків Олександр Сугоняко висунув пропозицію щодо обмеження діяльності банків з іноземним капіталом і, відповідно, попередження значних збитків для банківської системи [2]. Проте банки за участю іноземного капіталу мають більш стабільний капітал і довіру вкладників в силу здатності повертати кошти, навіть якщо вони будуть залучені в іноземних інвесторів. Відповідно, як уже було зазначено, сьогодні банки з іноземним капіталом мають суттєву частку в банківській сфері України. Вочевидь, єдиним шляхом змінити ситуацію в країні є стабілізація і розвиток її економіки. Цього можна досягти, зокрема і за рахунок здатності вітчизняних банків самостійно забезпечувати життєдіяльність економіки та відновлення достатнього рівня довіри до себе, що дасть можливість залучати вільні кошти резидентів України та інвестувати їх в економіку.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Національного банку України - www.bank.gov.ua
2. Офіційний сайт Асоціації українських банків - aub.org.ua
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121-III зі змінами.
4. Методичні засади проведення опитувань щодо ділових очікувань підприємств Національним банком України – 1-й квартал 2011 року. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Publication/research/Pub0111.pdf>
5. НБУ: Доля іностраничного капіталу в українських банках выросла [Електронний ресурс] // Дело – 2011 – 26 квітня – Режим доступу: <http://delo.ua/finance/nbu-dolja-inostrannogo-kapital-156394/>
6. Украинские банки должны вернуть \$2 млрд долгов [Електронний ресурс] // Дело – 2010 – 10 липня – Режим доступу: <http://delo.ua/finance/ukrainskie-banki-dolzheny-vernu-109517/>
7. Банки з іноземним капіталом в Україні займають весь Топ-10 рейтингу надійності [Електронний ресурс] // Тиждень – 2010 – 09 березня – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/12054>
8. Рейтинг надійності банківських вкладів [Електронний ресурс] // Економічна правда – 2011 – 11 лютого – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/02/11/270916/>
9. Українські банки в тенетах іноземного капіталу [Електронний ресурс] // Економічна правда – 2009 – 12 травня – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/05/12/192705/>
10. Инвесторы заберут долги у банков - [Електронний ресурс] // Український бізнес ресурс – 2011 – 21 січня – Режим доступу: <http://www.ubr.ua/finances/banking-sector/investory-zaberut-dolgi-u-bankov-74705>

11. Банки з іноземним капіталом активізують виведення грошей за кордон – експерт // Ділова Україна – 2010 – 16 вересня – Режим доступу:
<http://project.ukrinform.ua/news/22163>
12. Постанова правління НБУ № 49 від 05 лютого 2009 року «Про окремі питання діяльності банків» [Електронний ресурс] - Режим доступу:
http://www.bank.gov.ua/B_zakon/Acts/2009/Res_05022009_49.pdf

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

Морозов В.С.*

ОПОДАТКУВАННЯ РОЗВАЖАЛЬНОГО БІЗНЕСУ У ФРН

До основних видів податків, що застосовуються у сфері розважального бізнесу у Німеччині (щорічний обсяг податкових стягнень на початку 2011 р. – на рівні 3,5 млрд. євро) [6, с. 10-11], слід віднести податок з розважальних заходів, податок з казино, податок з тоталізатора та лотерей, а також податок зі спортивних парі.

Податок з розважальних заходів (нім. Vergnügungsteuer), за своєю суттю і змістом, є місцевим податком, яким обкладаються розважальні заходи, що проводяться в громадах, та які зазначені у відповідних законах, що стосуються даного виду податку. До таких заходів належать, передусім, танцювальні заходи, демонстрація кінофільмів і утримання ігрових та розважальних автоматів.

Платником податків виступає організатор заходів або власник ігрових та розважальних автоматів. Базою оподаткування служать або ціна та кількість проданих вхідних квитків, або паушальні суми, що визначаються за типовими критеріями, наприклад, відповідно до розміру приміщення або ціни придбання ігрових та розважальних автоматів. Причому, як правило, на відповідний апарат встановлюються мінімальні суми. Крім того, автомати поділяються на виграшні та без виграшу. Приймається до уваги й місце розташування автоматів (в ігрових залах або в інших місцях) [2, с. 12].

Регуляторною основою стягнення даного виду податку є закони про муніципальні збори або закони про податок з розважальних заходів федеральних земель, а також відповідні устави громад і, зокрема, специфічні закони (наприклад, стосовно податку на доходи від ігрових автоматів). Податок стягується громадами, яким і належать його грошові надходження.

Податки з розважальних заходів виникли у ФРН як цільові збори для фінансування бідних верств суспільства. З цією метою середньовічні міста спочатку запровадили збори з ігрового бізнесу (податок з тоталізатора та лотерей, податок зі спортивних парі). З розширенням бази оподаткування предметів розкоші у 17-18 ст. до даного переліку були також включені й інші публічні «розваги», стосовно яких Пруське загальне земельне право 1794 р. надало громадам право на здійснення оподаткування в інтересах допомоги бідним [4, с. 302].

В рамках розвитку законодавства про піклування над бідними в 1796 р. у Гамбурзі, в 1810 р. у Любеку, в 1814 р. у Бремені, в 1840 р. у Саксонії та в 1869 р. у Баварії були запроваджені спеціальні Положення про оподаткування більярдних залів, кегельбанів, балів, маскарадів, вистав, театральної та концертної діяльності тощо. У Пруському «Законі про муніципальні збори» 1893 р. спеціально підкреслювалося: «Громадам дозволяється опо-

* доцент кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

даткування розважальних заходів, включаючи музичні та декламаційні виконання, а також виставки пересувних художників» [5, с. 387].

Фінансові проблеми після Першої світової війни змусили Імперію на основі «Закону про податки земель» 1920 р. та з метою забезпечення бюджетного вирівнювання між громадами запровадити для останніх обов'язок стягувати податок з розважальних заходів. З цією метою у 1921 р. Радою імперії – як представницьким органом земель – були затверджені однакові положення [7, с. 18].

З 30-х рр. минулого століття все більшу роль став відігравати також «збір з кінематографа» як окремих різновид податку з розважальних заходів. У 50-ті роки ХХ ст. він, однак, втратив значення у зв'язку з поширенням телебачення, а також внаслідок різного роду виключень [2, с. 9].

Останнім часом все більш вагомого значення набуває оподаткування ігрових та розважальних автоматів. Цей податок покликаний вплинути на заснування та експлуатацію ігрових залів з точки зору забезпечення громадського порядку та соціальної політики.

Бюджетні надходження від податків з розважальних заходів збільшились з 267 млн. євро у 2000 р. до майже 500 млн. євро на початку 2011 р. [6, с.10-11].

Податок з казино (нім. Spielbankabgabe) являє собою податок особливого виду, що стягується з підприємства-оператора казино замість звичайних окремих податків. Податок сплачується оператором публічного казино.

Даний податок обраховується, виходячи з валового виторгу від ведення ігорного бізнесу, тобто, - з щоденного сальдо ставок та виграшів гравців. Як правило, він становить 80% валового виторгу від здійснення ігорного бізнесу [4, с. 304].

Регуляторну основу податку з казино, передусім, складає «Постанова про казино» від 27 липня 1938 р. Крім того, діють відповідні закони федеральних земель про заснування та діяльність казино [7, с. 18].

Податок з казино перераховується казино до кас, що визначаються компетентними органами земель. Даний процес є достатньо прозорим та спрощеним, оскільки ігрова діяльність перебуває під постійним податковим наглядом.

Фіскальне «залучення» ігорного бізнесу в Німеччині виникло в період процвітання середньовічних міст. Наприклад, у Франкфурті-на-Майні у 1390-1463 рр. існував ігорний будинок для гри в кості, доходи якого безпосередньо надходили до міської скарбниці. У Нюрнберзі на той час працювало майже 3,6 тис. відповідних ігрових місць, що підлягали оподаткуванню. Відповідно до бюджетного звіту міста Швебиш Халл, «збори від ведення ігорного бізнесу» у 1422-1423 рр. склали приблизно 10% від усіх міських доходів. У 1873 р. ігорні будинки (казино) на території імперії були заборонені, а відповідно до Імперського закону від 14 липня 1933 р. їхня діяльність знову була дозволена при дотриманні певних умов [2, с. 14].

Механізм оподаткування був врегульований найпростішим способом – за допомогою впровадження паушального податку з казино, що для казино «покриває» як податки на доходи, майно та з обороту, так і податок з лотерей, а також податок з корпорацій. Після набрання чинності «Основного закону» надходження податку з казино належать до компетенції федеральних земель.

Бюджетні надходження від податку з казино зменшились з 773 млн. євро у 2000 р. до майже 368 млн. євро на початку 2011 р. [6, с.10-11].

Податок з тоталізатора та лотерей (нім. Rennwett- und Lotteriesteuer), податок зі спортивних парі (нім. Sportwettsteuer). Дані види податків федеральних земель пов'язані з оборотом, що виникає в результаті прагнення людей до азартних ігор. Слід зазначити, що виграші не підлягають оподаткуванню.

Податок з тоталізатора стягується зі ставок, зроблених з приводу перегонів, на тоталізаторі або у букмекера. Податком з лотерей обкладаються лотереї та розіграші, проведені у ФРН. До них, поряд з державною лотереєю «Классенлотері», належать «Цаленлотто» і, як правило, «Футбол-Тото». Податком обкладаються також іноземні лотерейні квитки, якщо вони обертаються в межах країни [1, с. 72].

Всі розважальні заходи, що підлягають оподаткуванню з тоталізатора та лотерей, а також зі спортивних парі, повинні бути зареєстровані організатором у компетентній податковій інспекції. Для регулярно-повторюваних заходів допускається застосування системи обліку. Податкова інспекція обчислює суму нарахованого податку у податковому повідомленні, що направляєється у письмовому вигляді.

Базою оподаткування є ставки, зроблені учасниками чи гравцями, а в лотереях – т.зв. планова ціна всіх лотерейних квитків.

Як податок з тоталізатора, так і податок з лотерей, а також податок зі спортивних парі становить у підсумку 162/3% від податкової бази. Щодо іноземних лотерейних квитків ставка податку становить 0,25 євро на кожне євро планової ціни [3, с. 240].

Регуляторною основою стягнення податку з тоталізатора та лотерей є закон «Про тоталізатори та лотереї» від 8 квітня 1922 р. (нім. RennLott) з урахуванням відповідних змін. Крім того, дійсними є Положення по застосуванню закону «Про тоталізатори та лотереї» та інші постанови [5, с. 389].

Податок зі спортивних парі, що стягується в окремих федеральних землях, спирається на положення федеральних земельних законів. Дані податки стягуються федеральними землями на користь дохідної частини бюджету, до яких вони й надходять.

Лотереї у формі розіграшу срібних предметів або інших матеріальних виграшів з метою фінансування суспільних завдань проводилися у зв'язку з важкими ситуаціями у 1470 р. в Аугсбургу, у 1477 р. в Ерфурті, у 1487 р. у Нюрнберзі, у 1502 р. у Кьольні та у 1521 р. в Оснабрюку. У 1610 р. з Голландії до Гамбургу надійшла касова лотерея, а з Італії у 1751 р. через Відень і у 1763 р. через Берлін у Німеччину надійшло «Цаленлотто» [3, с. 256].

Фіскальний механізм використання лотерей, що став у 18 ст. лотереєю регалією земельних князів і використовувався частково за допомогою акцизів, у 19 ст. перейшов до окремих німецьких земель. Імперський закон «Про гербовий збір» 1881 р. запровадив єдиний на території Імперії гербовий збір у формі скріплення лотерейних квитків офіційною печаткою.

Починаючи з 1891 р., були запроваджені лотерейні квитки для перегонів. У зв'язку зі стягненням даного виду податку з підприємств, що організують парі на тоталізаторі (за автоматизованою системою для швидкого встановлення квоти виграшу), податок з парі на перегонах називається «податком з тоталізатора». На основі закону «Про тоталізатори та лотереї» 1922 р. була сформована сучасна форма оподаткування [5, с. 384].

Після Другої світової війни система оподаткування поширилася на футбольні парі, після того як у 1948 р. Баварія, першою з німецьких федеральних земель, дозволила застосування підприємств з оформлення футбольних парі, а «Футбол-Тото» поширилося на всі інші землі ФРН.

Бюджетні надходження від податку з тоталізатора та лотерей на початку 2011 р. склали 1,7 млрд. млрд. євро [6, с. 10-11].

Список використаної літератури:

1. Albers N. Struktur und ökonomische Beurteilung des Sportwettenmarktes Deutschland // Gebhardt I., Grüsser-Sinopoli S.M. (Hrsg.): Glückspiel in Deutschland. - Berlin, 2008. – S. 56-92.

2. Arendts M. Europäisches Glücksspielrecht: Das Jahr der Entscheidungen – Die beim EuGH anhängigen Vorlageverfahren zu Wetten und Glücksspielen // Zeitschrift für Wett- und Glücksspielrecht. - №5 (1). – 2010. - S. 8-16.
3. Beckert J., Lutter M. Wer spielt Lotto? Umverteilungswirkungen und sozialstrukturelle Inzidenz staatlicher Lotteriemärkte // Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie. - №60 (2). – 2008. – S. 233-264.
4. Bühringer G. et al. Pathologisches Glücksspiel in Deutschland: Spiel- und Bevölkerungsrisiken // Sucht. - Vol. 53. - №5. – 2007. – S. 296-308.
5. Ennuschat J. Rennwett- und Lotteriegesezt // Dietlein J., Hecker M., Ruttig M. Glücksspielrecht. Glücksspielstaatsvertrag, § 284 StGB, §§ 33c ff. GewO, SpielVO, RennwLottG. – Kommentar. C.H. Beck. – München, 2008. – S. 381-393.
6. Rebeggiani L. Deutschland im Jahr Drei des GlüStV. Reformvorschläge zur Regulierung des deutschen Glücksspielmarktes. – Gutachten. – Im Auftrag des Deutschen Lottverbandes e.V. (DLV). – Leibniz Universität Hannover, 2010. – 46 S.
7. Walker D. Ongoing Challenges in Research on Social Costs of Gambling // Coryn T. et al. (Hrsg.): Economic Aspects of Gambling Regulation: EU and US Perspectives. – Leiden/Boston, 2008. – pp. 13-29.

Приятельчук О.А.*

ВРАХУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПИТАННЯХ ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧИХ СМАКІВ НАСЕЛЕННЯ

Інтерес з боку науковців у дослідженні концепції корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) та зацікавленість бізнес-кіл в пропагуванні окремих її елементів в процесі власної підприємницької діяльності яскраво прослідковується протягом останнього десятиліття. Однак одним з основних суб'єктів даної системи є, безумовно, пересічні споживачі та суспільство загалом. До того ж, в даному випадку вони виступають одночасно як суб'єктами реалізації даного підходу, оскільки без зусиль кожного окремого індивіда суспільства неможливо вирішити жодного глобального завдання; в той самий час людина є основним об'єктом, на який спрямована дія інструментів КСВ – вона споживає екологічно чисті продукти, існує в екологічно чистому середовищі та користується збереженими природними ресурсами (екологічний менеджмент), користується благами, створеними в рамках реалізації соціальних проектів, таких, як: побудова соціальної інфраструктури, участь приватних компаній у вирішенні нагальних проблем місцевих громад тощо, благодійних програм у вигляді акцій спонсорської допомоги (соціальний менеджмент), формує власні споживчі смаки враховуючи чи не враховуючи досвід окремих компаній виробників товарів та послуг щодо КСВ. Саме цей факт становить найбільший інтерес компаній і, зазвичай, свідомо чи ні є основоположним фактором, що формує відношення самої компанії до КСВ та визначає механізми її участі в подібних програмах та проектах. Природно, що компанії здебільшого розраховують не ефекти від власних дій на довкілля та загальнолюдський розвиток, а те, яким чином потенційні споживачі та інші бізнес-контрагенти оцінять їх дії, яким чином їх «правильна поведінка» приверне увагу до власної продукції, тобто реалізують так званий соціальний маркетинг. Такі дії всіх сторін учасників даного процесу цілком природні, тобто діє т.з. концепція «економічної людини» А.Сміта – в силу власного економічного егоїзму кожен переслідує конкретну власну мету, тим самим створюючи загальний позитивний ефект від даного виду «виробничо-споживчої кооперації».

Але якщо дана формула взаємовідносин є сталою, то сам рівень свідомості індивідів суспільства, їх розуміння сутності та значення КСВ, обізнаність з практикою діяльності вітчизняних та міжнародних компаній в даній сфері та рівень врахування подібної зміної в процесі формування власних споживчих смаків значно відрізняється серед населення різних країн світу. Для прикладу доцільно обрати країни західноєвропейського регіону, в котрих де-юре питання КСВ реалізуються на єдиних засадах та принципах, існує тісна співпраця національних відомств з питань КСВ та обміну досвідом, але де-факто, через культурно-ментальні особливості саме сприйняття та оцінка даного явища досить відмінна.

* доцент кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розглядаючи КСВ як соціальну орієнтацію та правомірну діяльність компаній, пересічні споживачі більшості країн надають їй значної уваги.

Інститутом комунікації навіть було проведено декілька анкетувань, респондентами яких стали 1000 учасників з 24 країн світу, з метою визначення, що споживачі вкладають в поняття КСВ. Так, для громадян КСВ містить питання щодо створення глобальної економічної стабільності, зменшення зловживань в сфері дотримання прав людини та задоволення інтересів працівників, сприяння зменшення розриву між багатими та бідними прошарками населення, підтримка в реалізації суспільних проєктів, вирішення соціальних проблем, підтримка політичного курсу діючого уряду. Цікавим є відмінності відповідей, даних респондентами з економічно розвинутих країн світу та тих, що розвиваються. Так, якщо значення перших трьох аспектів (створення глобальної економічної стабільності, зменшення зловживань в сфері дотримання прав людини та задоволення інтересів працівників, сприяння зменшення розриву між багатими та бідними прошарками населення) в свідомості респондентів є майже тотожним – на рівні 37-40%, то питання щодо підтримки в реалізації суспільних проєктів, вирішенні соціальних проблем та підтримки політичного курсу діючого уряду з боку великих компаній є більш актуальним для країн, що розвиваються (40-47% проти 30-33% у респондентів з розвинутих країн світу) [1].

На противагу, самі ж компанії вкладають в поняття КСВ перш за все питання щодо не забруднення навколишнього середовища, належна турбота та увага до співробітників компанії, забезпечення відповідальності на всіх етапах створення та реалізації власної продукції (при чому дані аспекти КСВ є більш вагомими для респондентів з розвинутих країн – 68-71% проти 57-60% для країн, що розвиваються), створення максимально якісної продукції/послуг за найнижчими цінами.

Увага ЗМІ до питань КСВ є також досить обмеженою і однобічною, приділяючи увагу виключно критичному огляду методів менеджменту на окремих підприємствах. Огляди подій, в яких в рамках КСВ приймали участь певні компанії, зазвичай цікавлять пресу не як необхідність висвітлення засобів реалізації даної концепції, а є складовою ПР-кампанії цих підприємств і мають на меті отримання певної матеріальної допомоги самими друкованими виданнями.

Рівень розуміння та усвідомлення пересічними споживачами значення принципів корпоративної соціальної відповідальності досить низький, тому, відповідно, є досить незначним ефект, який отримують компанії в разі дотримання даних принципів в процесі своєї діяльності. Це є одним з основних факторів недостатньої популярності серед компаній концепції КСВ, оскільки самі споживачі не вимагають дотримання даних принципів й гідно не оцінюють їх в разі повного наслідування. Наприклад, серед опитаних керівників малих підприємств та великих компаній, що функціонують на території Австрії, лише 18 і 33% компаній відповідно розглядають КСВ як один з інструментів конкурентної боротьби та збільшення прихильності споживачів до їх продукції, й такий, що має не найбільший вплив на формування смаків споживачів. В той же час, громадські організації, які займаються захистом прав споживачів, проводять, наразі, активну освітню та агітаторську діяльність з метою роз'яснення значення та можливих переваг, які отримують споживачі в разі реалізації компаніями концепції КСВ. Про активний розвиток даного питання свідчить й аналіз місцевої преси: якщо в 2002 році, коли вперше активно заговорили про КСВ на теренах Австрії, дане питання згадувалось щонайменше 6 разів за певний період часу, то в 2004 році даний індекс становив 42, а в 2007 – 119 пунктів відповідно. Зважаючи на це, а також той факт, що наразі ринок Австрії займає четверте місце за розмірами торгівлі і є одним з найбільш зростаючих, можна спрогнозувати, що як спо-

живачі за умов великої пропозиції товарів та послуг, так і самі компанії за умов жорсткої конкуренції, по новому оцінюватимуть КСВ – як запоруку якісних товарів та послуг, з одного боку, та інструмент просування товарів, з іншого, відповідно.

Аналогічно визначальна роль засобів масової інформації щодо поширення ідей КСВ та формування відповідної «соціально відповідальної» свідомості споживачів усвідомлюється та широко використовується й в інших країнах. Зокрема, в Греції створена урядовим каналом щомісячна телевізійна програма, присвячена виключно КСВ. Зусиллями недержавної профільної організації HNCSR створено дискусійний клуб з питань КСВ, та широко висвітлюються події в рамках реалізації окремими компаніями концепції КСВ, здійснюються публікації в друкованих виданнях, створено тематичну Інтернет-газету та Інтернет-портал, проводяться анкетування та дослідження тощо.

В окремих країнах рівень свідомості споживачів в аспекті КСВ є вже досить високим, що пояснюється, в першу чергу, достатньо активною розробкою даних питань з боку приватних компаній, уряду та недержавних організацій. Яскравим прикладом є населення Нідерландів. Наразі спостерігається стрімке зростання уваги пересічних громадян країни до рівня КСВ компаній. Зокрема кожен третій голландський споживач зважатиме на стабільність розвитку компанії-виробника та рівень її соціальної відповідальності в момент прийняття рішення про споживання її продукції. Близько 16% населення країни свідомо оцінюють рівень впливу продукції та її виробників на формування та вирішення цілого ряду екологічних та соціальних проблем в процесі формування власних споживчих уподобань. [2]. Суспільну свідомість в даному аспекті формують також багато чисельні спеціалізовані програми, проекти, цілі окремі канали, які займаються дослідженням та висвітленням виключно питань та подій, пов'язаних з КСВ.

Загалом, можна зробити висновок, що врахування концепції КСВ в процесі формування споживчого попиту є недостатньо розвиненим, значно варіює навіть в рамках одного регіону, однак за умови новітніх тенденцій розвитку міжнародної економічної системи, загострення конкурентної боротьби серед виробників товарів та послуг, активізації побудови екологічної безпеки світу та підвищення значення соціальної складової в корпоративному та державному управлінні значення даного аспекту тяжіє до активного зростання, тому неодмінно має стати об'єктом особливої уваги як з боку виробників, так і споживачів товарів та/або послуг в усіх цивілізованих країнах світу.

Список використаної літератури:

1. Survey's brief summary, 2009 by HNCSR.
2. Аналітичні звіти компанії Dossier Duurzaam Netherlands, 2010.

Марущак Н.*

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Сучасні теорії економічних систем вимагають, щоб бізнес взяв на себе відповідальність за соціальні пріоритети, цілі, потреби; щоб він набув статусу ефективного інструменту нейтралізації частини соціальних проблем та виконавця ряду завдань соціальної політики в цілому.

Концепції соціально відповідального бізнесу є складовою сучасного менеджменту, засобом підвищення ефективності управління та конкурентної спроможності підприємств, практичним інструментом мінімізації ризиків та забезпечення сталого розвитку.

Аналіз історичний розвиток соціальної відповідальності підприємств, дає нам можливість зазначити факт впливу таких міжнародних організацій на процес формування її основних засад, як Організації Об'єднаних Націй (ООН) та її агенції [3], Європейського Співтовариства з його складовими частинами [2], Міжнародної Організації Праці [4], провідних світових бізнес структур та громадських організацій.

На теперішній час питання соціальної відповідальності у світі регламентуються стандартами, у тому числі міжнародними : AccountAbility 1000 (AA1000), Global Reporting Initiative (Глобальна ініціатива зі звітності) (GRI), SA 8000 «Соціальна відповідальність» [6], ISO:14000 «Системи управління навколишнім середовищем» [7], OHSAS 18001:1999 «Система оцінювання професійної безпеки та здоров'я», OHSAS 18002:2000 «Системи менеджменту щодо охорони праці й попередження професійних захворювань».

У цьому контексті Україна взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення необхідних соціальних стандартів. Але навіть в умовах повного виходу економіки із «тіні» Україна не буде в змозі забезпечити своїм громадянам соціальні гарантії на належному рівні. Тому, перш за все, саме бізнес має допомогти державі вирішити ці питання, щоб не залишитися разом з нею на «узбіччі» глобалізаційних процесів.

Згідно з визначенням, запропонованим «Зеленою книгою» Європейської комісії, соціальна відповідальність бізнесу є концепцією, що дозволяє інтегрувати у повсякденну діяльність комерційних підприємств соціальні та екологічні аспекти, а також враховувати їх у процесі добровільної взаємодії із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами, групами впливу) [2].

Таким чином, можна зробити висновок що, соціальна відповідальність бізнесу слід розглядати, з одного боку, як філософію поведінки, а з іншого, як діяльність, що передбачає:

- дотримання вимог законодавства;
- виробництво якісної продукції та послуг для споживачів;
- створення нових робочих місць;
- загальноприйняті етичні норми ділової практики;

* аспірантка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Кредісов А.І.

- постійні зусилля щодо захисту навколишнього середовища та економії ресурсів;
- розвиток людського потенціалу;
- формування громадянського суспільства через партнерські програми та проекти розвитку місцевої громади.

На сьогодні загальновідомо та аргументовано, що компанії, які дотримуються соціально відповідальних етичних кодексів та враховують інтереси всіх учасників системи економічних відносин, значно випереджають звичайні бізнес-структури. Світові дослідження доводять: в компаніях, що впроваджують КСВ, дохідність продажу зростає на 3%, активів – на 4%, а капіталу та акцій – більш ніж на 10% [1].

Проблематика соціальної відповідальності бізнесу є особливо актуальною і стало для України. У зв'язку з євроінтеграційними процесами, що відбуваються в Україні, збільшенням прозорості українських кордонів для іноземного капіталу та виходом українських виробників на зовнішні ринки. Для вітчизняних компаній, які прагнуть вийти на інші ринки, в першу чергу, європейський, виконання вимог корпоративної соціальної відповідальності є критичною для ділової співпраці з провідними глобальними компаніями і державами.

Бізнесові структури, що працюють в Україні, поки що, на наш погляд до кінця ще не усвідомлюють свою роль і відповідальність у соціальному розвитку держави, а також свої стратегічні інтереси. І тому в них виникає потреба у співпраці із державними та недержавними установами, організаціями у вирішенні соціальних проблем різного рівня. На цей час співпраця у сфері соціального партнерства бізнесу, влади, громадськості України є фрагментарними, безсистемними, але і на такому рівні ця співпраця дає позитивні результати [5]. Передові ланки бізнесових структур, в основному у великому бізнесі, починають звертати увагу на такі аспекти як репутація, корпоративний бренд, корпоративна лояльність персоналу, лояльність бізнесу до соціального оточення. В Україні ідея соціальної відповідальності бізнесу починає розвиватись і потребує досконалого пакету законодавчих актів.

Залучення значного потенціалу бізнесу через механізми корпоративної соціальної відповідальності сприятиме створенню стабільної зайнятості, скороченню бідності, раціональному використанню енергії та захисту навколишнього середовища, посиленню національної конкурентоспроможності, ефективному управлінню та боротьбі з корупцією.

Отже, узагальнюючи, можна сказати, що бізнес в нашій державі стоїть на правильному шляху. Підприємства, які працюють в Україні все більше усвідомлюють необхідність та виправданість соціальних інвестицій, підтримки сталого розвитку суспільства та громади, в якій вони діють. Зрозуміло, що більшість іноземних компаній зацікавлені у впровадженні стандартів КСВ в Україні з метою уникнення проблем як в Україні, так і за кордоном.

Список використаної літератури:

1. 12 тез про корпоративну соціальну відповідальність./ Витяг з аналітичного звіту щодо результатів дослідження «Корпоративна соціальна відповідальність в Україні 2005 – 2010: стан та перспективи розвитку».
2. [http:// europa.eu.int/](http://europa.eu.int/) – Інтернет-сторінка ЄС, присвячена регулюванню СББ на рівні ЄС та в
3. <http://www.unglobalcompact.org/Portal/> – Інтернет-сторінка, присвячена Глобальному Договору

4. www.ilo.org – Офіційний сайт міжнародної організації праці.
5. Зінченко А.Г., Саприкіна М.А. Корпоративна соціальна відповідальність 2005-2010: стан та перспективи розвитку. – К.: Вид-во «Фарбований лист», 2010 – 56 с.
6. Исследование «Социальная ответственность бизнеса – опыт России и Запада» / Общероссийская общественная организация «Деловая Россия», Комитет по укреплению социальной ответственности бизнеса. – М., 2004. – 96 с.
7. ДСТУ ISO 14001-97 «Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування». – К.: Держстандарт України, 1997. – С. 9-19.

Смаглюк В.*

ЗНАЧЕННЯ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Значення туризму у світі постійно зростає, що пов'язано з вагомим впливом туристичних послуг на економіку тієї країни, яка спрямовує свою інвестиційну діяльність для розвитку цієї сфери. В економіці країн міжнародний туризм виконує ряд важливих функцій:

- 1) є джерелом валютних надходжень для країни і засіб для забезпечення зайнятості;
- 2) сприяє розгалуженості економіки, створюючи галузі, що обслуговують сфери туризму;
- 3) внаслідок зростання зайнятості в сфері туризму, зростають доходи населення і підвищується рівень добробуту нації.

За прогнозами ЮНВТО (United Nations World Tourism Organization – Всесвітня туристична організація при ООН), в XXI столітті очікується туристичний бум: кількість подорожуючих у світі до 2020 року зросте до 1,6 млрд. чоловік за рік, що означає збільшення туристичних прибутків у 2,4 рази порівняно з 2000 роком.

На конференції ЮНВТО в Ліссабоні за результатами дослідження «Tourism 2020 Vision» проголошені п'ять перспективних туристичних напрямків XXI століття [1, с.10]:

- Пригодницький туризм;
- Круїзи. Цей сектор туризму розвивається феноменально швидкими темпами. У світі будується 42 восьмипалубних круїзних теплоходи, місткістю до 6200 пасажирів.
- Екологічний туризм. Головна мета екотуризму - збереження навколишнього середовища та забезпечення мінімального згубного впливу людини на природу. Можна організовувати як тематичні пізнавальні тури для любителів екотуризму, так і тури для відпочиваючих на курортах, з відвідуванням національних заповідників.
- Культурно-пізнавальний туризм. Найбільші потоки туристів, подорожуючих з пізнавальною метою, спостерігаються в Європу, Азію та на Близькій Схід. Для невеликих груп туристів можна організовувати пізнавальні тури у вигляді одноденних екскурсій з відвідуванням пам'яток культури.
- Тематичний туризм. Цей вид туризму передбачає підвищену зацікавленість до конкретного явища, наприклад до кліматичних умов певної місцевості або тематичних парків як місць відпочинку.

В Україні є всі можливості для підвищення конкурентоспроможності даної галузі економіки на міжнародній арені за цими перспективними напрямками. Оскільки Україна має:

- багатий історичний і культурний спадок;
- сприятливі природні умови для відновлення сил в санаторно-курортних зонах;
- свою етнічну оригінальність, властиву кожній області України;

* магістр спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Григоровича Шевченка

Науковий керівник: проф. Луцишин З.О.

- вихід до Чорного та Азовських морів, найбільші річки Дніпро, Дунай та озера Світязь, Синевир, що дає нашій країні можливість створювати річкові і морські круїзи, а також туристичні походи в гори (Карпати та Кримські гори);
- міжнародні транспортні і туристичні маршрути.

Організація відпочинку на базі сільських поселень може мати надзвичайно потенційний вплив на економіку та екологію багатьох адміністративних районів України за рахунок: використання фінансових ресурсів сільського населення для будівництва; пристосування приватного житла для прийому туристів; створення нових робочих місць для селян; забезпечення туристів екологічно чистими продуктами харчування; збереження природи за рахунок зниження антропогенного тиску [3, с.42].

Популярними залишаються українські гірськолижні курорти Карпат та туристичні міста – Львів, Кам'янець-Подільський, Севастополь, Одеса, Київ. Це свідчить про те, що українці хочуть відпочивати в Україні, вони хочуть сісти в авто і увечері вже бути на місці. І це без пошуків авіаквитків, без отримання віз в консульствах, великої кількості довідок з роботи і банку, і навіть іноді без допомоги туристичних фірм.

Зараз у Карпатах велика кількість пансіонатів, баз, готелів, але багато з них далекі від ідеалу, якщо оцінювати за співвідношенням «ціна-якість». Чи почнуть українці активно відпочивати в Україні, значною мірою залежить від політики наших готелів. Якщо галузь розвиватиметься, вкладатимуться кошти в інфраструктуру і самі готелі, то ті, хто до цього відпочивали в Європі, залюбки поїдуть до рідних Карпат чи на українські води, грязі тощо.

Морське узбережжя Криму є унікальним щодо концентрації туристично розважальних, оздоровчо-поліпшуючих, освітніх і спортивних закладів, але на даний час, на жаль, ми не можемо запропонувати європейцям чудові, чисті морські пляжі на узбережжі Чорного моря.

У 2010 році Україна посіла 85 місце серед 139 країн за рейтингом туристичної конкурентоспроможності країн світу, який представила організація «Міжнародний економічний форум» [5]. Але покращити туристичні можливості країни в цілому та інфраструктури зокрема може футбольний чемпіонат Євро-2012. Завдяки футболу та медіа, які його висвітлюватимуть, рейтинги України зростуть, можливо на декілька десятків пунктів.

Отже, можна зробити висновок, що розвиток туризму в Україні суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із перспективних напрямків структурної перебудови економіки. Розвиваючи туристичний сектор, ми підвищуємо конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Вітер І.І «Інтеграція України в глобальний ринок туристичних послуг»//Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 38 (Частина II), 2002
2. Дроздова Г.М. «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: Навч. посіб»./ -Вид 2-ге, переробл. і доп.. -К.: Центр навч. літ-ри, 2004. . – 172 с.
3. Заблоцька Р.О. «Світовий ринок послуг». Підручник 4-е видання. – К.:Знання України, 2005, - 280 с.
4. Прогноз динаміки туристичних послуг в Україні 2000–2020 рр. // www.tourism.gov.ua.
5. Щотижневе видання: «Тиждень» №10(175) від 11 березня 2011 // http://www.ukrrud-prom.com/digest/Ukranskiy_turizm_pesimstichniy_prognoz.html

Бех К.*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

На сьогоднішній день все більше дослідників і аналітиків у галузі економіки приділяють увагу розгляду питання міжнародної економічної інтеграції. Адже у системах сучасного світового господарства та міжнародного бізнесу регіональна інтеграція стала одним із якісно нових етапів розвитку і однією з головних форм прояву інтернаціоналізації господарського життя як тенденція збільшення кількості домовленостей країн певного географічного регіону про скорочення і, в кінцевому підсумку, скасування тарифних і нетарифних бар'єрів на шляху вільного переміщення товарів, послуг, капіталу та робочої сили через національні кордони.

Переваги ведення бізнесу на території інтеграційного угруповання можна розглядати на прикладі НАФТА (the North American Free Trade Agreement) як зони вільної торгівлі, що хоча і об'єднує лише 3 країни (Сполучені Штати, Канаду і Мексику), але має континентальні масштаби, зокрема за величиною території, людських ресурсів і економічного потенціалу. А роль міжнародних інтеграційних об'єднань у сучасному міжнародному бізнесі можна виділити з тих переваг, які були отримані підприємствами в результаті утворення НАФТА:

1. Усунення митних тарифів сприяло значному посиленню торгівлі між країнами-членами союзу.

2. В умовах інтенсифікації глобальних інтеграційних процесів Мексика повинна була відіграти роль «коридору» до перспективних ринків Америки. У цей же час, Мексика в НАФТА відкриває шлях до створення цілісного ринкового простору континентального масштабу. Мова йде не тільки про демонтаж торгових бар'єрів, але й лібералізацію режиму іноземних інвестицій, міграції робочої сили та інші аспекти забезпечення «прозорості» кордонів між трьома країнами Північної Америки. Із зникненням бар'єрів між США і Мексикою американським фірмам не потрібно більше створювати філіали в Мексиці для того, щоб продавати там свою продукцію.

3. Значні інвестиції США і Канади в економіку Мексики, з одного боку, сприяють розвитку промисловості і підвищенню добробуту населення країни, що дає йому можливість споживати товари американського виробництва. Але з іншого боку, ліквідація тарифів деякою мірою посприяла процесу масового перебазування виробництв із США в Мексику, де робоча сила набагато дешевша [1, с. 95-96].

4. Створення єдиного ринку обіцяє великі можливості для підприємств ще й тому, що ринки, формально захищені від міжнародної конкуренції, є відкритими для ведення міжнародного бізнесу всередині регіонального утворення. З'являються додаткові можливості завдяки зниженню витрат на ведення бізнесу на одному ринку — на протигагу трьом національним ринкам у прикладі з НАФТА. І замість виробництва продукції в кожній з трьох

* студентка 2 курсу спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас. Буряк Г. С.

країн НАФТА, фірма може обслуговувати увесь ринок Північної Америки з однієї-єдиної країни [2, с. 327].

5. Країни-учасниці користуються перевагами економії масштабу виробництва, що дає змогу збільшувати обсяги виробництва та скорочувати витрати [3, с. 254].

6. Процеси регіоналізації прискорюють розвиток глобалізації та сприяють більшому поглибленню глобальної інтеграції, що полегшує ведення бізнесу для багатонаціональних компаній [4, с. 56].

7. Значно покращився інвестиційний клімат країн-членів союзу.

Створення НАФТА призвело, зокрема, і до переміщення виробництва з Азії до Мексики. Прикладом такої тенденції є фірма роздрібної торгівлі одягом «The Limited Inc.» (або «Limited Brands»), котра в 1997 р. перенесла своє виробництво тканин із Шри Ланки до Мексики. За висновком представника «The Limited», хоча зарплатня в Мексиці втричі перевищує ті щомісячні 60 дол., які робітники одержують у Шри Ланці, сполучати виробництво у Мексиці й Сполучених Штатах швидше й вигідніше, ніж із Шри Ланкою. В рамках НАФТА тарифів на імпорту з Мексики не існує, проте діє 19-відсотковий тариф на імпорту тканин із Шри Ланки. Враховуючи всі ці чинники, виробництво тканин у Мексиці обходиться дешевше, ніж у Шри Ланці.

Переміщення виробництва тканин до Мексики також сприяло стрибкові експорту американських виробників тканин і пряжі. До підписання НАФТА американські виробники пряжі, такі, як «Burlington Industries» та «E. I. du Pont», постачали незначні обсяги тканин і пряжі азіатським виробникам. Тепер же, оскільки виробництво одягу перемістилося з Азії до Мексики, обсяг експорту тканин і пряжі до цієї країни стрімко зріс. Американські виробники постачають 70 відсотків сировини, що надходить до швейних цехів Мексики. З 1994 по 1997 р. обсяг експорту тканин і пряжі до Мексики, переважно у формі, готовій до зшивання, майже подвоївся і становив близько 2,5 млрд. дол. щорічно. Крім того, збільшили обсяг своїх продажів і американські виробники текстильного обладнання, оскільки швейні фабрики в Мексиці замовляють таке обладнання. Експорт текстильних верстатів до Мексики у 1995 р. порівняно з попереднім роком майже подвоївся і становив 35,5 млн. дол. [2, с. 308-309].

Проте факти вказують ще й на те, що країни-учасниці НАФТА сьогодні стикаються з рядом проблем, як наприклад: проблеми контролю міграції, загроза розмивання кордонів, політичні та соціологічні проблеми, які пов'язані один з одним. Саме тому все більше людей визнають необхідність реформування деяких сфер життя країн-членів та всієї організації [5].

Незважаючи на існування деяких загроз при утворенні міжнародного регіонального об'єднання чи при вступі до нього, можна спостерігати деяке збільшення кількості прихильників цих видів організацій. Адже роль міжнародних інтеграційних об'єднань у сучасному міжнародному бізнесі зростає прямопропорційно кількості світових торговельних угод (включаючи регіональні). Так кількість таких угод, за даними СОТ, збільшилась з 20 у 1990 році до 86 у 2000 році і до 159 у 2007 [4, с. 58]. До того ж, як завжди, від зони вільної торгівлі хтось виграє, а хтось програє, але прибутки компаній, які скористались перевагами діяльності на території міжнародних інтеграційних об'єднань, значно перевищують збитки.

Список джерел та літератури

1. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія / А.С. Філіпенко (кер. авт. кол.), В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. — К.: Знання України, 2004.

2. Гіл, Чарлз В.Л. Міжнародний бізнес: Конкуренція на глобальному ринку / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Ткачук. — К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001.
3. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. — 5-те вид., стер. — К.: Знання, 2004.
4. Debra Johnson, Colin Turner. International Business: Themes and Issues in Modern Global Economy. — second edition — New York: Routledge, 2010.
5. Bill Ong Hing. Ethical Borders: NAFTA, Globalization, and Mexican Migration. — Philadelphia, Pennsylvania: Temple University Press, 2010.

Козар А.*

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: ПОНЯТТЯ, СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Розвиток сучасної економіки в умовах глобалізації, постіндустріального суспільства та інформатизації характеризується тенденцією посилення конкуренції регіонів та окремих територій. Визначальним чинником посилення рівня конкурентоспроможності національної економіки стає кластеризація, як основа ефективного використання та створення регіональних ресурсів для підвищення конкурентного статусу в геоекономічному просторі на основі поширення кластерів [2].

Кластери — це галузево-територіальні добровільні об'єднання підприємницьких структур, які співпрацюють із владою, науковими та громадськими організаціями і створені підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції та регіону [8].

Всеосяжна конкуренція вимагає мобілізацію ресурсів, внутрішніх засобів та інтелекту. Організація інноваційних процесів спрямовується на більш ефективний шлях завдяки поглибленню спеціалізації та кооперації. Кластерні об'єднання формують своєрідний економічний простір, що діє за принципами синергізму. Господарюючі суб'єкти мають більші фінансові можливості, а наукові інститути – найкращий науковий персонал, тому результат їх взаємодії є джерелом економічного зростання територій.

За визначенням Майкла Портера, кластери є зосередженням в географічному регіоні взаємозалежних підприємств (постачальників спеціального обладнання, нових технологій, послуг, інфраструктури, сировини, додаткових продуктів і т.д.) та установ (університети, центри стандартизації, торговельні асоціації, які забезпечують утворення, спеціалізоване перенавчання, інформацію, дослідження та технічну підтримку) в межах окремої області [6, с.26].

Держава повинна усувати перешкоди та проблеми на шляху функціонування кластерів, оскільки на їх основі забезпечується співпраця між урядом, науковими установами та реальним сектором економіки.

В умовах глобалізації до кластерів можуть входити іноземні фірми, які знаходяться на даній території. Тобто кластер може навіть сприяти залученню іноземних інвестицій.

Досвід зарубіжних країн показує доцільність застосування інноваційної, регіональної та промислової політики щодо реалізації принципів кластеризації. Відомий приклад кластера— Кремнієва (Силіконова) долина у штаті Каліфорнія (США), що акумулювала значну кількість високотехнологічних компаній (комп'ютери, їх комплектуючі (мікропроцесори), програмне забезпечення, мобільний зв'язок, біотехнології тощо), що зосередила провідні університети. Слід згадати визначні кластери кіновиробництва—у Голівуді (США), зв'язку і телекомунікацій у Хельсінкі (Фінляндія), аерокосмічної промисловості—у Московському регіоні [5].

Технологічне та географічне об'єднання кластерів у деяких країнах Євросоюзу створені на основі переважно малих і середніх підприємств, як наприклад у промислових ок-

* студентка 2 курсу спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Дикий О.В.

ругах Італії та Чехії, у інших — на основі об'єднання таких фірм навколо великих корпорацій у технологічному ланцюгові, наприклад, як у Скандинавії [1].

Український дослідник Станіслав Соколенко виділяє наступні стадії економічного розвитку на основі кластерів: 1) стадія мобілізації (стимулювання зацікавленості реалізаторів), 2) діагностики (оцінка економіки та економічної інфраструктури), 3) стадія співробітництва (переконання у важливості співпраці) та 4) реалізації (втілення ініціатив кластерних робочих груп) [6].

Як вважає російський науковець С. Древінг, кластеризація економіки втілює ряд переваг: по-перше, об'єднання різноманітних форм власності формує систему з усіма стадіями створення вартості товару — від видобутку сировини, розробки нововведень, й підготовки відповідних кадрів до реалізації продукції; по-друге, учасники кластеру зберігають юридичну та господарську самостійність; по-третє, встановлення довіри між членами кластера на основі спільних стратегічних планів, договорів та альянсів дозволяє скоротити транзакційні витрати; по-четверте, державне регулювання кластером як мезоструктурою розвиває планомірність розвитку та міжрегіональні зв'язки [3].

Застосування кластерного підходу в Україні є необхідною умовою для інноваційного розвитку регіонів, досягнення високого рівня економічного розвитку, конкурентоспроможності. Для зайняття гідного місця у глобальній системі економічного та політичного розвитку, безумовно перспективними є питання скорішого створення та сприяння ефективному розвитку кластерних об'єднань при сучасних умовах. Сьогодні у світовій економіці на перший план виходить володіння якісно новим видом ресурсів: інформацією, інноваціями та інтелектом [4].

В Україні перші кластери з'явилися у 1998 році. Але законодавча база, яка б регламентувала діяльність організацій кластерного типу, ще не сформована. Кластери та регіональна політика, що заснована на них, є успішним інструментом економічного розвитку регіонів у західних країнах. Кластерні ініціативи, що підтримують форми кооперації між підприємствами, державним сектором та інституціями (університетами, дослідницькими центрами), є рушійними силами економічного зростання та зростання зайнятості в багатьох регіонах світу [8].

Вперше кластерну модель впровадили в Україні на Поділлі, на підприємствах Хмельницької області, згодом у Прикарпатті, Поліссі, Севастополі, Полтаві та в інших регіонах. Дані моделі підтвердили перспективність і ефективність інтеграційних прагнень, що спрямовані на просування в господарську практику концепції формування нової виробничої системи - кластерів [9].

Таким чином, світовий досвід доводить, що в умовах боротьби держав за підвищення своєї конкурентоспроможності ефективним є формування економіки держави на основі кластерів. Створення конкурентоздатної, інноваційної та інвестиційно привабливої економіки, кінцевим результатом якої є підвищення рівня та якості життя населення, підвищує конкурентоспроможність не лише окремо взятого підприємства, а й певного географічного регіону і економіки країни загалом. Кластеризація економіки є перспективною в Україні, відкриваючи нові можливості розвитку і потребує підтримки законодавства.

Список використаних джерел:

1. Голюков А.П., Казакова Н.А. Кластерна ідеологія та конкуренція: порівняльний аналіз європейського і вітчизняного досвіду. // Вип.66, ч.1.

2. Гончарова К. В. Вдосконалення методики визначення потенціалу кластеризації галузей окремого регіону.//Економічний простір, №29, 2009.
3. Древинг С.Р. Сущность и основные формы кластеризации экономики// Проблемы современной экономики, №2 (30).
4. Ковальова Ю.М. Кластер як нова форма організації та розвитку економіки // Становлення сучасної науки – 2007: V міжнар. наук.-практ. конф., 1-15 жовтня 2007 р. Софія. Т.4: тез. доп. - Софія, 2007. – С. 54-55.
5. Пирець Н.М. Кластерний підхід як технологія економічного розвитку експортного потенціалу в Україні. // Актуальні питання міжнародних відносин. Вип.52, ч.1.
6. Портер М.Е. «Конкуренція» – Москва: Видавничий дім «Вільямс», 2005. – 608 с.
7. Соколенко С. Кластери в глобальній економіці – К.: Логос, 2004.
8. Якель Р. Знання плюс...кластеризація економіки.// «Дзеркало тижня» №17, 30 квітня 2010.
9. <http://www.ucluster.org>

Головка А.*

СОЦІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ В УКРАЇНІ: ГЕНЕЗА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Світова практика переконує, що соціальний маркетинг представляє досить потужний інструмент успішного бізнесу, один із необхідних факторів успіху при просуванні товарів на ринок, підсиленні іміджевих якостей компанії, створенні лояльного внутрішнього та зовнішнього середовища. І саме тому проблема впровадження соціального маркетингу наразі є актуальною для підприємств вітчизняного ринку товарів та послуг. Враховуючи тенденції розвитку країн із розвинутою економікою, сьогодні українські компанії все частіше вдаються до нестандартних підходів до процесу маркетингових комунікацій, до креативних рішень проблем завоювання уваги до себе та зміцнення прихильності власних працівників. Складність таких підходів полягає у загальній незрілості вітчизняного ринку як такого, зокрема, невідповідності ринкових схем світовим стандартам, нерозвиненості державного законодавства у галузі підприємництва. Часто при цьому має місце недостатнє розуміння менеджментом підприємства комплексності, основної ідеї концепції соціального маркетингу. Перелічені проблеми не є вироком - подолати їх можна, зокрема, через підсилення уваги до даного питання як з боку держави і бізнесу, так і з боку вітчизняного наукового товариства, що є суттєвим моментом, оскільки доробків українських вчених в даній сфері вкрай мало.

Зазначаючи основні положення поняття соціального маркетингу, варто відмітити наступні:

- використання інструментів маркетингу для покращення життя як окремих людей, так і суспільства вцілому,
- одночасне просування як компанії, так і соціальних цінностей,
- розробка, реалізація та контроль за виконанням соціальних програм [1].

На наш погляд, сьогодні існують такі загальні та дещо суперечливі риси впровадження підприємствами засад соціального маркетингу:

- публікація звітів про досягнення у сфері корпоративної соціальної відповідальності та звітів про нефінансову діяльність деякими міжнародними та українськими компаніями («Ернст енд Янг», «Сан ІнБев Україна», «МТС-Україна», «Данон» та інші) [4];
- зменшення уваги до соціальних проектів у зв'язку з фінансовою кризою [6];
- домінування освітніх, оздоровчих та благодійних проектів серед ініціатив КСВ – відповідно, нехтування такими домінуючими засадами КСВ, як прозорість, етичність, повага до трудового законодавства тощо;
- створення локальних недержавних установ та організацій, що опікуються проблемами соціального ведення бізнесу;
- часто - здійснення соціальних заходів заради власного піару компанії, а не задля досягнення кінцевої соціальної мети (PR-висвітлення домінує над реальним ефектом);

* аспірантка кафедри «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Кредісов А.І.

- відсутність кореляції між соцініціативами та монетизацією бізнесу [5];
- відсутність законодавства та загальноприйнятих стандартів у сфері КСВ та соціального маркетингу, нецільове використання державою надходжень згідно Кіотського протоколу, відсутність державної інфраструктури для вирішення «нових» соціальних проблем.

Враховуючи вищезазначене, варто мати на увазі, що споживчий ринок - арена стрімко зростаючої конкуренції за місце у свідомості кінцевого споживача. Ресурси реального впливу на споживача стають все більш вичерпаними: ринок переповнений, вимоги споживачів зростають, конкуренція загострена - і за таких умов значення соціального маркетингу для компанії складно перебільшити. Так, наприклад, згідно дослідження Economist Intelligence Unit, в 2010 році прибутки європейських соціально активних компаній зросли на 16%, а капіталізація - на 45% [3], що кількісно показує ефективність практичного застосування концепції соціального маркетингу.

Проте, через низку перешкод, що існують на сучасному етапі, концепція соціального маркетингу не може стовідсотково реалізуватися та повним чином віддзеркалювати глибину можливостей, які вона може відтворити. Серед основних існуючих у данному випадку проблем зазначимо наступні, найбільш суттєві:

- на жаль, тематика соціального маркетингу в цілому недостатньо висвітлена в наукових працях вітчизняних вчених. На сьогодні кількість досліджень цього явища є досить обмеженою, пов'язаною переважно з аспектами корпоративної соціальної відповідальності (О.Лазаренко, О.Петроє, В. Отецький, А. Садекова, Г. Сталінська). Зрозуміло, що концепція соціального маркетингу вбачає суттєво більший спектр сфер для аналізу;

- ідея соціального маркетингу як концепція розвитку вітчизняних підприємств має мізерно невелику історію у порівнянні з західними компаніями, що почали застосовувати її в тій чи іншій мірі ще з 70-х років ХХ століття. За сучасного бурхливого розвитку суспільства навіть прірва у 30-40 років є суттєвою та має спонукати до активних висновків;

- загальна політична та економічна нестабільність країни не додають підприємствам впевненості у завтрашньому дні. Оскільки технології соціального маркетингу покрокові, не розраховані на миттєвий результат, бізнес тяжіє до більш швидкодійних схем отримання прибутку.

Така ситуація свідчить про критичність стану концепції на ринку на сьогоднішній день, що наголошує на потребі активної уваги до проблеми та пошуку шляхів її вирішення.

Використана література:

1. Армстронг Г., Котлер Ф. Введение в маркетинг = Marketing: An Introduction. — 8-е изд. — М.: «Вильямс», 2009
2. Бейкер, М. Дж. Маркетинг – філософія или функція? Теорія маркетинга / М. Дж. Бейкер. – СПб. : Питер, 2007
3. «Европейские и американские нормы социальной ответственности не скоро станут общепринятыми для российских компаний». Александр Острогорский. «Ведомости» №92. 2010
4. «Практики КСВ в Україні». Центр «Розвиток КСВ». 2009
5. «Результати другого етапу дослідження «Бізнес, керований цінностями»». Львівська бізнес школа. 2010
6. «Non-financial reporting: insights from Ukraine». Спільота «Соціально відповідальний бізнес». 2010

Вишняк Л.*

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Сучасний світогосподарський розвиток характеризується надзвичайно динамічним розгортанням глобалізаційних процесів, які докорінно змінюють структуру міжнародних економічних відносин. Фінансовий капітал стає найбільш глобалізованим економічним ресурсом, коли темпи його руху значно перевищують динаміку світового виробництва і торгівлі. Безпрецедентна міжнародна мобільність фінансових інструментів, їх інноваційний характер за умов лібералізації, з одного боку, обумовлює глобалізацію фінансових ринків, що функціонують у все більш уніфікованому висококонкурентному середовищі. Це надає нові можливості ефективного використання фінансових ресурсів, сприяє загальному економічному прогресу. З іншого боку, посилює вплив деструктивних чинників, пов'язаних із глобальними спекулятивними операціями, загрозливо збільшує розрив між фінансовим і реальним секторами світової економіки, що в кінцевому рахунку призвело до того, що регіональна фінансова нестабільність спровокувала економічну кризу глобального характеру.

За цих умов ефективна організація міжнародного бізнесу потребує узагальнення існуючих та розробки нових теорій і концепцій, які б могли знайти своє практичне впровадження при вирішенні тактичних і стратегічних завдань в процесі глибокої інтеграції економіки провідних країн світу в умовах загострення конкуренції на міжнародних ринках, їх лібералізації та інформаційної революції.

Для України міжнародні ринки є вкрай важливими не лише з позицій економічного зростання, але й створення належних умов її інтеграції у сучасну світогосподарську систему.

Між тим, за умов розгортання динамічних глобальних процесів Україна не впоралася з їх викликами (передусім з формуванням інноваційної моделі розвитку, якій притаманні інтелектуалізація, сайєнтифікація та інформатизація виробничих відносин), опинившись у достатньо складному становищі. На жаль, за роки незалежного існування нашої держави її позиції у системі міжнародного поділу праці були значно послаблені.

Крім того, Україна практично не включена у світові ринки капіталів, науково-технічної інформації і технологій; українські підприємства в своїй основній масі не беруть участі в міжнародній спеціалізації і кооперуванні. Враховуючи, що на нинішній постіндустріальній фазі розвитку світових продуктивних сил лише високотехнологічні галузі промисловості та технічно складні виробництва здатні ефективно діяти в режимі міжнародної кооперації, є базовими ланками інтеграції у світову економіку; Україна, не розвиваючи цих напрямків науково-технічного прогресу, все більше виштовхується на узбіччя світового економічного та технічного розвитку. Це перетворило її на малоперспективного партнера в міжнародному економічному співробітництві.

Отже, неповноцінна, одностороння, вузькопрофільна участь України в міжнародному поділі праці суперечить, насамперед, її національним економічним інтересам, оскільки

* здобувач Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

звужує можливості реалізації повного спектра потенціалу зовнішньоекономічних зв'язків, залучення міжнародного досвіду, менеджменту, впливу зовнішнього середовища.

Істотні зміни, що відбуваються на міжнародних ринках, посилення процесу глобальної фінансової кризи вимагають від національних підприємств переосмислення й перегляду існуючих стратегій поведінки у сфері зовнішньоекономічної діяльності, прийняття рішень з актуалізації існуючих концепцій менеджменту або переходу до зовсім нових.

Перш за все, це орієнтація на довгострокове перебування на зовнішніх ринках, що вимагає стратегічного підходу до маркетингової діяльності та менеджменту.

Вітчизняні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають незначний досвід, не володіють методами сучасного маркетингу і, як наслідок, припускаються багатьох помилок і, при інших рівних умовах, програють конкурентну боротьбу. А тому організації та підприємства потребують методичних розробок, які би допомогли їм вибирати ринки, оцінювати свої зовнішньоекономічні можливості, вміло вести жорстку конкурентну боротьбу, раціонально планувати свою міжнародну діяльність.

Оновлення вітчизняної економіки можливе лише на принципово новій технологічній основі, зокрема, шляхом міжнародного трансферу технологій (купівлі ліцензій західних фірм, лізингу, організації спільних підприємств тощо). Але допоки економічно вигідним для підприємця залишатиметься застосування ресурсовитратних технологій і дешевої робочої сили, марно сподіватися на те, що в Україні активізується інноваційна діяльність, збільшиться імпорт передової техніки, втілюватимуться інноваційні ідеї.

Важливим інтеграційним пріоритетом України є інноваційне співробітництво з Євросоюзом. Україна вважається привабливою для проведення складних науково-дослідних робіт, оскільки має для цього відповідну базу. Це означає, що наша країна може створити потенціал, необхідний для підключення до глобальних систем НДДКР ТНК. Із точки зору реалізації національних економічних інтересів інтернаціоналізація інноваційної діяльності відкриває можливості не тільки для передачі технологій, а й для їх розробки. Це може надати змогу Україні, як й іншим країнам, що приймають розробки, зміцнити свій технологічний та інноваційний потенціал. І навпаки: недостатньо повне використання інноваційних факторів інтеграції здатне поглибити розрив окремих країн із низьким рівнем розвитку від країн технологічних лідерів.

В зв'язку з цим в Україні необхідно модернізувати державну інноваційну політику і сконцентрувати її на розвиток високих технологій і наукомістких галузей економіки, на створення і розвиток конкурентоспроможної національної інноваційної системи. Вирішення визначеного кола питань сприятиме подоланню негативних явищ у розвитку бізнесу в Україні та інтеграції в Європейський простір.

Лазаренко А.*

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА І ХАРАКТЕР ВЗАЄМВІДНОСИН ВСЕРЕДИНИ КОМПАНІЇ

У бізнес-групах України процес створення корпоративних центрів західного зразка розпочався декілька років тому і на сьогодні знаходиться на різних стадіях завершення. Відповідно до досвіду розвитку західних конгломератів роль центру можна визначити за допомогою характеристики сукупності активів, якими належить управляти, а успіх імплементації залежить від точності планування процесів.

«Правильна модель»

«Складність управлінської структури прямо пропорційна тому як бачить себе фірма»

Існує велика кількість різноманітних моделей роботи корпоративного центру, які розрізняються між собою за ступенем залучення центру в діяльність активів. Вибір оптимального розподілу функцій між центром і командами на місцях визначається характеристикою сукупності активів конгломерату.

При плануванні напрямків розвитку компанії надзвичайно важливо враховувати взаємний вплив стратегії компанії та її структури. І тут важко однозначно стверджувати, що є чільним у цьому взаємному впливі. Проте, з урахуванням сучасної «динамічності» стратегії, для її реалізації компанія крім наявності інших умов повинна мати дуже гнучку структуру, що дозволяла б швидко впроваджувати нові стратегії. При цьому необхідно, з одного боку, надати максимальну свободу дій кожному бізнес-підрозділу, а, з іншого – уникнути відцентрових прагнень своїх елементів, ефекту, який Г. Мінцберг називає «баланізація».

Для групи схожих бізнесів із високою часткою загальних витрат і пересічними клієнтами найбільш доцільною є висока ступінь централізації прийняття рішень. За такої моделі роботи центр бере на себе прийняття всіх рішень, критичних щодо діяльності активів, і фактично перетворює холдинг в єдиний бізнес, де глава центру виконує функції генерального директора для всіх компаній. Прикладом таких конгломератів є вертикально інтегровані бізнеси чи ряд підприємств в одній галузі.

Для конгломерату, активи якого працюють в абсолютно різних галузях, переваги централізації менш значні: корпоративний центр не створює економію на масштабі і при цьому робить організацію занадто «неповоротною». Для холдингів такого типу найбільш оптимальною є модель центру із мінімальним залученням в операційні процеси, яка характерна для інвестиційних фондів. Функції центру зводяться до контролю над капітальними витратами та здійсненням злиття і поглинань.

Між описаними вище протилежними одна одній моделями роботи корпоративного центру знаходиться безліч проміжних варіантів. Англійські фахівці зі стратегічного управління Натаніель Фут, Девід Хенслі, Макс Лендсберг та Роджер Моррісон виділяють

* студент спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас. Карп В.С.

чотири основні проміжні форми взаємовідносин між бізнес-елементами і корпоративним центром:

- Фінансовий холдинг, що складається із самостійних бізнес-одиниць, які мають вкрай слабкі зв'язки з материнською компанією. Функції корпоративного центру в даній моделі полягають в управлінні капіталом компанії, купівлі/продажу бізнесів при досягненні оптимального співвідношення ціна/час, а також використанні двох базових рішень: «наймаємо/звільняємо» при роботі з керівниками підрозділів та оцінки ефективності їх роботи. При цьому головний офіс не намагається координувати діяльність бізнес-одиниць або шукати синергетичні ефекти.

- «Стратегічний архітектор», при якому корпоративний центр виконує дві основні функції: по-перше, виробляє спільну концепцію, в рамках якої бізнес-одиниці мають свободу розвитку власних ініціатив, і, по-друге, здійснює моніторинг їх діяльності, періодично ініціюючи дискусії з питань спільної стратегії підрозділів, а також проводячи вибірково ревізію їх найбільш важливих стратегічних рішень. Бізнес-одиниці мають максимальну свободу у виборі методів і форм реалізації вироблених стратегій.

- «Стратегічний контролер», при якому корпоративний центр акцентує увагу на ретельному і часто функціональному аналізі стратегій бізнес-одиниць і робить більше зусиль у прагненні реалізувати ефект синергії та надати різним підрозділам компанії загальні послуги. Наприклад, стратегічний контролер, на відміну від стратегічного архітектора, найімовірніше, включить до штату головного офісу інженерів і експертів в області маркетингу, які займуться перевіркою правильності вихідних функціональних припущень, на яких побудовані стратегії окремих бізнес-одиниць.

- «Оператор», коли корпоративний центр, як правило, розвиває лише один напрямок бізнесу, але має декілька прибуткових підрозділів, які або працюють в різних регіонах, або виробляють різні товари. У таких фірмах генеральний директор і співробітники штаб-квартири беруть найактивнішу участь у розробці стратегії, її поточної реалізації та координації тісно пов'язаних між собою видів діяльності в окремих бізнес-одиницях.

На додаток до цього у проміжних моделях центр може брати на себе функції, які є загальними для всіх активів, наприклад, дослідження та розробки (R & D) та забезпечення інформаційними технологіями. Основними недоліками такої схеми можуть бути обмежений контроль над менеджерами бізнес-одиниць і більше складні процеси прийняття рішень.

Найбільш популярною на Заході є модель «Стратегічного Архітектора», за якою працює приблизно половина всіх конгломератів. Ще третина всіх холдингів побудована на основі моделі «Стратегічного Контролера», 15 % працюють за схемою «Оператора» і менше 5 % – за схемою портфельного інвестора.

Розглядаючи ці моделі, слід пам'ятати, що вони представляють собою лише умовні концептуальні схеми, які вловлюють «суть» того чи іншого підходу до організації діяльності головного підрозділу. У кожному окремому випадку важливу роль відіграють специфічні особливості компанії. Саме вони впливають на основні функції, завдання та діяльність штаб-квартири. Тому, як правило, описані вище моделі «в чистому вигляді» у реальному бізнесі не зустрічаються. Їх необхідно адаптувати до конкретних ситуацій з урахуванням специфіки бізнесу та організації тої чи іншої фірми.

При визначенні найбільш відповідної структури головним критерієм є можливість створення додаткової вартості. Це означає, що обов'язковою умовою успішного існування та розвитку «павутинних» структур є вартісно-орієнтоване управління (Value Based Management), коли діяльність кожної бізнес-одиниці спрямована, в першу чергу, на збільшення

вартості всієї компанії в цілому. Проте тут необхідно дотримуватися дуже точного балансу між інтересами всієї мережі та інтересами її окремих елементів. Надмірна концентрація ресурсів у Корпоративному центрі суттєво обмежить можливості маневру і вибору кращих рішень іншими її учасниками. Водночас занадто жадібні учасники можуть спровокувати її повне руйнування, заподіявши в результаті шкоду і самими собі.

Перелік використаних джерел літератури:

1. Компании, у которых есть чему поучиться // Л. Синило, О. Бойчук, В. Алма и др. – Киев:Агенство Стандарт, 2007. – 260 с.
2. Натаниэль Фут, Дэвид Хенсли, Макс Лэндсберг и Роджер Моррисон, «Роль корпоративного центра»
3. www.iteam.ru/publications/strategy/section_31/article_1334
4. Кевин Койн, Сому Субраниам, «Дисциплина стратегии»

Скворцова А.*

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ СИНТЕТИЧНИХ ПОХІДНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Кризове становище багатьох економік світу та нестійкість фондових ринків змушує інвесторів шукати менш ризиковані фінансові інструменти, які будуть забезпечувати певний дохід при умові повної гарантії повернення початкових вкладених засобів. Через існуючу високу волатильність на фондових ринках синтетичні фінансові інструменти є достойною альтернативою інвестуванню в первинні інструменти [2].

1. Похідні фінансові інструменти мають у своїй основі акції та облігації. Головними видами деривативів є ф'ючерси, опціони та свопи. На основі цих видів створюються різні комбінації, які являють собою синтетичні інструменти [3]. Структуровані фінансові продукти, які характеризуються потоками, що відповідають існуючим стандартним інструментам, однак штучно конструюються фінансовими інженерами з метою зниження фінансового ризику при одночасному гарантуванні певного рівня доходу, вважаються синтетичними [1].

2. Синтетичні фінансові інструменти прив'язані до динаміки активів, що лежать в їх основі. Вони забезпечують майже безризикову присутність інвесторів на ринку і високий дохід при сприятливій динаміці цих активів. Гарантуючи повернення вкладеного капіталу, подібні синтетичні інструменти дозволяють уникати ризику зниження курсової доходності базових активів [1].

3. Для того щоб детально розглянути комбінації деривативів, слід спочатку звернутися до їхньої класифікації. Так існує два класи опціонів – «кол»(на купівлю) і «пут»(на продаж). Взагалі, опціон – це контракт, за яким продавець(покупець) надає покупцю(продавцю) право купити(продати) певний актив в рамках визначеного часу за раніше домовленою ціною. Можна комбінувати купівлю та продаж різних опціонів для реалізації цінових планів. Широко використовуваними є такі опціонні стратегії :

- Волатильні стратегії, засновані на прогнозах мінливості курсів.
- Вертикальні спреди, пропонують купівлю і продаж опціонів з різними цінами виконання [6]. До таких належать спреди «биків», які передбачають купівлю опціону «кол» та одночасний продаж опціону «кол» з більш високою ціною виконання [5].

- Довгі та короткі стредли – купівля опціонів пут і кол з однією ціною виконання та однаковим терміном закінчення, або продаж з однаковими умовами [4].

- Довгі та короткі стренгли – купівля та продаж опціонів пут та кол з однаковим терміном закінчення, але з різною ціною виконання контракту [6]. Слід купувати стренгл, якщо ви очікуєте значне коливання цін, але не володієте засобами для купівлі стредла [5].

- Спред «метелик». Його купівля передбачає купівлю опціону «кол з виграшем», продаж двох опціонів «кол без виграшу» та купівлю опціону «кол з програшем» з однаковими термінами закінчення контракту. А продаж спреду передбачає протилежну

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Расшивалов Д.П.

ситуацію [4]. Схожою на цю стратегію є «альбатрос». Він подібний до «метелика» за структурою прибутку, а відрізняється тим, що складається з опціонів одного напрямку (тобто тільки «кол» чи тільки «пут») [5].

- Діагональний спред складається з двох опціонів з різними термінами закінчення та різними цінами виконання [5].

4. Тепер розглянемо комбінації свопів. Своп – це угода між двома чи більше сторонами про купівлю/продаж ряду грошових потоків з одночасним укладанням контругоди на певний термін. Найвідомішою комбінацією свопів та опціонів є свопціон. Свопціон – це опціон, який надає власнику право на операцію своп, але не вимагає від власника безпосередньої участі в процесі обміну [7]. Свопціони також мають різновиди «кол» і «пут». Свопціон платника (payer swaption) дає його покупцю право увійти у процентний своп за даної ставки у межах конкретного періоду часу. Покупець свопціону платить за це право премію продавцю. Свопціон одержувача (receiver swaption) дає покупцю право отримувати фіксовані платежі. Продавець погоджується представити вказаний своп, якщо доведеться його одержати, хоча він може хеджувати цей ризик іншими компенсаційними угодами [7]. Сторона, яка матиме зобов'язання з плаваючою процентною ставкою, піддається ризику зміни дисконтної ставки процента [3].

5. Ще однією комбінацією свопів є «уповільнений» своп. Його особливістю є те, що він починає діяти через певний проміжок часу після укладання контракту [9]. «Уповільнений» своп схожий на процентний. За процентного свопу одна зі сторін має початкову позицію з боргового інструменту з фіксованою ставкою процентних платежів, а інша – з плаваючою ставкою [10]. Особливою формою даного виду є своп з метою пролонгування позиції, який передбачає продовження терміну дії певного свопу.

6. До синтетичних похідних цінних паперів також відносять структуровані облигації. Це різновид облигацій, найчастіше представлений у формі середньострокового бонда чи банківського депозитного сертифіката. Вони містять у собі декілька компонентів для досягнення оптимального співвідношення прибутковості-ризик. Зазвичай емітент таких облигацій купує складові елементи у фінансового посередника, але залишається повністю відповідальним за всі виплати по борговому зобов'язанню. Структуровані облигації називають борговими гібридами [8].

7. Тож, можна зробити висновок, що синтетичні цінні папери є гібридними фінансовими інструментами, які створюються шляхом комбінації ціни базового фінансового інструмента та ціни деривативу. Не дивлячись на ймовірність спекулятивних дій з такими фінансовими інструментами, їхнім головним завданням залишається зменшення ризику. Це питання буде актуальним і надалі, через те, що інвесторам важче зорієнтуватися на ринку після глобальної фінансової кризи 2008 року. Крім того, укладання угод із синтетичними деривативами допомагає одержати точну інформацію про ціни, що дає можливість ефективніше розподілити економічні ресурси.

Використані джерела:

1. http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61891.doc.htm
2. http://old.k2kapital.com/training/learning/market_ob/92878.html
3. Міжнародні фінанси: Підручник / О.І.Рогач, А.С.Філіпенко, Т.С.Шебет та ін.; за ред. О.І.Рогача. – К.: Либідь, 2003. – с. 260-275
4. <http://www.finmarket.com.ua/ru/options>
5. <http://www.option-trade.ru/dr4.htm>

6. <http://www.riskmanage.ru/hadging>
7. <http://www.wisegeek.com/what-is-a-swaption.htm>
8. <http://fingeneur.livejournal.com/5897.html>
9. <http://finance.nur.kz/>
10. <http://www.hangseng.com/hsb/eng>

Бондар Є.*

АДАПТАЦІЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ДО НЕСТІЙКОСТІ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Банківська система виконує найважливіші макроекономічні функції, пов'язані з трансформацією заощаджень в інвестиції і забезпеченням безперебійного функціонування системи розрахунків в економіці. У грошово-кредитній сфері її основна роль полягає у створенні грошей, поряд з центральним банком, та формування відсоткової ставки за депозитами і кредитами. Однак виконання банками їх функцій в значній мірі залежить від характеру економічної системи. Банківський кредит перестає бути переважним джерелом зовнішнього фінансування для підприємств, оскільки розвиваються ринки боргових цінних паперів, насамперед облігацій.

Погрози національним інтересам в кредитній і грошовій сферах в основному пов'язані з початковим порушенням базових принципів функціонування банківської системи – комерційних банків і НБУ. Серед них можна виділити забезпечення відповідності основних орієнтирів банківської діяльності цільовим завданням розвитку української економіки, стійкості банківської системи, здібності цієї системи впливати на економічне зростання, синхронності розвитку банківського та інших секторів економіки. Ключовою в активізації банківського сектора є реалізація центрального положення кредитно-банківської системи в перетворенні української економіки, її вихідний домінуючий вплив на відтворювальний процес. У свою чергу, перспективи розвитку кредитно-банківської системи пов'язані із загальносвітовими тенденціями, але визначаються передусім функціонуванням як органічна ланка національної економіки.

Концепція економічної безпеки банківської сфери майже не знайшла широко висвітлена у вітчизняній і зарубіжній літературі. Деяким аспектам цієї надзвичайно серйозної проблеми присвячені роботи Г.П.Ситника, В.Т.Білоуса, С.І.Пиріжкова, О.Бодрука, А.С.Гальчинського, В.М.Гейця та ін.

Загальнотеоретичні і практичні проблеми економічної безпеки у фінансовій системі знайшли відображення у наукових дослідженнях таких російських учених-економістів, як С.М.Ігнат'єва, В.К.Сенчагова, А.Г.Саркіянц, А.М.Тавасієва, Н.Ляминої, І.К.Шереметьєв, Л.П.Гончаренко, та інші. З-поміж вітчизняних науковців слід відзначити Б.В.Губського, Я.А.Жаліло, М.М.Єрмошенко та інші.

В сучасних умовах майже не має жодного аспекту національної безпеки країни, що безпосередньо не залежав від рівня фінансової безпеки. В той же час рівень самої фінансової безпеки у значній мірі залежить від рівня інших аспектів національної безпеки. Головним моментом в цій сфері є безпека функціонування банківської системи.

Економічна безпека банківської діяльності – це, передусім, здатність інститутів влади (регулюючих органів, банківського співтовариства і вищого керівництва банків) і банківської системи в цілому забезпечувати стійкий розвиток банківського бізнесу і ефективне виконання банками їх економічних функцій.

* здобувач кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Мазуренко В.П.

До масштабних і довготривалих погроз безпеки банківської системи України відносяться:

- зростаюча експансія банків з іноземним капіталом. Наслідком цього може стати фактичний демонтаж національної банківської системи, подібно до того, як це відбувається в ряді країн Центральної і Східної Європи (ЦВЕ), де до 2007 р. частка банків з іноземним капіталом в сукупних активах банківських систем досягала 70-97%;

- дисфункціональність банківської системи. Її проявом служить дефіцит довгострокових фінансових ресурсів і низька доля банківських кредитів в структурі джерел фінансування капіталовкладень підприємств – близько 10% (у 2000 р. – 2,9%), тоді як в США цей показник дорівнює 40%, країнах ЄС – в середньому 42-45%, Японії - 65% [1];

- дисперсність банківського капіталу. Вона проявляється у відносно невеликих розмірах лідерів ринку (на 22 банки із статутним капіталом більше 10 млн. євро припадало 78,2% сукупних статутних капіталів усіх українських банків) і наявності великого “поля” кредитних організацій з капіталом менше 10 млн. євро (на 114 банки припадало 21,8% сукупних статутних капіталів) [2]. Така розпиленість капіталів робить національний банківський сектор практично неконкурентоспроможним у сфері фінансування великих проєктів за участю провідних і навіть середніх вітчизняних компаній.

Всі ці масштабні довготривалі погрози можуть реалізовуватися через низку конкретних внутрішніх і зовнішніх факторів впливу. До них, зокрема, належать: зростаюча експансія банків з іноземним капіталом; державна політика; стосунки іноземних інвесторів з вітчизняними; дефіцит довгострокових фінансових ресурсів і низька частка банківських кредитів у структурі джерел фінансування капіталовкладень підприємств (дана проблема багато в чому пов'язана з недоліком “довгих” грошей в українській економіці); укрупнення банків і створення широкої філіальної мережі;

Перераховані погрози можуть через фінансову систему суттєвим чином вплинути на макроекономічний розвиток.

Дослідження, проведені експертами Світового банку на широкому емпіричному матеріалі показали кореляційний зв'язок між параметрами фінансової системи і темпами економічного зростання. Показники розвитку фінансової системи корелюють з довгостроковими темпами економічного зростання і цей зв'язок між ними носить стійкий причинно-наслідковий характер, проте характер цього зв'язку є предметом дискусій.

Література:

1. Материали XIX съезда Ассоциации российских банков // Деньги и кредит. – 2008. – № 5. – С. 14.
2. Розраховано по матеріалам: Украинский финансовый сервер. http://www.ufs.kiev.ua/market/bank_rating.php?by=12.

Крикун В.*

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ В УМОВАХ АСИМЕТРІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

На новому етапі розвитку у XXI столітті ключову роль у глобальному середовищі будуть відігравати знання та інформація, а головним економічним капіталом будуть не матеріальні цінності, а нематеріальні активи. На ринку з такими тенденціями розвитку, актуальності набувають проблеми всебічної поінформованості учасників щодо ринкових обставин в умовах асиметрії інформації та підвищення вартості бізнесу під впливом збільшення ролі нематеріальних активів.

Для реального ринку типовою є асиметрія розповсюдження інформаційних потоків. Одна із сторін економічних відносин часто інформована краще, ніж інша. Однією із ситуацій, що найчастіше зустрічаються в реальному житті, є модель відносин «замовника» й «агента», коли дії однієї зі сторін приховуються від іншої. Ця модель найбільш повно ілюструє суть асиметричної інформації. Асиметрична інформація істотно впливає на рішення установ і їх клієнтів. І не завжди цей вплив є позитивним. Тому, одним з головних завдань роботи на сучасному ринку є організація інформаційного поля навколо установи, доведення до відома акціонерів, інвесторів та клієнтів успіхів у діловій і фінансовій діяльності, розкриття основних цілей стратегічних програм розвитку, тому що вартість установи і її бренду залежить від доступної клієнтам інформації про результати діяльності.

Під впливом постійного збільшення потоків інформації, інтеграційних процесів, дослідження особливостей асиметрії інформації і зміни конкурентних процесів та методів є дуже актуальним на сьогодні. Тому ми вбачаємо необхідність у дослідженні процесу управління брендом під впливом асиметрії розвитку світового господарства задля удосконалення методів та інструментів регулювання даного процесу.

В сучасних умовах, найкращим засобом для закріплення та посилення своїх позицій на ринку є ефективно управління нематеріальними активами установи, а саме – брендом. Бажання створення сильного бренду змусило менеджмент установ замислитись над важливістю і необхідністю управління ним. Сьогодні бренд сприймається вже не просто як інструмент маркетингу. Це інструмент управління, який використовується всією установою.

На нашу думку, механізм управління брендом, який тільки створюється, складається з етапів моніторингу і аналізу ринку, сегментації ринку, позиціонування, формування самого бренду, визначення стратегії його просування, розробки маркетингових програм та їх впровадження. Завершується цей цикл оцінкою вартості бренду і моніторингом ефективності управління ним. Після цього, починається новий цикл, який складається вже з позиціонування, яке враховує результати моніторингу ефективності управління брендом та його вартість, перегляду стратегії просування бренду, розробки і впровадження нових маркетингових програм і закінчується знову оцінкою вартості бренду. Процес управління брендом є неперервним і постійно повторюється у всіх своїх стадіях. А після кожного

* аспірант кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Мазуренко В.П.

циклу роботи вже діючого бренду необхідно проводити моніторинг його ефективності за допомогою оцінки вартості бренду і аналізу даної інформації. Швидка зміна вподобань, пріоритетів та умов на споживчому ринку вимагає постійного моніторингу і оцінки результатів діяльності з управління брендом. Оцінюючи вартість цього нематеріального активу, менеджмент має змогу, постійно переглядаючи стратегії розвитку своєї установи, контролювати і задовольняти новий попит ринку, тим самим забезпечуючи своє стійке положення на ринку та прибутковість бізнесу.

Узагальнюючи різні методи управління брендом ми пропонуємо розглядати їх на базі етапів життєвого циклу бренду, так як в даному вираженні вони будуть мати динамічний характер і це дозволить нам простежити розвиток механізму управління у часі. У даному підході ми виділяємо три етапи – росту, утримання позиції і занепаду або нового розвитку. На кожному з етапів розглядаються стратегія позиціонування, яка включає функціональне, соціальне, ментальне, духовне, атрибутивне та раціональне позиціонування, та стратегія просування, яка складається з стратегій пропозиції, розподілу та ціноутворення, та їх особливості на різних етапах життєвого циклу бренду. Звичайно, кожен з циклів позиціонування та просування завершується моніторингом ефективності управління бренду і оцінкою його вартості.

На кожному з етапів життєвого циклу бренд потребує управління. Саме цей механізм дозволяє йому розвиватися, завойовувати ринок, утримувати позиції лідера або відроджуватись для нових клієнтів і ринків. Адже правильне і постійне управління брендом дозволяє установі посилити лояльність до себе, збільшити цінову надбавку, покращити результати і ефективність маркетингових програм, посилити свої конкурентні позиції тощо. Саме управління брендом в умовах асиметрії розвитку світового господарства дозволяє установам отримувати прибутки і займати перші сходинки, адже дійсно, бренд сьогодні – це унікальний, але й універсальний інструмент управління, а його вартість – індикатор успішності і ефективності управління ним.

Література:

1. Аакер Д. Создание сильных брендов – М.: Издательский дом Гребенникова, 2003. – 140 с.
2. Акерлоф Дж. Рынок «лимонов»: неопределенность качества и рыночный механизм. THESIS. 1994. Вып. 5. С. 91-104.
3. Дэвис С. М. Управление активами торговой марки / Пер. с англ. под ред. Ю.Н. Каптуревского. – СПб: Питер, 2001. – 272 с.
4. Келлер К. Стратегический брэнд-менеджмент: создание, оценка и управление марочным капиталом, 2-е издание.: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 704 с.
5. Маркетинг и управление брендом: Пер с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 174 с.

Толубко О.*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ЧИННИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Глобалізація міжнародних відносин, формування глобальної інформаційної інфраструктури і спільної інформаційної спадщини людства, міжнародна інформаційна політика, спрямована на економічну, політичну і культурну інтеграцію світових спільнот на основі використання нових перспективних технологій, вільному доступі і обміну інформацією виступають характерними ознаками нового етапу розвитку людства – інформаційного суспільства. Суспільства, в якому на перше місце виходить не доступ до ресурсів, наявність виробничих потужностей або капіталів, чим характеризувалося індустріальне суспільство, а здатність до нововведень, доступ до інформації, інтелект, знання.

Необхідність переходу до інформаційного суспільства обумовлюється становленням і домінуванням у світовій економіці нових технологічних укладів, переходом інформаційних ресурсів в реальні ресурси соціально-економічного розвитку, задоволенням потреб суспільства в інформаційних продуктах та послугах, зростанням ролі інформаційно-комунікаційної інфраструктури у системі суспільного виробництва, вдосконаленням освітньої, науково-технічної і культурної сфери.

Проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності та збільшення відповідно продуктивності й ефективності усіх соціально-економічних процесів та явищ, обумовили формування інформаційної економіки й суспільства. Дослідження у глобальному контексті розвитку інформаційно-комунікаційних технологій як складової інформаційної економіки дає змогу виміряти потенціал розвитку країн, а також рівень їх міжнародної конкурентоспроможності.

Розвиток комунікаційних технологій обумовлює зміну інституціональних і організаційних взаємодій у суспільстві, домінуючою тенденцією світового економічного розвитку стає формування інформаційної економіки, тоді як фундаментальні положення економічної теорії недостатньо враховують просторово-часові зміни інформації як транзакційного фактору діяльності [1]. Інформаційно-комунікаційні технології та інформаційні ресурси стають важливим джерелом зростання й підвищення рівня конкурентоспроможності економіки в умовах асиметрії глобального розвитку світового господарства. Все це обумовлює актуальність і необхідність економічного дослідження інформаційних аспектів економіки, визначення ролі та місця інформаційно-комунікаційних чинників в глобалізації бізнесу. Проте на сьогодні відсутня цілісна економічна концепція інформації, не визначено ключові інформаційні аспекти в економічних процесах суспільства, що безпосередньо впливає на управління економікою та зниження її конкурентоспроможності.

Класиками теорії інформації, які в перші половині ХХ століття зосередили свій аналіз на кількісному аспекті поняття на базі математичної теорії інформації є К.Шеннон,

* здобувач кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Мазуренко В.П.

А.Н.Колмогоров, Н.Вінер, В.Глушков, У.Ешбі та інші. Серед перших дослідників поняття інформації як економічної категорії був А.Харт. Він розглядав інформацію як одну із причин успіху діяльності фірми на фінансовому ринку. Подалі в літературі з'явилася досить багато підходів до аналізу інформації і інформаційного ресурсу щодо економічної системи суспільства. Зокрема, У.Баумоль, Г.Саймон, К.Ерроу досліджували поведінку суб'єктів ринку в залежності від їх інформованості, а Ф.Найт визначив інформацію як величину, обернену до невизначеності. К.Ерроу в своїх дослідженнях визначив такі ключові тези, як те, що інформація має економічну цінність; отримання і передавання інформації пов'язане з певними витратами; інформаційна складова економічної системи є універсальним ресурсом і має вирішальне значення у виробництві товарів і послуг [2]. Інституціоналіст Р.Коуз широко використав поняття інформації в своїй теорії трансакційних витрат. Одночасно Дж.Стіглер дослідив залежність ефективності ринків від кількості інформації, яка є доступною для агентів даного ринку. Проблему інформаційної асиметрії започаткували в економічній науці Д.Акерлоф, М.Спенс та Д.Стігліц.

Іншим напрямком є дослідження ролі інформації в формуванні концепції постіндустріального або інформаційного розвитку та власне інформаційної економіки. Основні ідеї інформаційної економіки було сформовано такими дослідниками як Дж. Гэлбрейт, Д.Белл, П. Сорокін, Р. Ароно, Я. Тінберген, Б. Гейтс, М. Кастельс, А. Тоффлер, Д.Марганд, І.Масуда, Ф. Хортон. Термін «інформаційна економіка» було уведено до обігу М. Поратом у 70-х роках ХХ століття і подалі досліджувався у працях Ф.Махлупа, Дж. Стіглера, К.Ерроу та інших. Еволюційні процеси становлення інформаційного суспільства також відображено в дослідженнях П.Друкера, який використав поняття «інформаційних революцій», та Р.Ноллана. Останній розробив теорію стадій розвитку, яка висвітлює логіку становлення інформаційної економіки. Серед українських та російських вчених, що займаються проблематикою інформаційно-комунікаційних технологій, формування інформаційної економіки та інформаційного суспільства можна виділити А.Румянцева, В.Іноземцева, Е.Маймінеса, О.Дьоміна, Р.Капельюшнікова, С.Малахова, Г.Поцепцова, В.Гужву, О.Михайловської, В.Новицького, С.Сіденко, А.Філіпенка, А.Швецова, Д.Плахотного, А.Московського, А.Аузана, Р.Заблюк, Р.Малахінову та інших.

Інформація в економіці проявляється в багатьох аспектах. На сьогодні інформація перетворилась на глобальну проблему, тобто має міжнародний характер. Інформаційний фактор здійснив у житті цивілізації ХХ століття найбільш глибокі зміни за всю її історію: він об'єднав світ в єдину систему, яка функціонує у режимі реального часу. Важливою ознакою глобальної ролі комунікації є стрімке підвищення суспільної цінності інформації (хоча інформація завжди мала високу вартість у суспільстві), але тільки у ХХ столітті інформація перетворилась у стратегічний ресурс людства.

Література:

1. Иншаков О.В. «Ядро развития» в контексте новой теории факторов производства / О.В. Иншаков // Экономическая наука современной России. - 2003. - № 1. - С.17.
2. Эрроу К.Дж. К теории ценового приспособления / В кн. Теория фирмы; Под.ред. В.М.Гальперина. – СПб.: Экон. шк., 1995 (Вехи экономической мысли; Вып. 2). – С.432-447.

Гіренко А.*

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТНК В УМОВАХ АСИМЕТРІЇ ІНФОРМАЦІЇ

На сучасному етапі глобалізації світової економіки, посилення економічної інтеграції між державами та інформаційної асиметрії значно зростає роль ТНК як учасника міжнародних економічних відносин. Проблеми формування транснаціональних корпорацій і визначення не лише їхньої ролі та місця у сучасному міжнародному бізнесі, а й їхнього впливу на національну й світову економіку є одним із найбільш значущих в умовах інтенсифікації світових зв'язків та інформатизації суспільства.

Значним внеском у дослідження різних аспектів діяльності транснаціональних корпорацій стали праці таких вітчизняних учених, як В. Рокоча, І. Гладій, В. Новицький, Л. Суплін, Ю. Пахомов, В. Будкін, Д. Лук'яненко, В. Сіденко, А. Поручник, Є. Панченко, І. Бланк, О. Білорус, А. Філіпенко, А. Румянцев, О. Шнирков, І. Рогач та інших. До зарубіжних дослідників цієї теми варто віднести Ч. Кіндлебергера, Е. Пенроуза, Г. Перлмуттера, С. Гаймера, Р. Вернона, Дж. Даннінга, К. Коджима та інших.

Саме наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. спостерігається інтенсивне зростання зовнішньоекономічної діяльності, в якій транснаціональні корпорації виступають торговцями, інвесторами, розповсюджувачами сучасних технологій, стимуляторами міжнародної трудової міграції. Ці компанії відіграють провідну роль в інтернаціоналізації виробництва, у процесі розширення і поглиблення виробничих зв'язків між підприємствами різних країн. ТНК займають передові позиції у світовому виробництві в галузях електроніки, автомобілебудування, хімічній і фармацевтичній промисловості.

Контролюючи понад 50% світового промислового виробництва, понад 60% світової зовнішньої торгівлі, а також близько 80% світової бази патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау [1], ТНК стали найвпливовішими суб'єктами світової економіки, що мають динамічний розвиток.

На сьогодні ТНК діють практично у всіх сферах міжнародного бізнесу. Але найбільш активні вони в наукомістких галузях промислового виробництва, що забезпечують їхнє технологічне лідерство, в інфраструктурних галузях, нових інформаційних технологіях, НДДКР, у банківській справі й русі капіталу.

Транснаціональні корпорації є ключовими суб'єктами сучасного міжнародного бізнесу, не тільки багато в чому визначаючи основні тенденції його розвитку, але і роблячи істотний вплив на макроекономічну політику більшості країн. На сьогоднішній день у світі налічується близько 82 тисяч ТНК із числом зарубіжних філій близько 810 тисяч. Оскільки міжнародна виробнича мережа філій ТНК зростає швидкими темпами, то їхні загальні активи досягли наприкінці 2009 р. 13 трлн. дол., а загальна додана вартість, створена ними, – 2 трлн. дол. Приблизно 70 % світових платежів за технологію є результатом внутрішньофірмових трансакцій ТНК.

Річні обсяги продажів найбільших ТНК становлять сотні мільярдів доларів, перевершуючи національний дохід багатьох країн світу. Про зростання масштабів транснаціона-

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Мазуренко В.П.

лізації світової економіки свідчить те, що сума внутрішнього та зовнішнього нагромаджених обсягів прямих іноземних інвестицій досягла 1/5 світового ВВП, експорт закордонних філій ТНК - 1/3 світового експорту; ВВП, вироблений за рахунок закордонних філій, становить 7 % світового ВВП [3].

Наростаюча швидкість змін зовнішнього середовища, значна невизначеність, інтенсифікація конкуренції на світових ринках і прискорення науково-технічного прогресу змушують ТНК звертати особливу увагу на вибір найбільш ефективних конкурентних стратегій. На сьогодні стратегічні альянси як форма співпраці між різними компаніями стали невід'ємною частиною міжнародної економічної системи.

Участь у стратегічних альянсах дозволяє транснаціональним корпораціям досягти безлічі вигод, серед яких доступ до ресурсів партнера, придбання нових знань, поліпшення репутації, збільшення ринкової влади, зниження ризику, придушення конкурентів, а також встановлення нових стандартів. Разом із тим, участь у стратегічних альянсах пов'язана з цілою низкою труднощів; до 50% від загального числа альянсів не досягають оголошених цілей [2].

Світову економічну могутність сконцентровано в руках найбільших ТНК (Microsoft, General Electric, Exxon Mobil, Wal-Mart Stores, Chevron, Bank of America Corporation, Royal Dutch/Shell, BP, IBM, Ford Motor, Nestle, Conoco Phillips, AT&T, Hewlett-Packard та інші). Ринкова капіталізація окремих ТНК перевищує 500 млрд дол., а щорічні обсяги їх продажів становлять 150–200 млрд дол. Чистий прибуток будь-яких із найбільших ТНК є адекватним річному бюджету України, а обсяг їх товарно-грошового обороту нерідко перевищує ВВП декількох країн, разом узятих. Нині в Україні транснаціональна діяльність представлена американськими, німецькими, англійськими, південнокорейськими та російськими компаніями [4].

В останні роки ТНК стали основним структурним елементом економіки більшості країн, провідною силою їх розвитку та підвищення ефективності. Вони сьогодні виступають в ролі найбільшого світового інвестора і носія нових технологій як у сфері менеджменту, так і виробництва. При цьому структура діяльності найбільших ТНК свідчить, що більшість великих ТНК фокусують свою діяльність у секторах банківських та інших послуг, видобутку і переробки нафти і газу, виробництва комп'ютерів і програмного забезпечення, ІТ-обладнання, фармацевтики та біотехнологій, машинобудування і транспорту.

Література:

1. Поляков В.В., Щенина Р.К. *Мировая экономика и международный бизнес*. – М.: КноРус, 2005. – 656 с.
2. Труфкин А. С. *Современные стратегии ТНК в области корпоративной социальной ответственности // Актуальные вопросы развития международных экономических отношений: Сборник научных работ / Под ред. д.э.н., проф. Касаткиной Е.А.* – М.: МАКС Пресс, 2008. - 1,3 п.л.
3. Токмакова І.В. *Дослідження сутності стратегічних альянсів як перспективної форми кооперації вітчизняних підприємств // Вісник економіки транспорту і промисловості. Економіка підприємства.* – 2010. - № 30. - С. 93-97.
4. Філіпенко А. С., Рогач О. І., Шнирков О. І. *Світова економіка: Підручник*. – К.: Либідь, 2009. – 582с.

Ємко К.*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВІРУСНОГО МАРКЕТИНГУ

Альтернативний маркетинг - просування компанії, бренду, товару або послуги з використанням нестандартних методів та інструментів, серед яких виділяють: партизанський маркетинг, вірусний маркетинг, «сарафанне радіо». Такі методи використовують через значне зниження ефективності традиційної реклами та низьку вартість інструменту. Складності у застосуванні альтернативного маркетингу полягають у постійній необхідності інновацій, які і є його основою [4].

Сарафанне радіо, в свою чергу, це неформальні форми і способи передачі усної інформації про товар від споживача до споживача. Незважаючи на деяку архаїчність даного виду зв'язку, в сучасних умовах він є достатньо актуальним [6].

Його ефективність заснована на кількох принципах:

- висока ймовірність виникнення комунікації на ту чи іншу тему між учасниками;
- довіра між співрозмовниками, обумовлена тим, що дружні рекомендації не носять рекламний характер;
- позитивна думка про продукт буде передана тільки в тому випадку, якщо споживач на особистому досвіді буде задоволений якістю продукту.

Перевага маркетингу «з уст в уста» також полягає в тому, що при плануванні кампанії є можливість моделювати її ефективність. Так, перед початком акції можна прогнозувати охоплення та вплив на продажі цільової аудиторії.

Вірусна реклама - реклама, що поширюється за допомогою сарафанного радіо, тобто поширенням займається сама цільова аудиторія. Поширюватися може будь-яка інформація (відео, аудіо, флеш-гра, картинка, анекдот, все що ми побачили, нам сподобалося, і ми відправили посилання або саму рекламу своїм друзям. Медіавірус складається з двох основних частин - оболонка, яка робить вірус цікавим, і сприяє його поширенню, та зміст, де може знаходитися образ бренду, або певне рекламне повідомлення. Сам термін вірусного розповсюдження свідчить про автономність процесу. Ролик, розміщений на якому-небудь ресурсі, набирає популярність завдяки діям його аудиторії. Але завдання компанії полягає у створенні вірусного ролика, який не тільки буде служити розвагою для конкретної аудиторії, але й дасть прогнозований маркетинговий ефект [2].

Розробка вірусної кампанії складається із шести етапів:

1. Дослідження;
2. Розробка стратегії вірусної комунікації;
3. Розробка креативних рішень;
4. Виробництво;
5. Посів і медіа розміщення;
6. Оцінка ефективності кампанії [7].

Вірусний маркетинг має свої переваги і недоліки. До переваг можна віднести:

- високе охоплення аудиторії (до декількох мільйонів чоловік);

* студент 3 курсу спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас. Глухова Д. А.

- можливість надточного наведення;
- висока якість і глибина контакту;
- можливість домогтися низької вартості контакту [1].

Недоліки вірусного маркетингу:

- складність контролю явища вірусного маркетингу. Невірно сформована думка може надати ефект протилежний очікуваному.
- підвищення попиту після застосування вірусного маркетингу має відносно нетривалий час життя і потім знову знижується до мінімуму.

Ефективність проведення вірусного маркетингу можна оцінити кількома видами показників:

- по кількості зроблених переходів за рекламними посиланнями;
- по кількості посилань, які були вислані користувачами;
- по часу перебування на якій-небудь сторінці;
- по кількості активних користувачів.

Успіх/неуспіх ролика визначається не лише статистикою. Успішний ролик - це результат роботи з аналізу аудиторії, створення і втілення креативної концепції та релевантного розміщення контенту - там і тоді, де і коли споживач готовий і хоче його сприймати [3].

В сучасних умовах діє методика, яка дозволяє оцінити ефективність вірусної реклами ще до запуску кампанії. Creative Viral Potential – це перша метрика попереднього тестування, яка дозволяє маркетологам точніше передбачити можливість вірусного розповсюдження того чи іншого рекламного ролика.

Основними критеріями оцінки потенційної ефективності вірусної реклами є:

- Awareness Index - «Індекс обізнаності» (той самий Brand Awareness, який маркетологи використовують для оцінки традиційних теле-кампаній);
- Buzz - «Шум»: оцінка ймовірності того, що ваше відео стануть передавати по «сарафанному радіо»;
- Celebrity - «Знаменитість»: популярність знаменитості (якщо така задіяна у вашому ролику);
- Distinctiveness - «Індивідуальність»: міра оригінальності [5].

Найчастіше, шанси ролика на великий вірусний ефект відносно невеликі. Однак потенційні вигоди від такої реклами досить істотні, щоб прагнути до цього. Дана методика попереднього тестування істотно полегшує таке завдання.

Список використаних джерел:

1. http://www.rusnauka.com/28_OINXXI_2010/Economics/72356.doc.htm
2. <http://bajron.od.ua/virek.html>
3. <http://e-commerce.com.ua/>
4. <http://www.affect.ru/>
5. http://www.marketresearchworld.net/index.php?option=com_content&task=view&id=3058&Itemid=77
6. <http://sarafannoeradio.org/>
7. <http://www.sarafan.biz>

Литвин Ю.*

СТАНОВЛЕННЯ ПАРТИЗАНСЬКОГО МАРКЕТИНГУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Партизанський маркетинг (англ. guerrilla marketing)—малобюджетні способи реклами і маркетингу, що дозволяють ефективно просувати товар або послугу, залучати нових клієнтів і збільшувати прибуток, не вкладаючи або майже не вкладаючи грошей. Тому партизанський маркетинг називають також «малобюджетним маркетингом» або «малозатратним маркетингом» [1]. Поняття «партизанський маркетинг» увів в ужиток американський рекламист Джей Конрад Левінсон, в минулому креативний директор рекламного агентства «Лео Барнетт», опублікувавши в 1984 році книгу під такою ж назвою.

Спочатку партизанський маркетинг використовувався в основному представниками малого і середнього бізнесу, яким потрібно було хоч якось вижити в реаліях сучасного світу через гострий брак коштів. Сьогодні, в умовах найжорсткішої конкуренції і боротьби за кожного клієнта у тій чи іншій сфері бізнесу, партизанський маркетинг застосовують як великі автомобільні концерни, так і інформаційні компанії—Express, IBM, Microsoft, Volvo, Mercedes, Nissan, American Adobe тощо [2].

Партизанський маркетинг являє собою відмову від прописних істин, нестандартність кроків, новизну рішень, а також високі результати при наявності обмежених фінансових можливостей і кадрових проблемах.

Особливості партизанського маркетингу:

- відмова від традиційної реклами в ЗМІ як від основного способу просування. Замість цього використовуються або дешеві рекламоносії, або «обхідні» шляхи просування, нетрадиційні рекламні канали;
- більшість його прийомів дають результат або негайно, або через короткий час;
- методи у більшості випадків невидимі для конкурента, і тому не можуть бути ним скопійовані;
- уникнення рекламної «гонки озброєнь», намагання завоювати клієнта за рахунок підвищення ефективності реклами, більш витончених рекламних ходів і більше прицільного ставлення до потенційних клієнтів;
- прагнення виміряти ефективність кожної рекламної акції, і тому перевага віддається тим способам реклами, для яких можна підрахувати віддачу на вкладену грошову одиницю;
- надання переваги партнерству перед конкуренцією [2].

В даний час до партизанського маркетингу також відносять ряд методів реклами, які не входять в офіційні списки Левінсона, але відповідають основному принципу партизанського маркетингу—доступності для фірм з невеликим рекламним бюджетом. Серед таких методів: «вірусний маркетинг», «ембієнт медіа», «прихований маркетинг», «епатажний маркетинг» та інші [4].

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: ас. Карп В.С.

Грегори Пуві пропонує виділяти чотири етапи, які можуть бути характерні для кампанії партизанського маркетингу за сучасних умов:

- 1) створення ідеї;
- 2) пошук місць для проведення кампанії;
- 3) безпосередня організація акції;
- 4) «вірусолізація» (зйомка кампанії і використання сервісів, що надають послуги хостингу відеоматеріалів) [5].

Значну роль відіграють і співробітники компанії, що проводить партизанську кампанію. Дані рейтингу вирішальних чинників вибору тих чи інших послуг демонструють, що 30% користувачів обирають дані послуги через те, що знають людину, яка працює у даній компанії; 12%-користуються (користувалися) їх продуктами або послугами; 7%-зробили свій вибір на користь продукції через те, що часто зустрічають вивіски на будівлях чи автомобілях; 5%-отримали інформацію про компанію зі ЗМІ; 2%-бачили рекламу [6].

Класифікацію методів партизанського маркетингу провести складно, оскільки кожен з них особливий, тому доцільно навести кілька прикладів партизанського маркетингу:

- власник зоомагазину запросив учнів навколишніх шкіл на екскурсію по його магазину в рамках уроку природознавства, наприкінці екскурсії кожен з дітей отримав подарунок—живу золоту рибку в поліетиленовому пакеті з водою та брошуру з інформацією про те, як за цією рибкою доглядати. Відповідно це спричинило купівлю акваріуму, аератора, водоростів, спеціального корму, сукупна вартість яких у сотні разів перевищувала вартість самої рибки [3];

- англійський фермер Гаррі Гуд почав продавати рекламне місце на боках своїх корів, що пасуться уздовж автостради. Виробник морозива «Ben & Jerry» скористався оригінальністю цього рекламного ходу [6];

- комп'ютерна компанія Asclaim запропонувала будь-кому охочому 500 фунтів стерлінгів і безкоштовну ігрову приставку за те, що він змінить своє ім'я на «Турок» (назва анонсованої гри цієї компанії). 3000 чоловік погодилися поміняти своє ім'я [7].

Отже, до переваг партизанського маркетингу відносять: взаємодію з цільовою аудиторією, можливість впливу на її думку; поширення інформації через чутки і плітки (ефект сарафанного радіо); довгий ефект від проведеної кампанії; невисоку вартість просування товару або послуги. До недоліків належать: неможливість створення масового попиту на товар чи послугу без використання інших видів маркетингу; складність прогнозування комерційного ефекту; затяжне прорахування результатів.

Список використаних джерел:

1. Левинсон Дж., Хенли П. Партизанский маркетинг: учеб. пособие. Мн.: «Питер», 2006.—192с.
2. <http://www.levitas.ru/pmdetali.htm>
3. <http://www.trilan.ru/articles/guerrilla-marketing.html>
4. <http://www.dailyprofit.ru/html/hiddenmarketing.html>
5. http://reklama.rin.ru/unit/1/0_48/11/0/2.html
6. <http://www.mastertext.spb.ru/idpar.html>
7. http://www.advesti.ru/publish/btl/130505_part/

Малик К.*

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку українського ринку характеризується посиленням конкуренції. Економічні агенти шукають шляхи зниження вартості товарів та підвищення їх конкурентоспроможності одним з найбільш радикальних і дієвих інструментів скорочення витрат процесі руху матеріального потоку є логістика, що сьогодні обумовлює посилений інтерес до неї. Світова практика створення логістичних систем управління виявила, що логістичні принципи керування виробництвом роботою підприємства в сучасних умовах можна розглядати як один з важливих напрямів нормалізації розвитку підприємств з метою посилення режимів економії трудових, матеріальних, грошових та енергетичних ресурсів, підвищення ефективності управління на різних рівнях, забезпечення потрібної кількості споживчих благ [1].

Логістика - це процес планування, організації та контролю руху матеріальних потоків, їх складування та зберігання, надання відповідної інформації про всі етапи їх просування від місця відвантаження до місця призначення з метою забезпечення якісного задоволення попиту [3], логістика розглядається крізь призму досягнення стратегічних цілей фірми та оптимізації її основних оперативних процесів.

Головним завданням логістики є зростання прибутку фірм за рахунок досягнення з найменшими витратами максимальної пристосованості фірм до мінливої ринкової ситуації, підвищення на ринку своєї частки та одержання переваг перед конкурентами [1].

Логістична діяльність є ефективною, коли виконано ряд умов, тобто коли потрібний товар високої якості, необхідної кількості, у найзручніший для замовника час буде доставлено у зазначене ним місце з мінімальними витратами [2]. Таким чином, логістика має працювати перш за все на споживача, намагаючись максимально задовольнити його попит.

Під логістичною системою розуміють організаційно-управлінський механізм координації, який дає змогу досягти ефекту завдяки чіткій злагодженості у діях спеціалістів різноманітних служб, які беруть участь в управлінні матеріальним потоком [7].

Для досягнення цього ефективні логістичні системи в Україні оптимізують матеріальні потоки, сприяють здійсненню комплексу заходів, пов'язаних з раціоналізацією тари та пакування, уніфікацією вантажних одиниць, у тому числі пакетизацією та контейнеризацією перевезень, налагодженням ефективною системи складування, оптимізацією кількості замовлень та рівня запасів, плануванням найвигідніших маршрутів переміщення вантажів на складських об'єктах підприємств та за їх межами на магістральному транспорті [6].

Сучасні логістичні системи і технології, розроблені в США і Японії, що одержали широке поширення в Західній і Східній Європі та впроваджуються в Україні:

---

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародний бізнес» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Мазуренко В.П.

- система планування потреби в матеріалах, деталях і вузлах (Materials Requirements Planning);
- система планування розподілу ресурсів (Distribution Requirements Planning);
- оптимізовані виробничі технології (Optimized Production Technologies);
- точно в строк (Just-in-time);
- канбан (Kanban) - логістична система, при використанні якої організація поточного виробництва обробки виробів здійснюється по етапах (розроблена корпорацією Toyota Motor) [4].

В Україні сьогодні активно створюються логістичні підсистеми сервісу. Це різні посередницькі фірми, котрі займаються транспортно-експедиційним обслуговуванням.

Так, в Україні створено Український державний центр транспортного сервісу, котрий є структурним підрозділом «Укрзалізниці», Українсько-австрійське спільне підприємство «Термінал-Етрансиліски», котрий співпрацює з Українським державним центром транспортного сервісу, ОАО «KYIVZOVNISHTRANS» і фірма КТТ-інформ, розробляють програмний комплекс «AutoSpedition». На українському ринку діють і інші фірми-посередники, як українські, так і іноземні, котрі надають різні види послуг, пов'язаних з експедиційною та транспортною роботою. В Україні була також створена Асоціація міждержавних експедиторів України (АМЕУ) за ініціативою більше 100 транспортно-експедиційних організацій. Вона є членом Міждержавної федерації експедиторських асоціацій (FLATA) [5].

Система управління матеріальними потоками, що склалася нині в державі, продовжує виявляти свою традиційність. В 2010 році Світовий Банк провів дослідження «Україна: Дослідження щодо сприяння торгівлі і транзиту», де викладено основні причини неефективної логістики в країні -це ненадійні та повільні логістичні компанії, нестача складів та високі ціни на них, юридична невизначеність із власністю на землю та складність отримати дозвіл на будівництво. Згідно з іншим дослідженням Світового Банку, Україна опинилася на 102 місці із 155 країн світу за індексом логістики (Logistics performance index). Хоча у 2010 році Україна отримала ту ж кількість балів, що і у попередньому дослідженні 2008-го року, у загальному рейтингу країна опустилась з 78 місця на 102.

У дослідженні порівнювалась торгова логістика різних країн з точки зору прозорості та оперативності митних процедур, інфраструктури, міжнародних перевезень, якості послуг логістичних компаній, в тому числі швидкість і вчасність доставки [6].

Сучасний етап розвитку логістики можна назвати всесвітнім, оскільки логістизація економічних процесів стає важливим питанням порядку денного у Європі, США та Азії. Країни, що розвиваються та країни з перехідною економікою активно включилися в цей процес. Усвідомлення зростаючого у світі дефіциту ресурсів і, в той же час, бажання отримання прибутку є вагомим мотивом до вивчення та впровадження принципів та методів логістики в усі галузі економіки України.

Список використаних джерел:

1. Кальченко А.Г. Логістика: підручник.-К.: КНЕУДООЗ.
2. Логистика - технология транспортного процесса / Под редакцией доктора экономических наук Л.Г.Зайончика.
3. <http://learnlogistic.ru/tag/opredelenie/>
4. <http://logisticstime.com/istoya/istoriya-vozniknoveniya-i-stanovleniya-logistiki/>

5. http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/75543.doc.htm
6. <http://www.kyivpost.ua/business/article/ukrayina-vtrachae-potentsial-logistichnogo-tsentru-vropi.html>
7. [www/bestkonspekt.logistik.ua](http://www.bestkonspekt.logistik.ua)

МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ

Зименкова В.*

ІНТЕРНЕТ ЯК ПОЛЕ БИТВИ: ВИКОРИСТАННЯ СВІТОВОЇ МЕРЕЖІ ТЕРОРИСТИЧНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ «ХАМАС» ТА «ХЕЗБОЛЛА»

Епоха Інтернет відкрила для терористичних організацій новий канал впливу. Більш того, Інтернет в руках терористів перетворився на справжню зброю. Підтвердженням цього факту є теракт в 2004 році в Мадриді, коли під час розслідування була виявлена група людей, яка координувала свої атаки через Інтернет. Сайти функціонували на декількох мовах, а повідомлення були закодовані. Для організації атак терористи використовували інформацію, яка була у вільному доступі: маршрути транспорту, місцезнаходження поліції, головні масові події тощо. Таким чином, виявляється, що сьогодні для того, щоб провести серію насильницьких дій достатньо навіть не виходити з дому, а лише мати доступ до мережі Інтернет [1].

Сучасний тероризм стає усе більш пов'язаним з діяльністю засобів масової інформації. Як зазначав Ян Шрайбер, англійський філософ та професор Гарвардського університету, - «Тероризм міцний не числом та вмінням, а суспільною думкою». За його словами, тероризм викликає складний комплекс — ненависті, захоплення, відчаю, надії і страху. Це криве дзеркало, але з потужним підсилювачем. «Підсилювачем» якраз є мас-медіа [2]. Терористи сьогодні потребують публічності і уваги суспільства і тому прагнуть максимально використовувати величезний потенціал засобів масової інформації, в першу чергу електронних, в своїх цілях. Сучасні терористичні організації прагнуть навіть обзавестися власними ЗМІ, мають радіо- і телестанції, багато хто містить свої інтернет-сайти. В наш час будь-яка інформація в мережі Інтернет є для терористичних організацій не менш важливою ніж активні реальні насильницькі дії: збройні напади, терористичні акти та захоплення заручників.

Діяльність «Хезболла» та «Хамас» є яскравим прикладом того, як терористичні організації швидко та вміло пристосувались до нових умов інформаційної революції та активного використання різних медіа: здебільшого, телебачення та Інтернету. Вони використовують ЗМІ для поширення своєї ідеології та політичної пропаганди, намагаються здобути підтримку: як ідеологічну, так і фінансову.

Важливість медіа-активності терористичних організацій зросла після подій 11 вересня 2001 року. В той час як уряди почали обмеження та всіляке запобігання використанню терористичними організаціями різних медіа-каналів (наприклад: заборона США,

---

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Белоусова Н.Б.

Францією та іншими європейськими країнами трансляції каналів Al-Manar TV та Hezbollah channel [3]), Інтернет залишився вільним від цензури та заборон. Світова мережа Інтернет перетворилась на найбільш дієвий та ефективний канал медіа для «Хезболли», «Хамасу» та інших терористичних організацій.

«Хезболла» та «Хамас» розробили потужні власні Інтернет-мережі, які організації постійно вдосконалюють в технічному плані та забезпечують постійне оновлення інформації.

З кінця 1990х років «Хезболла» вдалось розробили власну потужну Інтернет-мережу. Пік розвитку прийшовся на час Другої ліванської війни (серпень 2006). В той час організація відновила багато сайтів, технічно вдосконаливши їх. З'явилося і багато нових Інтернет-ресурсів. На сьогодні мережа налічує 15-20 сайтів, деякі з яких періодично зникають або з'являються знову [4].

Як і «Хезболла», «Хамас» вважає Інтернет надзвичайно важливою зброєю в боротьбі за прибічників. «Хамас» поширює пропаганду, схвалюючи тероризм та ненависть до Ізраїлю, заклики знищити його, ідеї анти-семітизму та ненависть до США, Заходу та західних цінностей взагалі. Також організація використовує веб-сайти для збору грошей та переведення «пожертв» з закордону до Палестини [4].

Можна сміливо заявити, що зараз Інтернет перетворився на жахливу зброю в руках терористів, за допомогою якої, зокрема «Хезболла», отримала можливість вільно розповсюджувати свої ідеї, посилювати підтримку та нарощувати групу своїх прибічників. Організації вдається за допомогою глобальної мережі залучити міцну фінансову підтримку. Загалом Інтернет, можна сказати, примножує можливості терористів [5].

Часто психологічним аспектам можливостей Інтернету не приділяють належної уваги. Але його можна вдало використовувати для того, щоб посіяти паніку, ввести в оману або привести до руйнувань. Інтернет також став відповідним місцем і благодатним ґрунтом для поширення чуток.

Використання інформаційних технологій дозволяє терористам координувати дії (використовуючи стільниковий телефонний і факсимільний зв'язок, електронну пошту) різних груп і здійснювати обмін інформацією для вирішення загальних завдань в глобальному масштабі з досить високою мірою анонімності; понизити витрати на зв'язок, що створює передумови для збільшення ефективності організацій, що не мають стійких джерел фінансування; збільшити можливості обміну складною комплексною інформацією [6].

Завдяки Інтернету тероризм вже не обмежений лише державою, де ховаються терористи. Більш того, бази підготовки терористичних операцій вже, як правило, не розташовуються в країнах, де знаходяться цілі терористів [7].

Таким чином, мережа Інтернет залучає терористичні групи наступними своїми особливостями: легкістю доступу, слабкою цензурою або повною відсутністю її і якого-небудь урядового контролю, наявністю величезної потенційної аудиторії користувачів, розкиданої по всьому світу, анонімністю зв'язку, швидким і відносно дешевим поширенням інформації.

Джерела інформації:

1. David Raja Marpaung S.I.P M.Def «Analysis Terrorist Attack on Madrid Bombing» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.docstoc.com/docs/39301217/Analysis-Terrorist-Attack-on-Madrid-Bombing>

2. В. Л. Васильев «Психология терроризма» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://psyfactor.org/lib/terror16.htm>
3. LENTA.RU: «США объявят телеканал «Хизбаллы» террористической организацией» (2004/12/16) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://pda.lenta.ru/most/2004/12/16/tv/>
4. Intelligence and Terrorism Information Center at the Israel Intelligence Heritage & Commemoration Center (ИИЦ) - The Internet as a battleground used by the terrorist organizations: How Hezbollah and Hamas exploit the Internet in the battle for hearts and minds, and how to combat them [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/html/int_e250707.htm
5. TERRORISTS USE INTERNET TO RECRUIT, TRAIN, LAUNCH ATTACKS, Senators Call for U.S. Counter Strategy [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.senate.gov/~govtaff/index.cfm?FuseAction=PressReleases.Detail&Affiliation=C&PressRelease_id=1457&Month=5&Year=2007
6. Информационный Центр по изучению терроризма при центре истории разведки: «Террор и интернет» [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/ru_n/pdf/internet_r010708.pdf
7. Vip.lenta.ru: Документы: Пропаганда терроризма и ксенофобии в телекоммуникационных сетях общего пользования (сети Internet) - В.В. Остроухов, академик РАН, доктор юридических наук, профессор [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://vip.lenta.ru/doc/2004/06/16/osce/_Printed.htm

Яровий Д.*

INFORMATIONAL ASPECT OF THE TWITTER-REVOLUTION 2010 IN KYRGYZSTAN

Today the Central Asia has a «power vacuum» in the political sphere. In the absence of forces that would influence the situation from outside of the region, numerous conflicts might occur [1].

It is unrealistic to discuss the Central Asian entering in global economic and information systems without informational component. Information policy as the system can not be shaped isolated from the socio-economic strategy. If the state does not impact these processes, or allows the expansion of information in national space, it will lose the leverage over the country [2].

However, due to the traditional authoritarian system in the region, the authorities often speculate on the notion of information security, in order to limit freedom of expression and circulation of information in their countries. In particular, it concerns the introduction of criminal responsibility of journalists for the distribution of false or defamatory information over the Internet. The openness and freedom of information exchange are always officially declared, although in fact any opposition paper may be assessed as the «libel» [3].

But the factors of information warfare are worldwide, including in the Central Asia, and they found their realization in context of the events of 2010 in Kyrgyzstan. The information era has changed the way of ideological wars, thus providing an unprecedented amount of information to the population. The process of information is developing rapidly and unpredictably.

It is clear on the example of Kyrgyzstan, that information warfare and ideological resistance are the main and decisive way to achieve geo-strategic goals of many world powers for influence in Central Asian region [4].

If we analyze the 2010 revolution in Kyrgyzstan in terms of information security, one can distinguish some basic characteristics of information industry of the country that led to this escalation of events:

- the countering to information challenges and threats in Kyrgyzstan is carried out by the various agencies whose activities are not coordinated [5];
- the failure of government policy to attract moral and intellectual potential of Islam in the process of democratic reforms, to engage moderate Islamic leaders in combating the ideology of religious extremism through the use of Internet network, video and print media [6];
- solidly corrupted authoritarian regime, which can not be fully involved in educational opportunities and counter-propaganda activities [7].

The reason for the success of the revolution in Kyrgyzstan lies in the information component. Kyrgyz events were «another twitter-revolution», whose success lies in the active use of Internet space. In connection with its precise character (140 words) micro blog must be accurate, essential and very efficient, thus becoming a precision information weapon of new generation.

---

* студент 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Андреева О.М.

In early April 2010 this type of political tool has proved its power and effectiveness, becoming quick source of information about events that occurred during the coup in Kyrgyzstan. As the information is not neutral, in contrast, always emotionally and ideologically charged, it always shows only one point of view, and in the information vacuum, which was filling, seemingly spontaneously, the most promptly suggested interpretation becomes instantly dominant [8].

The active phase of the campaign in the Kyrgyzstan started on April 7 at 12:20 with the tweet of User otunbayeva (the current President of Kyrgyzstan Rosa Otunbayeva): «We are requiring the immediate liberation of all opposition leaders». It must have been the first revolution in the world, launched from a mobile phone.

Despite the predicted spontaneous revolutionary events, preparation for the campaign began well before April 7. The appearance of tag # freekg in Twitter, as well as site-relay communications with this tag: <http://freekg.net>, was registered on 27 March 2010. Most Twitter accounts that worked on the tag were registered in mid-March 2010, many accounts have been reported to be active in 2009, but the activity in micro-blog was not detected until April 7. Number of the main micro-blogs, which were covering the events, is about 150.

The most effective means of information proved to be were links to photos and videos. These are the most popular traditional online resources. Also the two types of messages were highlighted: the events (Its raining, people are returning to Ala-Tha), and slogans and appeals (Bakiev, stop shooting at your own people! You will never be forgiven!) The last type of messages is unusual for Twitter, but is actively used in media campaigns, even though for a long time the leaders of the «old regime» did not rush to indicate their presence in the new media.

The nature of the micro-blogging is also important for the analysis: in daylight hours, 7 and April 8, there were many messages in Russian, at night – in English. Messages in Chinese and Kyrgyz languages were of marginal character; their number was not dependent on time of day.

Kyrgyz media campaign at Twitter has substantially surpassed the similar campaign during the Moldavian events in 2009, called the first Twitter-revolution, but is somewhat inferior in terms of resonance and coverage of Twitter Iranian events of that year.

The problems in information relationship in the Central Asian states are complicated enough, taking into account the globalization trend of recent years and escalation of interstate and intrastate relations.

Список використаних джерел

1. Шохзода С. Проблемы региональной безопасности Центральной Азии: внутренние аспекты в теории и на практике [Электронный ресурс]: Интернет-портал «Виртуальная мастерская по исследованию региона Центральная Азия» – Режим доступа до матеріалу: <http://www.centralasia.narod.ru/articles/1.htm>
2. Яровий Д. Інформаційний вплив на національну безпеку Туркменістану / Д.Яровий // Актуальні проблеми міжнародних відносин – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин 2007. – №69. – С. 276-277
3. Решит ли профсоюз проблемы журналистов в Таджикистане? [Электронный ресурс]: Интернет-портал агентства «Internews» – Режим доступа до матеріалу: http://www.internews.tj/index.php?Itemid=17&id=79&option=com_content&task=view

4. Янкелевич Л. Вторая киргизская революция [Электронный ресурс]: Интернет-портал агентства «From-ua» – Режим доступа до матеріалу:
<http://www.from-ua.com/politics/1d44c1d4afb2b.html>
5. Информационно-идеологическая безопасность Кыргызстана на современном этапе [Электронный ресурс]: Интернет-портал «Время Востока» – Режим доступа до матеріалу:
<http://www.easttime.ru/analitic/1/4/449p.html>
6. Киргизия: новая форма проведения революций [Электронный ресурс]: Интернет-портал агентства «Агентство русской информации» – Режим доступа до матеріалу:
<http://www.ari.ru/news/3454/>
7. Салиев А. Зачем Киргизии новая «Концепция национальной безопасности»? [Электронный ресурс]: Интернет-портал «Центразия» – Режим доступа до матеріалу:
<http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1269119880>
8. Арбатов А. Станет ли Кыргызстан той ямой, куда свалится неоимперская идея России? Информационная атака российских СМИ продолжается [Электронный ресурс]: Интернет-портал «Общественный рейтинг» – Режим доступа до матеріалу:
<http://www.pr.kg/gazeta/number473/1211/>

Мусієнко К.*

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ З МЕТОЮ УПЕРЕДЖЕННЯ КІБЕРВІЙН

У результаті інформаційно-технологічної революції настала епоха глобальної мобільності інформації. Вперше в історії людства відбулося пониження статусу держави, обмеження статусної інституційної культури. Домінуючим стає пріоритет віртуальних технологій над матеріально-практичними. Статусні комунікації традиційно виступають у трьох основних формах - політичної, соціальної та географічної комунікації [1].

Політичні комунікації асоціюються з державними інститутами, наддержавами, великими державами. Інформаційна революція завдала удару по державній монополії на інформацію і веде до зниження статусу держави-нації. Вона трансформувала уявлення про національну безпеку, які протягом століть виходили з передумов створення військової та економічної потужності держави. Інформаційна революція висунула нові вимоги до проблем національної безпеки, намітилися тенденції до стирання статусних кордонів. Змінюються головні пріоритети національної безпеки. Об'єктами ураження в інформаційних війнах і конфліктах постають поряд з матеріальними цілями інформаційні ресурси [1; 2].

Соціальні комунікації асоціюються з посадою, званням і багатством. Зі століття в століття доступність інформації залежала не тільки від географічних відстаней і часу передачі, але в першу чергу від соціального статусу. Інформаційні інтернет-технології, забезпечивши доступ будь-якого користувача до світового інформаційного простору, перетворюють статусні комунікації майже в ніщо. У приватних осіб з'явився доступ до каналів зв'язку та джерел інформації, які колись мали статусну доступність [2].

Географічні комунікації визначаються місцем розташування (центр - периферія). В Інтернеті немає вигідного географічного положення. У багатовимірному комунікаційному просторі Землі на кордонах кіберпростору і реального географічного простору утворюються концентровані вузли зв'язку - кіберпорти - своєрідні вільні гавані постіндустріальної епохи. Найбільшими кіберпортами є Силіконова долина (США, Каліфорнія) і держава Сінгапур [3].

Цілком очевидно, що в сучасному світі, в якому дедалі більшу роль в житті держави, її економіці та системі безпеки, відіграють кіберпростір та сучасні інформаційні технології, не можна обійти увагою ті загрози, які пов'язані з застосуванням цих високих технологій. У цьому зв'язку все частіше можна почути такі слова, як «кібершпигунство» та «кібервійна» [3].

Під кібервійною прийнято розуміти комп'ютерне протистояння у просторі Інтернет. Передусім вона спрямована на дестабілізацію комп'ютерних систем і доступу до мережі державних установ, фінансових та ділових центрів і створення безладу та хаосу в житті країн, які покладаються на Інтернет у повсякденному житті.

З юридичного погляду проблема полягає в тому, що в міжнародному праві немає чітких критеріїв, за допомогою яких можна було б відокремити акти звичайного комп'ютер-

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Андреева О.М.

ного хуліганства від таких нападів, які завдяки своїй серйозності мають характер збройного нападу на державу, або є початком збройної агресії проти певної держави. Власне кажучи, йдеться про необхідність визначення міжнародно-правового поняття «кібервійни» [4].

На сучасному етапі міжнародні організації за участю Росії і США ведуть роботу над створенням конвенції з ведення кібервійни. Не виключено, що незабаром до кібервійн будуть застосовувати правила міжнародних конвенцій, а частина шкідливих програм міжнародне співтовариство віднесе до зброї масового ураження. Зокрема ці проблеми обговорювались на Мюнхенській конференції з безпеки [5].

Під час конференції було порушено питання про можливість застосування нинішніх правил ведення воєн в реальному світі для кіберпростору. Правила ведення військових дій описані у двох міжнародних конвенціях: Гаазькій (1899 і 1907 р.р.) і Женевській (1929).

Дослідження про застосування конвенцій під часи кібервійн створено двома співавторами: головою технологічного напрямку Інституту «Схід-Захід» Карлом Раушером і Андрієм Коротковим, завідувачим кафедри глобальних інформаційних процесів і ресурсів МДІМВ [5; 6].

В документі пропонують розглянути можливість використання спеціальних маркерів для вказівки захищених зон в кіберпросторі, подібно до того, як Червоний хрест позначає що перебувають під його захистом транспортні засоби та інші матеріальні об'єкти.

Крім того, міжнародним органам належить вирішити, чи є кібернетична зброя (віруси, черв'яки, трояни) аналогом видів озброєнь, заборонених Женевським протоколом (наприклад, отруйних газів) [7].

Можливо, найцікавіше запитання, яке порушено у доповіді, полягає в тому, як витлумачити принципи міждержавних конвенцій, в той час, як учасники кіберконфліктів не є суб'єктами держави.

Додатково ускладнює застосування старих міждержавних договорів той факт, що географічним джерелом кібератаки, як правило не є саме потенційно зацікавлена держава.

Навіть за наявності військових конвенцій у реальному світі, їх положення постійно порушуються. Однак, треба пам'ятати, що такі порушення призводять до виникнення міжнародних трибуналів: Нюрнберзького і Гаазькому. Не виключено, що ухвалення нового документу призведе до створення уповноваженого органу, який мав би право судити хакерів.

Отже, кібербезпека все більше стає реальністю на національному рівні. Проте створення по-справжньому ефективної системи кібербезпеки не можна уявити без відповідних дій на міжнародному, світовому рівні. Саме тут особливу роль має відіграти міжнародне право і міжнародні структури.

Список використаних джерел

1. Експерти хочуть встановити правила ведення кібервійни [Електронний ресурс]: Інтернет-портал «Центр Інформаційної Безпеки»– Режим доступу до матеріалу: <http://www.bezpeka.com/ua/news/2011/02/08/cyberwar-rules-to-be-set.html>
2. The threat from the internet: Cyberwar [Електронний ресурс]: Інтернет-портал «The Economist» – Режим доступу до матеріалу: http://www.economist.com/node/16481504?story_id=16481504&source=features_box1
3. Западные СМИ: Кибероружие страшнее, чем ядерное [Електронний ресурс]: Інтернет-портал «Росблат»– Режим доступу до матеріалу: <http://www.rosbalt.ru/2010/10/05/777929.html>

4. Поможет ли государство победить в кибервойне? [Електронний ресурс]: Інтернет-портал «PWeek» – Режим доступу до матеріалу:
<http://www.pweek.ru/security/article/detail.php?ID=128686>
5. Россия и США пишут правила кибервойны [Електронний ресурс]: Інтернет-портал «CNews» – Режим доступу до матеріалу:
<http://safe.cnews.ru/news/top/index.shtml?2011/02/04/426037>
6. Мережко О. Проблеми кібервійни та кібербезпеки в міжнародному праві [Електронний ресурс]: Інтернет-портал «Юстиніан» – Режим доступу до матеріалу:
<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3233>
7. Первая кибервойна началась [Електронний ресурс]: Інтернет-портал «trust.ua» – Режим доступу до матеріалу: <http://www.trust.ua/news/36960.html>

Мазурець Ю.*

АНАЛІЗ ГЕОПОЛІТИКИ ГАЗОВИХ ВІДНОСИН УКРАЇНА-РОСІЯ: ПОСТКОНФРОНТАЦІЙНИЙ ПЕРІОД

Українсько-російські газові відносини нещодавно мали надзвичайно активну тенденцію переходити у кризову фазу, під час якої зростала вага інформаційної політики. Ведення інформаційних кампаній потребує багатьох кроків та значних зусиль, яких Україна, з огляду на наслідки для її іміджу, в ті моменти докладала недостатньо. Сьогодні ситуація дещо пом'якшилася, проте залишаються певні проблеми в царині геополітики газових стосунків України та Росії, які в майбутньому теоретично можуть актуалізувати питання інформаційного протистояння сторін.

The relationship between Ukraine and Russia concerning gas delivery and transition used to have a strong tendency to drift into a crisis phase, during which information policy grew to a higher position. Leading of information campaigns needs a lot of paces to do and a lot of efforts to take. Ukrainian efforts were far from being satisfactory, that was bad for its image in the world. Today this problem has become less splitting though several questions are still to be solved otherwise theoretically it may lead to the past status quo of informational confrontation. The geopolitics of relationship between Ukraine and Russia concerning gas delivery and transition is the one to attract more attention.

Досить часто на світовій арені відбуваються інформаційні протиборства, що переростають в інформаційні війни. Дисбаланс сторін у їх веденні породжує порушення рівноваги у певних частинах світу. Інформаційно-психологічні операції надзвичайно дієві й здатні змінювати імідж держави, її статус в економіці та геополітиці. Тому для збереження свого «законного» статусу необхідно належним чином долучатися до світових інформаційних відносин і виробляти чіткі напрями й цілі їх ведення.

Інформаційні відносини як такі не можуть відбуватися без певного підґрунтя. Як правило вони існують у фарватері з іншими міждержавними стосунками. В рамках міждержавних відносин України та Росії – це газові стосунки. Їх геополітичний зміст і є чинником створення того чи іншого напрямку інформаційної політики.

Геополітика україно-російських газових відносин – складна й лежить не лише в межах економічної сфери, а й політичної. Зокрема, рівень напруженості україно-російських газових відносин досить часто залежить від ідеологічного спрямування уряду, який знаходиться при владі [7].

Важливим аспектом україно-російських газових стосунків є вітчизняний стратегічний об'єкт України – газотранспортна система. Її активне використання, безумовно, прино-

* студент 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Белоусова Н.Б.

силь багато користі Україні; більш того – це один з її козирів на міжнародній арені. Сьогодні постало питання про її модернізацію як чинник майбутнього збереження української геополітичної ваги. Проте цю вагу можна втратити й через політичні причини, допустити реалізацію яких не можна. Не надто «професійне» використання «труби» українськими керівниками спричинило ініціювання з боку Москви та Брюсселя ряду альтернативних проектів газопроводів в обхід України для позбуття транзитної залежності від України. Аби залишитись активним гравцем європейської геополітики, існує пропозиція модернізувати ГТС України, шляхом створення тристороннього консорціуму у складі ЄС, України та Росії для управління цим процесом. Однак необхідно використовувати мистецтво української дипломатії, щоб залишити свій козир при собі й мати змогу його використовувати в майбутньому.

Каменем спотикання україно-російських газових відносин часто було питання ціни на газ. Нещодавно у 305 доларів за одну тисячу кубічних метрів палива було знижено на 30% в обмін на збереження російської військово-морської бази в Севастополі на протязі 25 років – до 2042 року. Угоду про це підписали 21 квітня Віктор Янукович та Дмитро Медведєв. 27 квітня угоду синхронно ратифікували російський та український парламенти [3].

За словами Віктора Януковича, в поточному році угода дозволить Україні зекономити \$3 млрд, в наступному – \$4 млрд. А всього за 10 років дії нинішніх газових контрактів 2009 року – \$40 млрд. Росія також зекономить, проте набагато менше – близько \$3 млрд (саме таку суму планувала вкласти Російська Федерація за період 2005-2020 рр. в облаштування своєї бази у Новоросійську, на яку після 2017 року могли відпливти російські кораблі з Севастополя).

Зниження ціни на газ було конче необхідне українській владі. В I кварталі 2010 року Україна закупувала блакитне паливо по \$305,68 за тис. кубометри, з квітня ціна мала піднятися до \$330. При цьому котельні, що забезпечують населення теплом, купували газ лише за \$73, виробники міндобриव – по \$198, меткомбінати – по \$237 (без ПДВ, цінової надбавки і тарифів на транспортування). Різницю в цінах на газ компенсували НАК «Нафтогаз України» та держбюджет. Тепер навантаження на обох послабилося [3].

Однак новій владі треба також зосередити увагу і на внутрішніх проблемах газового ринку й ретельно виробити шляхи їх вирішення, оскільки енергетична залежність, зокрема від імпортного російського газу не надто позитивно позначається на економіці держави. Нова влада має звернути увагу на модернізацію української промисловості (зокрема, металургії), пошук альтернативних джерел енергії та на реформування ділових стосунків в рамках НАК «Нафтогаз України», а також змінити механізм оплати за газ українськими споживачами [5, 6].

Інформаційні газові війни України та Росії, що особливо набули «популярності» в 2005 році мали б навчити Україну бути гідним суперником для Росії у їх веденні. Проте, майбутня розробка нових механізмів української інформаційної політики у цій сфері – наразі справа майбутнього. Досвід минулих років показав, що Україна не надто якісно проводила інформаційне забезпечення газових протистоянь з Москвою. Результатом цього стало певне погіршення її іміджу на міжнародній арені та деяке розчарування європейських споживачів російського газу в надійності України як партнера по транзиту блакитного палива [7].

Аби подолати ці негативні наслідки, необхідно буде добре попрацювати. Перш за все, варто комплексно поглянути на проблему й врахувати наявність трьох фронтів під час україно-російського газового протиборства: внутрішнього українського, внутрішнього ро-

сійського та західноєвропейського й американського. Кожен з них потребує розробки окремих механізмів інформаційної політики [4].

Для українських громадян перш за все необхідно забезпечити якісні вітчизняні новини, які були б вичерпними й проукраїнськими. Ні в якому разі не можна забороняти трансляцію російських каналів в українському телекомунікаційному просторі. Необхідно на основі здорової конкуренції покращувати контент вітчизняних новин, аби саме він був цікавий українцям, а не російська альтернатива.

Для Європи та Америки необхідно забезпечити доступ до інформації про платежі за газ, про маршрути проходження газопроводів, факти перекидання газу і т.д. Ідея з полімовним сайтом для цих цілей – дійсно ефективна. Необхідно позбутися скарг іноземних журналістів на брак інформації. Треба залучати активну українську діаспору до підтримки українського іміджу в світі. Крім того заохочувати українських «адвокатів» за кордоном (політиків з Європи та Америки, науковців) дійсно захищати позицію України.

А на російському фронті треба намагатися отримати доступ українських медіа, намагаючись прорвати проукраїнське гетто Кремля, яке активно формує антиукраїнські настрої серед свого населення. Однак ідея з діаспорою актуальна й в цьому питанні. Головне – діяти [8].

Отже, геополітика сучасних газових відносин Україна-Росія свідчить про те, що Україні необхідно активніше діяти задля збереження існуючих геополітичних козирів. В першу чергу йдеться про стратегічний об'єкт – газотранспортну систему України, модернізацію якої необхідно провести ефективно й, водночас, безпечно для майбутнього статусу України як транзитної держави. Інформаційна політика України в сфері газових відносин (а донедавна й активних газових воєн) з Росією потребує комплексного спрямування на всі наявні fronti: західноєвропейський та американський, російський, внутрішньоукраїнський. Крім того, необхідно активніше розвивати вітчизняні комунікативні можливості шляхом використання не лише ЗМІ, а й лояльних до України політиків за кордоном; не слід забувати й про активну українську діаспору.

Список використаних джерел

1. Безп'ятчук Ж. Ядучий газ / Ж. Безп'ятчук // Український тиждень. – 2010. - № 16. – С. 10-11.
2. Безп'ятчук Ж. Атомні лабіринти / Ж. Безп'ятчук // Український тиждень. – 2010. - № 16. – С. 14-17.
3. Кравчук К. Заплатят потомки / К. Кравчук // Контракти. – 2010. - № 17-18. – С. 2-3.
4. Українсько-російські відносини: «крутий поворот» за Януковичем [Електронний ресурс] / Я. Довгопол // Український незалежний центр політичних досліджень. – 2010. - №7/605. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=603277260>
5. Експерт: У наступні шість місяців у Україні залишається останній шанс провести реформи у газовому секторі [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – 2010. - №10. – 13-19 березня. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2229/68829/>
6. Новий президент і півроку на газову революцію [Електронний ресурс] / Марк-Антуан ЕЙЛ-МАЗЕГА // Дзеркало тижня. – 2010. - №10. – 13-19 березня. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2229/68808/>

7. Інформаційно-газова війна як граблі для України [Електронний ресурс] / О. Толкачов // Телекритика. – 2009. – 12 січня. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/daidzhest/2009-01-12/43077>
8. Украина-Россия: основы информационного противостояния [Електронний ресурс] / Г. Почепцов // Телекритика. – 2009. – 28 січня. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/bezpeka/2009-01-28/43362>

Натарова А.*

ОСВЕЩЕНИЕ СОБЫТИЙ В ЛИВИИ ФРАНЦУЗСКИМИ ИНФОРМАЦИОННЫМИ АГЕНТСТВАМИ

Ливия - государство в Северной Африке на побережье Средиземного моря. Является членом Арабской лиги государств. Нынешний лидер Муаммар Каддафи занимает пост главы государства уже 42 года. Антиправительственные выступления, которые постепенно переросли в гражданскую войну, начались в Ливии 15 февраля. У мирового сообщества ушло больше месяца на разработку совместного плана действий. 27 февраля Генеральная Ассамблея ООН единогласно проголосовала за прекращение членства Ливии в союзе ООН по правам человека в связи с массовыми нарушениями прав человека, допущенными во время двухнедельного подавления антиправительственных выступлений. Документ Совета безопасности ООН был принят только 17 марта, хотя о необходимости военного вмешательства заговорили почти сразу. Причиной стало то, что западные государства не могли прийти к единому мнению. Франция, а также ее союзница Великобритания в течение двух недель настаивали на закрытии полетной зоны над Ливией. Этот пункт был основным требованием Франции, так как руководитель Джамахирии начал применять против манифестантов авиацию. В первое время такая позиция не была поддержана, но аргументы французского и британского правительства все же убедили, страны-члены ООН принять их сторону. Вследствие чего была принята резолюция 1973 Совета безопасности ООН. Резолюция 1973 была принята десятью голосами «за» при пятидесяти воздержавшихся.

Находясь в Турции, Президент Франции Николя Саркози заявил: «Муаммар Каддафи должен уйти. Непрерывающееся насилие над ливийским народом неприемлемо». По инициативе Саркози в Елисейском дворце была проведена встреча представителей Африканского союза, Лиги арабских государств, а также присутствовали британский премьер Дэвид Кэмерон, федеральный канцлер Германии Ангела Меркель, госсекретарь США Хилари Клинтон и генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун. В результате французская президентская администрация сообщила, что Париж, Лондон, Вашингтон и арабские страны адресовали Каддафи ультиматум, требуя «немедленно» прекратить все атаки против ливийского населения. В противном случае, они предупредили о последующем международном вмешательстве в соответствии с резолюцией Совета Безопасности. Несмотря на решение совета, Африканский союз высказал категорическое несогласие с военным вмешательством. Позже о такой же позиции заявили Китай и Россия, сказав, что не собираются вмешиваться во внутренние конфликты страны, но будут проводить постоянное наблюдение, в том числе и из космоса.

По мнению французских военных специалистов, у создаваемой международной коалиции есть различные варианты действий. По командным центрам и аэродромам Ливии могут быть нанесены воздушные удары, чтобы уничтожить военную авиацию режима.

---

* студентка 2 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас. Боучук С.І.

Параллельно будет развернута электронная война с целью нейтрализации ливийских радаров. Франция в этом случае могла бы поддержать эти меры, подняв свои истребители с базы на Корсике.

Заявляя о полной готовности страны к «воздушной операции», Франция однако высказалась против какого-либо участия войск НАТО «Мы всегда говорили, что вмешательство НАТО в дела арабской страны было бы неуместно в этом контексте. Альянс пока не принимал политического решения по этому вопросу и, если примет, позиция Франции вам известна», - заявил пресс-секретарь МИД Франции Бернар Валеро. Еще одним параметром, по его словам является недопустимость сухопутной операции в Ливии. Париж также настаивает, что любые решения не должны приниматься без согласия Лиги арабских государств (ЛАГ).

На протяжении последующих суток военных действий не было, однако утром 18 марта войска Каддафи возобновили наступление на повстанцев и стали демонстративно готовиться к походу на столицу мятежников – Бенгази. Вечером 19 марта ВВС Франции нанесли удары по позициям войск ливийского лидера Муаммара Каддафи. Позднее к операции присоединились войска США Великобритании, Канады и Испании. Этот рейд знаменовал начало военной операции западных союзников в Ливии, которую американское командование назвало «Одиссея. Рассвет». Бомбардировки стихли только к утру 20 марта.

США и Великобритания в ходе первого этапа совместной операции международной коалиции по блокированию воздушного пространства Ливии поразили 20 из 22 намеченных целей. Россия, Китай и Индия выказали обеспокоенность несоизмеримой мощностью, которую западные страны применили в отношении Ливии. Бомбардировки Ливии также осудили представители Африканского Союза и Лиги арабских государств. Генеральный секретарь Лиги арабских государств Амр Муса подверг критике действия международных сил в Ливии. «Происходящее сейчас не соответствует целям, ради которых устанавливалась зона запрета на полеты. Мы хотим защитить мирных жителей, а не бомбить их», - заявил А. Муса.

Медведєва О.*

КІБЕРПРОСТІР ЯК СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ РОЗВІДУВАЛЬНИХ СЛУЖБ

1. З означенням нових джерел загроз - в тому числі для національних інтересів окремих держав - робота розвідувальних служб набуває особливого значення. Будь-яка держава, яка претендує на роль вагомого актора на міжнародній арені, потребує сучасної, належно оснащеної, висококласної розвідки, діяльність якої створює умови для надійного захисту національних інтересів у непростих жорстких конкурентних умовах сучасних міжнародних відносин.

2. Незважаючи на зміщення людства загалом у бік інформаційної цивілізації, функції розвідувальних служб не зазнали суттєвих змін. Проте в ході глобальної інформатизації виникло принципово нове середовище протидії розвідувальних служб конкуруючих держав - кіберпростір, що зумовлює особливості діяльності розвідки у XXI столітті. Провідними державами світу питання кібербезпеки виносяться на найвищий рівень. Про це свідчить створення у Пентагоні нового командування – кібернетичного. Відповідний наказ у 2009 році підписав міністр оборони США Роберт Гейтс. Ще одним доказом є заснування восени 2000 року аналогічної структури в Японії. Створення так званих «кібервійськ» означає офіційне визнання урядами необхідності захищати свої інформаційні ресурси від зовнішніх загроз і бути готовими адекватно відповісти на напад з кіберпростору або на загрозу такого нападу. Таким чином, можна стверджувати про створення нового роду військ про оснащення їх спеціальними системами озброєння і військової техніки [1].

3. Принципово новий підхід до діяльності розвідувальних служб США зумовлений тим, що 95% ліній зв'язку комп'ютерних мереж Міністерства оборони США розгорнуто на базі загальнодоступних телефонних каналів, а понад 150 тисяч комп'ютерів підключені до мережі Інтернет, що робить їх надзвичайно вразливими. Весь стандартизований комп'ютерний комплекс може бути швидко виведений з ладу атакою, орієнтованою на спільний для стандартизованої мережі вразливий елемент - наприклад, операційну систему або протокол зв'язку. Зазначена обставина може бути ефективно використана радіоелектронною розвідкою країни-розробника цих уніфікованих платформ. Виходячи з цього, ЦРУ і військова розвідка США вивчають можливості і методи проникнення в комп'ютерні мережі своїх потенційних супротивників. Для цього розробляються технології впровадження електронних вірусів і «логічних бомб», які здатні активізуватися по команді. Це дає можливість дезорганізувати оборонну систему управління, транспорт, енергетику, фінансову систему іншої держави. Ефективними для досягнення зазначених цілей можуть стати «заражені» мікросхеми після їх впровадження у експортовану Сполученими Штатами обчислювальну техніку [2].

4. Еволюція розвідувальних служб як відповідь на загрози нового інформаційного суспільства відбувається в багатьох розвинутих державах. Так, наприклад, командування

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Даниленко С.І.

збройних сил Німеччини приступило до створення служби мережевих операцій з конкретною метою - здійснення впливу на комп'ютерні мережі противника, яке спрямоване на використання, спотворення, підміну або знищення інформації, що міститься в базах даних комп'ютерів та інформаційних мережах, а також зниження ефективності їх функціонування або виведення з ладу. У ФРН було припинено спробу проникнення в бази даних німецького уряду з міст Ланьчжоу, Кантон і Пекін. При цьому з метою маскуванню хакери діяли через проміжний сервер мережі Інтернет в Південній Кореї. Для проникнення в урядову мережу ФРН зловмисники встановили прихований контроль за сайтом Powerpoint у Всесвітній павутині. При заході на ці сайти з персонального комп'ютера будь-якого урядового об'єкта цей комп'ютер заражаються вірусом, який пізніше міг проникнути у внутрішню мережу установи [3].

5. Необхідність виходу на новий рівень захисту і боротьби у кіберпросторі вплинула на китайські розвідувальні служби, які не відстають від західних демократій і активно освоюють кіберпростір. Про це свідчить виявлення канадськими вченими мережі електронних шпигунів, розташованих переважно в Китаї, що відстежують вміст комп'ютерів, які розміщені в урядових установах по всьому світу. За словами вчених з Університету Торонто, вірус-шпигун відстежував вміст 1295 комп'ютерів у 103 країнах. [4].

6. Отже, у XXI столітті кіберпростір являє собою одну з ключових сфер, контроль над якою дозволить в найближчому майбутньому підтримувати військову перевагу над противниками, і у зв'язку з цим необхідними є зусилля держав в напрямку створення відповідного кібернетичного потенціалу. Поява нових загроз породила необхідність контролю та регулювання кіберпростору розвідувальними службами. Саме це стало головною причиною того, що сьогодні могутні держави активно займаються розробкою інформаційної зброї. Провідні країни світу розширюють і створюють у збройних силах і спецслужбах підрозділи, які повинні забезпечити розвиток наступальних можливостей в кіберпросторі. Це дозволяє говорити про початок так званої гонки озброєнь в кіберпросторі.

Список використаної літератури:

1. Бойцы виртуального фронта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vremya.ru/2009/110/72/231942.html>
2. Димлевич Н. R-Techno: Об использовании информационного оружия в киберпространстве [Електронний ресурс]/ Димлевич Николай. – Режим доступу: <http://it2b-forum.ru/index.php?showtopic=12576>
3. Киберпространство в XXI столетии: новые угрозы. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sites.google.com/site/zadumajtes/goracie-tocki/amerika/kiberprostranstvo-v-xxi-stoletii-novye-ugrozy>
4. Китайський привид у комп'ютері? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zgroup.com.ua/article.php?articleid=2355>

Матвєєва О.*

ВІРТУАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Широкий розвиток та освоєння комп'ютерних мереж створили сприятливі умови для виникнення нових соціальних утворень – віртуальних спільнот.

Розвиток інформаційних технологій за останні два десятиліття набув настільки масового й динамічного характеру, що наукова спільнота не встигає осмислювати та оцінювати його соціальні наслідки. Суспільство отримує такі технологічні засоби, до яких воно ще не завжди буває готовим.

Комп'ютерні мережі стали потужним засобом вирішення бізнесових, освітніх, комунікативних проблем суспільства. З їх появою виникла й можливість нових форм спілкування та взаємодії – мережних, окреслилась і проблема впорядкування такого спілкування, формування культурних та організаційних його засад як у просторі комп'ютерних мереж, так і поза ним. Виявилось, що традиційні (політичні, юридичні) засоби нормування тут не досить дієві, та й світова правова практика не завжди адекватна особливостям нового соціального середовища. Тому дослідження спільнот, які формуються внаслідок взаємодії людей у новому, мережному кіберпросторі, а також те, яку роль вони відіграють у соціальних процесах сучасності, є надзвичайно важливими.

Метою пропонованої статті є розгляд основних рис і особливостей віртуальної спільноти як специфічного конструкта через який відбувається політична комунікація.

Політична комунікація є своєрідним соціально-інформаційним полем політики, що з'єднує всі компоненти політичної сфери суспільства та структурує політичну діяльність.

Кожна політична система розгортає власну мережу політичної комунікації відповідно до своїх можливостей. Ця мережа розвивається одночасно з політичними структурами. Однак існує безпосередній зв'язок між рівнем економічного розвитку суспільства та рівнем розвитку структур політичної комунікації. Останній визначається як технічним рівнем передавання інформації, так і базовою ідеологією політичної системи.

Як і суспільства, політичні системи можуть бути ліберальними або авторитарними чи тоталітарними. Відповідну типологію мають і системи політичної комунікації.

Ліберальні структури політичної комунікації мають демократичний підхід, якщо існує постійний діалог між владою та суспільством. З погляду цієї концепції можна говорити про "уряд громадської думки", який є виявом демократії крізь призму взаємообміну інформацією між правителями та підлеглими.

Комунікація життєво необхідна політичній системі. Політичний аналіз має враховувати проблеми інформації та політичної комунікації в поєднанні з іншими проблемами, як це робиться в межах функціональної концепції дослідження політичної сфери суспільства.

Спочатку розглянемо загальні риси такого прояву мережної взаємодії у позакомп'ютерному просторі, як флешмоб (flash mob – миттєва юрба) – несподівана поява

* аспірантка кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Даниленко С.І.

людей у задалегідь обумовленому місці в обумовлений час, організована шляхом передавання сценарію спільних дій через мобільні телефони та спеціалізований інтернет-сайт. При цьому, як правило, учасники виконують задалегідь домовлені дії і швидко розходяться. Зазвичай флешмоби проводяться без якоїсь серйозної мети, просто „для задоволення”.

Починаючи з середини 2003 року, у різних країнах світу один і той же персонаж – юрба, стала здійснювати незвичні акції. Перший флешмоб відбувся в Нью-Йорку: понад 150 чоловік одночасно увійшли до відділу меблів магазину „Масу’s” і попросили за десять тисяч доларів „любовний килим” для „приміської комуни”. В Римі близько 300 молодих людей завітали до книгарні й попросили неіснуючу книжку. Такий же за кількістю „миттєвий натовп” на кілька хвилин „просто так” заповнив лондонський меблевий салон. У Берліні 250 жартівників протягом трьох хвилин пили перед американським посольством шампанське з вигуками: „За Наташу!” В Москві юрба зустрічала на вокзалі якогось Володимира Володимировича. Рекордний за кількістю учасників флешмоб стався у серпні 2004 року, коли майже 1500 човнів з роздягнутими людьми пропливли озером Норман у США.

Перший в Україні флешмоб відбувся 16 серпня 2003 року о 17-й годині в „Глобусі” під майданом Незалежності. Зібралось з півтора десятка молодих людей у чорних окулярах, вони плескали в долоні та фотографували „об’єкт пальму”. За сценарієм молодики мали ще крикнути: „О, яка штука!”, але, мабуть, засоромилися. Подібні акції відбувалися й у Дніпропетровську, Львові, Луцьку.

Ідею флешмобу, як вважають, запропонував Г. Рейнгольд (Howard Rheingold), креативник і дослідник мережної культури. У книзі „Розумна юрба: наступна соціальна революція” („Smart Mob: The Next Social Revolution”) він пов’язує це явище з новою можливістю „групи людей організувати пряму колективну дію, яку вони були не здатні здійснити раніше, до появи Інтернету та мобільного телефону”. Г. Рейнгольд прогнозує у найближчі десятиліття як позитивні, так і негативні наслідки дій „розумної юрби” в усіх сферах суспільного життя. Прикладами такого впливу є, зокрема, дії антиглобалістів, які координують спільні акції протесту через Інтернет та мобільну телефонію.

На думку все того ж Г. Рейнгольда, флешмоб – породження й симптом мережного устрою нинішнього суспільства, провісник розвитку „розумної юрби”, яка спроможеться на організовані дії без участі попередньо організованих структур, діятиме лише на засадах усвідомлення необхідності спільної дії усіма індивідами, з яких вона складається. Згідно з такою точкою зору, не класи, етноси чи держави, не монополії чи корпорації, не владні вертикалі чи бандитські зграї визначатимуть структуру суспільства у найближчому майбутньому, а мережний зв’язок людей, що одночасно належать до різних і майже тотально віртуальних спільнот.

Саме у зв’язку з перспективою виникнення такого майбутнього і варто пильніше придивитися до флешмобу. Цей молодіжний рух свідомо ставить себе поза політикою, комерцією, екологією та будь-якими цілями, що їх можна осмислено сформулювати. Безглуздість проголошується єдиною і найвищою метою флешмобів. Деякі аналітики виводять цей рух із „рольових” об’єднань молоді – від хіппі, пацифістів і толкієністів до футбольних фанатів, кіберпанків та „грибних ельфів”. У Росії спостерігалися спроби використувати модний і „розкручений” бренд флешмобу різними політичними силами (зокрема, КПРФ) для агітації та „вуличної дії”, на що, звісно, зреагували органи правопорядку.

Технологічна база сучасних соціальних та політичних комунікацій дозволяє підтримувати інтерактивний зв’язок з тими чи іншими спільнотами на рівні індивідів. Але сама

людина та суспільство не готові до користування такими технологіями. Ми звикли, що люди створюють спільну систему діяльності (суспільство) лише опосередковано, через входження до складу тих або інших суспільних груп чи спільнот. Тому досить важко уявити „індивідуалізоване суспільство” (за визначенням англійського соціолога З. Баумана), де кожен індивід буде актором спільної дії безпосередньо, не прилучаючись попередньо до складу групи. Поява флешмобу здається чимось на зразок експерименту з вироблення в індивідів здатності до такого усуспільнення.

Основній масі людей про флешмоб мало що відомо, і мабуть тому від спокуси вивернути, як звичайно, усе навпаки, нікуди не подітися. Говорять вже про нові ігри. Наприклад, „tooththing” пропонує пошук за допомогою SMS-ок випадкової людини, готової вступити в сексуальний зв’язок у найнесподіванішому місці – на міському бульварі, в громадському туалеті чи в супермаркеті. Більш „м’яку” форму знайомств пропонують провайдери мобільного телефонного зв’язку – сервіс „мобільних знайомств”. Скоріш за все, подібна практика призводить до більшої індивідуалізації та виведення людини з культурних полів традиційної моралі, аби вона відшукувала нові засади власного буття в суспільстві. Для того, щоб існувало інформаційне суспільство, певна частина населення має перебувати у стані перманентного „вилучення” з суспільного простору, включеності до світу на рівні тілесних та психологічних перцепцій: саме за такого стану особистість активно сприймає інформаційний простір як онтологічну засаду власного життя, реагуючи на події в ньому.

Серйозніші люди встановлюють зв’язок за допомогою нових технологій створюючи мережні комп’ютери, що робить доступним користування високопродуктивними обчислювальними системами не тільки спеціальним корпораціям і урядам, а й „пересічним” громадянам. Інакше кажучи, доступ до засобів створення високоінтелектуального продукту може отримати людина, яка залучить до реалізації свого проекту певну кількість учасників, спроможних за допомогою мережі об’єднати свої електронні ресурси. Виходячи з того, що здатність створювати інформаційний продукт в сучасному світі є найважливішим ресурсом, значення появи таких угруповань важко переоцінити.

Традиційно доступ до подібних засобів був опосередкований ідеологією, інституціоналізованою у практиці здійснення політичної влади. Відбувалася також певна фільтрація за соціальними статусами. Для віртуальної спільноти не важливо, хто має статус „вченого”, а хто – ні: воно може реагувати безпосередньо на ідею та проект. Це значний ресурс розвитку суспільства (позбавлений бюрократичних гальм) та водночас і певна небезпека некритичного сприйняття антисуспільних проектів. Тому ситуація потребує продукування здатності мережних угруповань до критичності, створення відповідних референтних груп.

Як звичне та менш радикальне явище сприймаються комунікативні спільноти, що виникають власне у Мережі – так звані „network community” – мережні спільноти. Вони включають представників різних груп за інтересами – як традиційних (вчених, лікарів, літераторів, туристів, домогосподарок), так і нових, появу яких викликав розвиток кіберкомунікативних мереж.

Процес формування специфічних угруповань, що виникають на основі електронних мереж, соціологи, психологи, філософи вивчають трохи більше десяти років. Однак на запитання, якими соціальними рисами володіють ці віртуальні спільноти, відповіді ще немає. За цей час утворилося лиш певне концептуальне поле, в якому формуються основні теоретичні підходи до цієї та інших пов’язаних нею проблем. Так, О. Белінська [2] досліджує групову динаміку мережних спільнот, Д. Іванов [4] розглядає їх як прояв вір-

туалізації суспільства, А. Войскутинський [3] досліджує їх як форму групової діяльності. Культурологічний аспект явища розглядають О. Нестерова та В. Нестеров [7]. А. Круглов [6] аналізує соціальні аспекти спілкування з використанням комп'ютерів.

Культурологічний підхід характерний також для багатьох західних дослідників [10]. Відомий „гуру” мережних технологій у галузі соціології та економіки М. Кастельс [5] вважає їх основною формою соціального устрою, що домінуватиме в майбутньому інформаціоналістському суспільстві, яке розвивається вже сьогодні. Згадуваний Г. Рейнгольд [11] називає мережні спільноти „племенами завтрашнього дня”, вважаючи їх основною формою усупільнення майбутнього.

Слід зауважити, що віртуальні спільноти сучасні дослідники вивчають переважно або як феномен нової культури, що формується на засадах використання Інтернету, або з точки зору специфіки психологічних рис учасників таких спільнот, або з огляду на те, яку роль вони можуть відігравати у житті суспільства взагалі.

Термін „community” має кілька варіантів перекладу на українську мову: спільність, громада, спільнота. У різних контекстах вживають то один, то інший варіант, але на загал ці значення чітко не відрізняються.

В соціології утворилося певне значеннєве поле, закладене, зокрема, Г. Мейном, Е. Дюркгаймом, Ф. Тьонісом. Так, спільність (спільнота) розглядаються у протиставленні до суспільства, громадськості: *Gemeinschaft* і *Gesellschaft* у Ф. Тьоніса, статусне й контрактне суспільство у Г. Мейна, суспільство з механічною чи органічною солідарністю в Е. Дюркгайма.

Перше з протиставлених у парі понять означає громадські відносини, що відрізняються близькістю і стійкістю: статус у них скоріш приписаний, аніж досягнутий, а родинні зв'язки обумовлюються спільною територією та отримують значимість через загальну культуру. Друге означає безособові, скороминущі і договірні зв'язки, скоріш раціональні і розважливі, ніж емоційні: статус заснований на особистих якостях (є досягнутим), а відносини — на конкуренції, часто характеризуються відчуженням. Під впливом процесів індустріалізації й урбанізації відносини першого типу руйнуються, на їхньому місці виникають відносини другого типу. У соціологічній традиції, за винятком Г. Зімеля та його послідовників, про традиційне суспільство й обшинний уклад годиться говорити з ностальгією, надаючи йому вищої соціальної оцінки, ніж сучасному суспільству.

В соціологічній літературі найбільш поширеним визначенням community (спільності, співтовариства) є запропоноване Р. Хамманом [12]. Він виокремлює такі істотні характеристики community: це група людей, які вступають у регулярну соціальну взаємодію, мають певні зв'язки між собою та іншими членами групи, володіють спільною територією, принаймні – певний час.

Віртуальна спільнота, в цілому, зберігає всі ці істотні ознаки, за тим важливим винятком, що тут спільною для групи людей територією є віртуальний простір, безпосередньо виявлений через інтерфейси.

Є два принципово різні трактування віртуальної спільноти. Прихильники першої вважають, що така спільнота — це всі, хто використовує Інтернет для спілкування. Ці люди не вступають у міжперсональну взаємодію, але засвоюють загальний дискурс, стають носіями спільної віртуальної культури. Тому вони й об'єднані у „спільноту”.

З іншої точки зору, віртуальна спільнота — це локальна мережа реально взаємодіючих в Інтернеті людей, що використовують для цього той чи інший спільний для всієї групи засіб спілкування. Вони об'єднані за принципом більш-менш постійних контактів внаслідок спільного для них інтересу. Таке розуміння віртуальної спільноти за змістом

співпадає з класичним визначенням соціальної мережі, згідно з яким мережа є певним набором акторів та їх відносин [13]. З цієї позиції, у віртуальному просторі існує не одна, а дуже багато віртуальних спільнот. Вони спонтанно виникають, функціонують певний час і відмирають, якщо вичерпуються їх смисли.

В окремих працях ідея віртуальних спільнот одержує позитивну оцінку, оскільки, як вважають їх автори, у ній вирішується протиріччя між певною громадою і суспільством, традиційним і сучасним життєвим устроєм. Віртуальна спільнота, з одного боку, оживляє горизонтальні соціальні зв'язки, активізує нераціональне „спілкування заради спілкування”, створюючи можливість відчуття актуальної присутності в соціумі, а з іншого боку – піднімає ці зв'язки на глобальний рівень, виходить за межі певних територій.

Оскільки віртуальна спільнота — це не що інше, як триваюча дискусія (по суті – постійний обмін інформацією, думками, почуттями), то, мабуть, вона функціонуватиме в тому випадку, коли критична маса його учасників багатиме підтримувати розмову. Тут ключовими словами є слова „маса” і „бажання підтримувати”.

Віртуальне спілкування й комунікація стали важливим інструментом, що широко використовується в багатьох організаціях і все більше застосовується як метод спілкування усередині професійних і соціальних груп. Багато організацій, у зв'язку з різними характеристиками їх структури (територіальною роз'єднаністю окремих частин, великою кількістю членів, їх тимчасовою несумісністю), можуть втрачати свою цілісність. Утворення віртуальної спільноти в такій організації дозволило б відновити єдність, налагодити комунікацію між різними її компонентами.

Як уже відзначалося, основною умовою виникнення й підтримки стабільності віртуальної спільноти є наявність у її учасників інтересу до обміну інформацією. Якщо коло можливих учасників (фокусна група) майбутньої локальної віртуальної спільноти визначена, виникають додаткові умови її формування. Важливим стає рівень технічної підготовленості і віртуальної компетентності членів фокусної групи.

Обов'язкова умова — наявність загального інтересу — зберігає свою актуальність, але ті члени фокусної групи, що мають такий інтерес, повинні також мати доступ до Інтернету, навички елементарної роботи з Мережею і, крім того, прихильно ставитися до регулярного використання цієї комунікаційної технології. Такі додаткові умови значно змінюють суть справи. Якщо хоч одна з умов не виконується, то про жодну віртуальну спільноту не може бути й мови.

Однак, навіть за наявності всіх необхідних умов, завжди лишається певна невизначеність. Зародження спільноти є певною констеляцією подій, фактів. Вона не створюється за наказом, але без дотримання необхідних умов безперечно не виникне. Такими умовами можна вважати технічну підготовленість і компетентність. Під технічною підготовленістю розуміємо наявність доступу до Інтернету і технічну компетентність користувачів – членів фокусної групи (досвід роботи з Інтернетом). Віртуальна компетентність передбачає однакове ставлення членів фокусної групи до використання Мережі, досвід її використання для телекомунікації і спілкування та ступінь звичності роботи з нею.

Отже, якою є „соціальність реальності” віртуального світу?

По-перше, він суб'єктивно сприймається саме як простір, що виявляється в мові самоописів активних користувачів [14]. Не кажучи вже про традиційний „вхід” та „вихід”, багато хто описує своє перебування в Інтернеті як „подорож”, говорить, що „блукає” по Інтернету чи „йде” кудись. Загальноприйнятими стали просторові метафори — наприклад, „світи”, „області” чи „кімнати”. Термін „кіберпростір”, отже, віддзеркалює сприйняття Інтернету як простору, тобто певного місця, де можна бути, передає почуття перебування в певному середовищі.

Цікаво, що однією з характерних рис переживання телеприсутності є позачасове існування — при всій своїй мінливості, „плинності”, віртуальний простір існує для користувача актуально, „тут і зараз”, не маючи минулого й майбутнього [8].

На рівні суб'єктивного переживання перебування у віртуальній реальності формує в людини так званий „досвід потоку”, що характеризується поглинанням Мережею, самозабуттям, під час якого отримання результату стає чимось другорядним на тлі процесу. Актуалізація „досвіду потоку” супроводжується втратою почуття реального часу, проведеного за комп'ютером. Відзначається, що найяскравіше переживають „досвід потоку” люди, захоплені інформаційними технологіями.

Як і в будь-якій реальності, в Мережі виникає соціальне нормування. Наприклад, нормою є використання мережних ідентичностей – „ніків”, досить вільне сприйняття традиційних соціальних ознак.

Соціальні норми в мережних спільнотах вводяться і підтримуються їх творцями, тому вони є локальними, притаманними лише окремим спільнотам, які на власний розсуд їх встановлюють та регулюють. Водночас, незважаючи на ідеологію рівності, користувачі розрізняються за можливостями створення мережних норм, тобто фактично за статусами.

Соціальна ієрархія виникає за трьома показниками: по-перше, за доступом до мережних ресурсів (власники фрагментів Мережі, постійні її користувачі), який є продовженням „традиційної” соціальної ієрархії; по-друге, за навичками користувача мережних технологій (адміністратори, хакери тощо); по-третє, за креативними здібностями (досвідчені спеціалісти у позамережних питаннях).

Можна сказати, що в загальному вигляді виник розподіл на „офіційну” частину Інтернет-середовища (провайдери, модератори, ситемні адміністратори, юзери) та комп'ютерний андеграунд. Останній можна визначити як сукупність соціокультурних груп, що виникають та існують поза офіційно визнаними або інституційованими практиками використання комп'ютерних мереж. Андеграунд містить досить строкату палітру субкультур – від тих, хто негативно ставиться до нинішнього світоустрою, до тих, хто прагне позитивно його змінити, використовуючи новітні технології. До їх числа відносять хакерів (їх нараховується до дев'яти різновидів), крекерів, „піратів”, кібертерористів, санітарів, вірусмейкерів, кардерів, фрікерів, „інших”.

Цікаво, що одні й ті ж особи можуть одночасно належати до обох цих середовищ, використовуючи „офіційні” та „неофіційні” можливості кібермережі для задоволення своїх потреб. Прикладом такої двоїстості донедавна були порносайти. З одного боку, провайдери офіційно не визнавали їх необхідність, а з іншого – підтримували їх існування, бо користувачі специфічного інформаційного продукту забезпечували на початкових стадіях розвитку всесвітньої Мережі до 80 відсотків трафіку, тобто створювали фінансову основу там, де не було прямих інвестицій у технології.

Описові дослідження інтернет-комунікацій констатують наявність специфічних особливостей мови, соціальної ієрархії, індикаторів соціального статусу і соціальних норм, що, власне, й дозволяє говорити про віртуальні спільноти як про особливу соціальну субкультуру, що виникає на наших очах [15].

Отже, одним з наслідків розвитку Інтернет-технологій є виникнення віртуальної спільноти, члени якої: по-перше, мають почуття колективної ідентичності, ґрунтоване на використанні особливого жаргону, комунікативних норм, поділу спільних цінностей та ідеалів; по-друге, мають власні інтереси, пов'язані з використанням Інтернету; по-третє, готові захищати ці інтереси; по-четверте, здатні створювати системи спільної дії як у комунікативній Мережі, так і поза її межами; по-п'яте, середовище та технологію віртуаль-

них спільнот можуть використовувати і представники сил пока кіберпростором. Специфічною рисою мережних спільнот є їх нелокалізованість у просторі та здатність до високодинамічних дій і змін.

Інтернет сприяє розвитку процесу символічного обміну, при якому індивідуальне саморозуміння індивідів опосередковується символічними матеріалами з різних джерел [16].

Можна погодитися з Е. Мейо та Е. Ретлісбергером, які запропонували опис подібної організації як окремого випадку людської спільноти, особливої соціальності. Ключовими для організації є відносини „людина – людина”, „людина – група”. Головним регулятором є прийняті в групі норми поведінки. Структура будується на підставі первинних відносин індивідів, що складаються стихійно на основі взаємної прихильності, спільних інтересів тощо. У випадку з мережними спільнотами, ці відносини опосередковані формами організації засобів кіберспілкування – інтерфейсами та власноруч створюваними візуальними і символічними образами.

Істотну роль в інтеракціях відіграють шкала престижу й лідерство. Такі середовища можуть виникати для утворення неформальних компонентів організацій, що задовольняють соціальні потреби індивіда – вони дозволяють регулювати його поведінку через локальну громадську думку. Традиційні методи управління тут малоефективні. Єдиний метод впливу – через включення в ширшу культурну систему і через це – на мотиви та настановлення [9]. На нашу думку, такий підхід може забезпечити досить повний опис соціальних рис спільнот, що виникають у кібернетичній мережі. Однак самі ці спільноти, по-перше, ще досить нові та не мають власних нормативних регуляторів і, по-друге, є локальними, а часом і взагалі одиничними утвореннями, дуже нестійкими та невизначеними в часі і просторі. Тому подальші дослідження вимагатимуть вироблення більш специфічних понять та концептуальних підходів у цій галузі.

Список використаної літератури:

1. Бахмин А. В. Сотрудничество и конфликт в виртуальном сообществе // Социологический журнал, 1997. №1/ 2. С. 65 – 92.
2. Белинская Е. П. К проблеме групповой динамики сетевого сообщества. 2-ая Российская конференция по экологической психологии. Тезисы. Москва, 12 – 14 апреля 2000 г. М.: Экопсицентр РОСС. - С. 249 – 251.
3. Войскунский А. Е. (1997) Групповая игровая деятельность в Интернете // Психологический журнал, т. 20. С. 126 – 132.
4. Иванов Д. В. Виртуализация общества // Социология и социальная антропология. СПб., 1997.
5. Кастельс М. Становление общества сетевых структур // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. Под ред. В. Л. Иноземцева, 1999. С. 494 – 505.
6. Круглов А. Ю. Компьютерно-опосредованное общение как социальное явление / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук, Санкт-Петербург, 2000.
7. Нестерова Е. И., Нестеров В. Ю. Некоторые аспекты коммуникационных процессов в Сети с точки зрения культурологии // 5-я Международная научно-практическая конференция Информационные системы и технологии „Виртуальный мир Инфосферы: практическое использование человеком”. Владивосток, 1998.
8. Носов Н. А. Психологические виртуальные реальности. М., 1994.

9. Пригожин А. И. Современная социология организаций. Москва: Интерпракс. 1995. С. 23.
10. Див, напр. Balsamo, A. Signal to noise: On the meaning of cyberpunk subculture // Communication in the age of virtual reality. LEA's communication series. (Frank Biocca, Mark R. Levy, Eds.), pp. 347 – 368.
11. <http://www.well.com/user/hlr/>
12. <http://www.socio.demon.co.uk/mphil/short.html> Hamman R. Computer Networks Linking Network Communities: A Study of the Effects of Computer Network Use Upon Pre-existing Communities. 1999.
13. Wasserman S., Faust K. Social Network Analysis: Methods and Applications. Cambridge University Press. P. 21.
14. <http://www.rider.edu/users/suler/psycyber/identitymanage.html> Suler J. Identity Management in Cyberspace. 1996
15. Reid, Elizabeth M. Cultural Formations in Text-Based Virtual Realities. 1994; <http://www.ee.mu.oz.au/papers/emr/electropolis.htm> Reid, Elizabeth M. Electropolis: Communication and Community On Internet Relay Chat. 1991.
16. Thompson J. B. Social Theory and the Media. In: D. Crowley & D. Mitchel (eds.) 1995. P. 44.
17. Щербина В. Соціальні риси мережних спільнот // Соціальна психологія. - 2005. - № 2 (10). - С.139-149
18. www.politik.org.ua

Керимова Н.*

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЙ

Хоч влада медіа й є досить символічна, але вона має здатність переконувати у тому сенсі, що в деякій мірі вона може впливати на розум читача і глядача, але прямо не контролює їхні. Ця влада контролює наміри, плани, знання, погляди та думки, тобто ментальні репрезентації, тим самим контролюючи свідомість та підсвідомість своєї аудиторії, як відомо «тільки деяка частина глядацької та слухацької аудиторії зберігає мінімум автономії та незалежності у користуванні інформацією, яку вона одержує через ЗМІ».

Ось тут і вступають на сцену психологічні технології. Сучасний розвиток науки і техніки підійшов до такого рівня, коли створена реальна можливість масового розповсюдження новітніх технологій, що дозволяють застосовувати засоби і методи для прямої і непрямой дії на нервову систему людини з метою зміни її функціонування. Потенційно виникає велика соціальна небезпека застосування технологій штучної зміни поведінкових реакцій людини, впливу на свободу її волевиявлення, а також дії на стан здоров'я людини, груп людей і різних контингентів населення.

Зрозуміло, наскільки широкими стають можливості навіювання особі при усуненні критики свідомості, тобто при введенні інформації безпосередньо в несвідому сферу психіки, так само як і на свідомому рівні через використання маніпулятивних психологічних технологій.

Нас в першу чергу цікавлять різні види системного впливу на індивідуальну і масову свідомість. Таких впливів достатньо багато. Це може бути і стаття в газеті, і виступ відомого політика, і порада авторитетної людини. Все це випадки того, як інформація впливає на прийняття нами рішень. В період же конфліктів технології психологічного впливу набувають першочергового значення, адже контроль та домінування в інформаційній сфері дає суттєві переваги як у віртуальному, так і в реальному просторі.

Яскравим прикладом використання маніпулятивних технологій стають арабські революції. Адже маніпулювання свідомістю можливо тільки завдяки контролю за інформацією і комунікацією, які визначають установки, уявлення, правила і зразки людської діяльності. Маніпулювання пов'язано з цілеспрямованим створенням та спотворенням інформації. При цьому особливу роль відіграє символізація інформації, яка безпосередньо пов'язана зі створенням «уявних світів». Особливу роль у формуванні цієї інформації відіграли Інтернет та соціальні мережі.

Наприклад, революція в Єгипті була організована через соціальні мережі і мікроблоги та почалася зі створення антиурядових груп у Facebook, що закликали до найперших протестів у Каїрі, а через те, що у мережі Facebook, через яку звучали антиурядові заклики, значилися сотні тисяч користувачів, ми можемо спостерігати процес навіювання.

Саме в цих мікроблогах та соціальних мережах ми можна простежити інформаційний вплив, пов'язаний з активним застосуванням наступних прийомів:

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Рижков Н.Н.

- Універсальні вислови, істинність яких у принципі не є доведеною, справжньою, але які всім зрозумілі та відомі;

- Генералізація, розширення узагальнень («завжди», «вічно», «постійно» - маркери цього прийому);

- Маскування під пресупозиції (неявні допущення);

- Невизначений рефлексорний індекс («є думка ...»);

- Множення імен, дій, ситуацій;

- Комунікативний саботаж;

- Двозначність;

- Заміщення суб'єкта дії;

- Підміна нейтральних понять емоційно-оціночними;

Через те, що ці Інтернет ресурси базуються виключно на суб'єктивних, емоційних за-кликах, вони набувають масового характеру. Все це дозволяє здійснити трансформацію реакцій аудиторії, її самооцінки, напрямків саморефлексії та ціннісних орієнтацій. Дані технічні прийоми націлені на створення ілюзії взаєморозуміння, взаємоотождоження, на формування інформаційних факторів, за допомогою яких легко керувати реакціями будь-якої аудиторії, формуючи відносини ілюзорних залежностей.

Таким чином ситуація в Єгипті, коли 25 січня почалися антиурядові акції протесту, які переросли в масові заворушення, загинули, щонайменше, 300 чоловік, близько 5 тисяч отримали поранення, стає доволі прогнозованою. Для повалення режиму Мубарака єгиптянам знадобилося 18 днів.

Як висновок, хотілося б зазначити, що сучасне суспільство неможливо уявити без комунікаційних актів маніпулятивного характеру. Виробництво і тиражування ідей важливо так само, як і виробництво об'єктів споживання і засобів виробництва.

Список використаних джерел:

1. Бебик В.М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг: навч.-метод. посіб.- К.: МАУП.- 2001,- 216 с.
2. Грачев Г.В., Мельник И.К. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии.- М.: ИНФРАН.- 1999.
3. Маніпуляція свідомістю. //Незалежний культурологічний часопис «І».- 2003.-№30.
4. Мотузенко Б.І. Маніпуляції як соціальна технологія. //Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – Випуск 4, Київ – Запоріжжя - Одеса. - 2000.-с.111-124.
5. Ожеван М. Маніпулятивні стратегії. //Підприємництво в Україні. – 2001.-№9.-с.26-27.
6. Побокін М. Маніпуляційні впливи в системі політичних технологій. //Школа політичної аналітики //www.spa.org.ua.
7. Слободянюк Е. Виборчі технології для «чайників» і не тільки. //Нова політика. - 2000.- №2.-с.44-46.

Станецька В.*

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ РЕКЛАМІ

У сучасному світі засоби масової комунікації стали головним інструментом для розповсюдження повідомлень, які впливають на суспільну свідомість. Н.С. Леонов справедливо зазначає: «Інформація, як ніколи, стала інструментом влади. Коли стало відомо про сприйняття людською психікою навіювання, інформація у вигляді пропаганди і агітації стала головним важілем управління людьми. Вона поступово замінила собою грубу силу, насилля, яке довгий час вважалось єдиним знаряддям управління» [1].

Наші уявлення про політичний світ здебільшого формуються під впливом мас-медіа. Одним з найбільш поширених засобів впливу на громадську думку є політична реклама.

Політична реклама має різні визначення, але в усіх них є присутнім загальне - це комунікація за допомогою ЗМІ і інших засобів зв'язку для впливу на установки людей щодо політичних суб'єктів або об'єктів (політичні програми, події, документи тощо) [2].

Політичну рекламу можна також охарактеризувати як систему методів психологічного впливу на масові аудиторії з метою управління їхньою політичною поведінкою і формування вигідних політичних поглядів [3].

В політичній рекламі найчастіше використовуються такі маніпулятивні прийоми, як слогани, створення «образу ворога», побудова сприятливих асоціацій з тим чи іншим політиком, принцип контрасту тощо.

Слогани є однією з найбільш важливих вербальних частин реклами, функцією якої є впровадження у свідомість виборців певної ідеї. Так, в рекламі Юлії Тимошенко було використано такі слогани: «Вони балакають, вона – працює», «Вони блокують, вона – працює», «Вони зраджують, вона – працює», «Вони руйнують, вона – працює».

Гасла В.Януковича розповідали про блага, які отримає суспільство після приходу до влади В.Януковича. Кожна із соціальних категорій – молодь, пенсіонери, підприємці – отримує свій ключ від соціального раю: «Пенсії вищі за прожитковий рівень», «Молоді – освіту і гарантоване працевлаштування», «Безпечні ліки, доступна медицина», «Звільнення малого бізнесу від податків на п'ять років» [4].

Поширеним маніпулятивним прийомом є створення «образу ворога». Цей метод застосовується в антирекламі. Механізм створення такого образу полягає у використанні низки психологічних ідей. Формування «образу ворога», зазвичай, ведеться послідовно у вигляді інформаційних кампаній в різних ЗМІ. Так, у рекламі А. Яценюка говорилося про «вірус Я1Ю1».

В політичній рекламі часто використовується такий прийом як побудова сприятливих асоціацій з тим чи іншим політиком. Даний прийом передбачає перенесення на рекламованих осіб, груп, ідей непритаманних їм позитивних або негативних якостей. Так, в рекламі А.Яценюка акцент було зроблено на тому, що «Ющенко, Тимошенко, Янукович – одна команда».

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас. Запорожець О.Ю.

Техніка створення контрасту використовується, коли потрібно поширити негативну інформацію про політичних опонентів, але тактика прямих звинувачень є надто відвертою. Яскравим прикладом використання цього прийому є передвиборча реклама Партії регіонів, в якій чорно-білий відеоряд і тривожна музика (Ю.Тимошенко) протиставлялися яскравим кольорам і оптимістичній музиці (В.Янукович) [5-6].

Кольорова гама, музика, символи посилюють психологічний вплив політичної реклами. Кольори полегшують прочитання тексту (так, найкраще читається чорний текст на жовтому фоні), створюють візуальні ілюзії (червоний – близькості, синій – навпаки, віддаленості), а також настрої політичної реклами, закріплюючи установку на позитивне чи негативне сприйняття кандидата або ідеї.

В політичній рекламі широко використовуються також символи: поле – символ свободи, дорога асфальтована – символ змін, дім – символ тепла, єдності, злагоди тощо. Так, основним елементом передвиборчої реклами Ю.Тимошенко було серце – символ любові, співчуття, відданості.

Таким чином, в політичній рекламі використовується широкий арсенал маніпулятивних технік. Об'єктом впливу є емоції виборців. Маніпулятивні прийоми в політичній рекламі націлені, насамперед, на створення позитивного іміджу одного політика і дискредитацію опонента. Символи, кольори і музика використовуються для посилення впливу на підсвідомість виборців.

Список використаних джерел :

1. Леонов Н.С. Информационно-аналитическая работа в загранучреждениях.- М., 1996. - С.47
2. Лисовский С.Ф. Политическая реклама. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 2000. – 120 с.
3. Егорова-Гантман Е. В. Политическая реклама. – Москва, 2002. – 240 с.
4. Павлюк Л. Політична реклама у президентській кампанії – 2009: «війна усіх проти усіх» і її креативні банальності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/za-scho-krytykuyut-media/reklama-propahanda/>
5. Телебачення спецоперацій. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних програмах українського телебачення: моніторинг, методи визначення та засоби протидії. Рекомендації щодо принципів відкритої редакційної політики телеканалів / Лігачова Н.Л., Черненко С.М., Іванов В.Ф. – К.: Телекритика, 2003. – 266 с.
6. Яцунська О. Антиреклама на дострокових парламентських виборах як засіб маніпулювання суспільною свідомістю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1773/>

Мірошниченко Є.*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному суспільстві інформація набуває важливого значення і стає рушієм людського прогресу та комунікацій. Інформація стає невід'ємною частиною людських цінностей, що значною мірою впливає на суспільну поведінку і ставлення людей до новітніх технологій. На основі багатьох досліджень було виявлено тенденцію просування людства до «Інформаційного суспільства», в якому інформація значною мірою впливає і визначає не тільки характер соціальних комунікацій, але й глобальні риси економічного і політичного розвитку.

In modern society information is rapidly growing abundant and essential in human progress and communication. Information has been incorporated into all levels of human lives with a significant impact on community behavior. This article examines how scholars claim that the current social order has turned into an 'Information Society', where information is substantially valuable and determines not only the course of social communication, but also the global economic and political life.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовив появу якісно нового типу суспільства, яке отримало назву «інформаційне». Інформаційне суспільство характеризується високим рівнем розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій і їх інтенсивним використання громадянами, бізнесом і органами державної влади [1].

Серед науковців, що детально досліджують дану проблему немає одностайності стосовно назви даному типу суспільства, так використовують наступні терміни: «технотронне суспільство» (З. Бжезинський), «Постіндустріальне суспільство» (Д. Белл), «пост капіталістичне суспільство» (П. Дракер), «суспільство мережевих структур» (М. Кастельс).

Зокрема, науковець В.Л. Іноземцев вважає, що «на початок 60-х років сформувалися найважливіші методологічні основи, що дозволяють розглядати становлення нового соціального стану з позицій відходу від традиційного індустріалізму і розвитку «економіки послуг», пов'язаного з підвищенням ролі технологічного фактора, науки й освіти, розширенням впливу нового класу кваліфікованих професійних менеджерів і технократів і якісною зміною місця теоретичного знання і інформації в суспільному виробництві».

Так над цією тематикою працювали такі дослідники: Д.Белл, Дж.Бенігер, З.Бжезинський, Р.Брейтенштейн, Е.Дж.Вільсон, Д.Естер, М.Кастельс, Г.Кан, С.Леш, М.Маклюєн, Дж.Мартін, Й.Масуда, К.Мей, Дж.Нейсбіт, Ф.Родрігес, Т.Розак, О.Тоффлер, А.Турен,

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Белоусова Н.Б.

Ф.Уебстер. Значний внесок у розробку теорії інформаційного суспільства зробили російські вчені, такі як: І.Алексеева, О.Вершинська, Т.Вороніна, С.Дука, Д.Іванов, В.Іноземцев, Ю.Кашлев, І.Мелюхін, І.Панарін, А.Ракітов, В.Стьопін, А.Чернов. Серед вітчизняних дослідників цю проблему досліджують: В.Андрущенко, В.Гондюл, Л.Губерський, В.Діденко, Д.Дюжев, М.Згуровський, М.Зелінський, В.Князев, А.Колодюк, В.Кремень, С.Кузнецов, Є.Макаренко, І.Надольный, В.Недбай, В.Нечитайло, Л.Товажнянський, В.Федотова, В.Фурашев, О.Шевчук, В.Щербина, В.Щетинін, Т.Яшук та ін.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та їх активне використання зумовило необхідність використання їх у сферах регіонального, державного і муніципального управління для успішного розвитку держави. Так знання, інформаційні технології перетворились в безумовну домінанту суспільного розвитку.

Свідченням тому є стрімке зростання інформації, що все більш вільно циркулює в соціальному просторі, перетинаючи національно-державні кордони. Інформаційний вибух, що стався у другій половині ХХ ст., кардинально змінив громадську думку і одночасно став новим фактором суспільного розвитку. Він призвів до кардинальних зрушень у способі життя людини, цивілізації в цілому, що було зумовлено необхідністю вироблення способів оптимізації процесів, пов'язаних з виробництвом, використанням, зберіганням і пошуком інформації. Внаслідок цього, такі фундаментальні поняття як «інформація», «інформаційна технологія», «інфосфера», «інформаційна культура», «інтелектуальний капітал», «віртуальна реальність», «кіберпростір», «технопарк» стали чи не основним інструментом аналізу стану сучасного соціуму [2].

Існують різноманітні підходи до становлення і розвитку інформаційного суспільства, кожна країна обирає свій шлях побудови, виходячи з доступних ресурсів, можливостей та потреб громадян. Зокрема виділяють інформаційні моделі, в яких базується політика певної держави з інноваційного та науково-технологічного розвитку, що лежить в основі становлення інформаційного суспільства [3; 4].

Важливим етапом дослідження даної проблематики становить аналіз політики провідних держав, вивчення їх досвіду становлення інформаційного суспільства, документи ЄС, ООН, ВТО, ЮНЕСКО, декларації та інші підсумкові документи самітів глав держав, нарад міністрів з політики у сфері ЗМІ і міжнародних неурядових організацій [5].

Підсумовуючи, можна відзначити, що сьогодні практично кожна країна постала перед необхідністю здійснення інноваційних реформ шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій, сучасних знань та інформації як найважливішого ресурсу життєдіяльності суспільства ХХІ століття.

Список використаних джерел:

1. Стратегия развития информационного общества в Российской Федерации от 7 февраля 2008 г. N Пр-212 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/2008/02/16/informacia-strategia-dok.html>
2. Попов А. А. Институциональные параметры Информационного общества (технологический, научный, социальный, антропологический) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifap.ru/library/book324.pdf>
3. Інформаційне суспільство: Антологія: Навч. посібник/КНУ ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнародних відносин; Уклад.: М.А Ожеван, Л.М.Новохатько, Г.А. Піскорська та ін. – К.: Центр вільної преси, 2006.

4. Федоришин И. Информационное общество [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statuspress.com.ua/big-theme/informacionnoe-obshhestvo.html>
5. Аналіз тенденцій світового досвіду побудови інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ecsor.com.ua/files/indicator_r1.pdf

Ошитко О.*

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ ЯК МОДЕЛЬ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

By analyzing the discourse of multiculturalism in today's Germany, the author exposes the reasons for the appearance of the critical attitude towards it, reveals the necessity to reconsider certain principles of multiculturalism, taking globalization into account.

Проблема культурної різноманітності часто породжує непрості виклики. Важливість цієї проблеми засвідчує і звіт Програми розвитку ООН, у якому зазначається, що близько мільярда осіб (кожен сьомий житель Землі) належать до групи, яка в тій чи іншій формі стає жертвою за етнічною, расовою, релігійною чи, ширше, за «культурною» ознакою [2]. Одним із шляхів подолання напруги в полікультурних країнах та варіантів активізації процесу демократизації чимало філософів, політологів і правознавців вважають мультикультуралізм, який «розуміється не тільки як терпимість стосовно культурного розмаїття, але і як вимога законодавчого визнання прав расових, релігійних і культурних груп» [5].

Термін «мультикультуралізм» з'явився в кінці 80-х років ХХ ст. Він означав поважне ставлення більшості до меншин, рівний статус різних культурних традицій, право індивідів на вибір своєї ідентичності. Нині цей термін означає співіснування в єдиному політичному суспільстві кількох помітних культурних груп, які бажають і, в принципі, здатні відтворювати свою специфічну ідентичність. У такому розумінні більшість сучасних країн мультикультурні [1]. Однак вчені, які не сприймають мультикультуралізм як філософську концепцію і не визнають його чинником об'єднання суспільства та засобом демократизації, висувають тезу, що жодне суспільство нині не є мультикультурним у повному розумінні цього слова.

Найактивніше заперечують мультикультуралізм як теорію і практику іммігрантські держави, в яких іммігранти можуть поглинути титульну націю. В.Кімліка розрізняє два основні різновиди культурного розмаїття. По-перше, це наслідок інтеграції, розширення кордонів держави, приєднання до неї культур раніше автономних, прив'язаних до певної території. Такі культури, інтегруючись, прагнуть зберегти себе у вигляді окремих спільнот, вимагають автономії, забезпечення свого існування паралельно із суспільною більшістю. По-друге, культурне розмаїття може бути результатом імміграції. Як правило, групи іммігрантів орієнтуються на інтеграцію в суспільство, до якого вони прибули [4].

Розглядаючи практику мультикультуралізму країн світу варто згадати практику Німеччини. Концепція мультикультурного суспільства, що вважалася у ФРН незаперечною останні 40 років, зазнала краху. Ідею дружної багатонаціональної родини, яку часто використовувала німецька політична еліта, нещодавно розвіяла канцлер ФРН Ангела Мер-

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: доц. Кучмій О.П.

кель. Такій заяві передував гучний скандал у зв'язку з публікацією книги під назвою «Німеччина – самоліквідація», автором якої є колишній член правління Бундесбанку, член Соціал-демократичної партії Німеччини (СДПН) Тіло Сарацин [3]. У книзі йдеться про те, що зростання кількості іммігрантів, які не сприймають німецьку культуру і не прагнуть інтегруватися в німецьке суспільство, веде до занепаду Німеччини [7].

Виступаючи на засіданні своєї партії «Християнсько-демократичний союз», канцлер Німеччини Ангела Меркель заявила, що спроби збудувати багатокультурне суспільство в Німеччині «повністю провалилися». За її словами, так звана концепція «мульти-культи» — коли люди з різних культур щасливо живуть поруч — власне, відповідала політиці, в рамках якої Німеччина запрошувала представників усіх народів жити в ФРН, не висуваючи при цьому вимог їхньої готовності до інтеграції. Однак країні довелося зіткнутися з ситуацією, коли іммігранти виявилися ніби «поза грою», оскільки не знали німецької мови, а також тому, що не могли знайти місце на ринку праці. Тому можна констатувати, що концепція «мульти-культи» в ФРН не спрацювала [6].

Мігранти все частіше викликають неспокій у німців. Як відомо, у Німеччині зареєстровано більше 7 мільйонів приїжджих, більшість з яких мусульмани, переважно вихідці з Туреччини. Останнє проведене опитування підтверджує: понад 30% людей вважає, що країну «заполонили іноземці». Дослідження аналітичної фундації Фрідріха Еберта показує також, що приблизно така ж кількість опитаних вважає: близько 16 млн. іммігрантів чи людей іноземного походження в Німеччині прибули туди заради соціального захисту й виплат [3].

Правляча коаліція Німеччини дійшла висновку, що уряд, федеральні землі та общини мають більше робити для інтеграції. Разом із тим, влада вирішила висувати й вимоги до іммігрантів щодо їхньої готовності до інтеграції, однією з яких є вивчення німецької мови. За даними журналу Focus, вже готовий відповідний законопроект щодо посилення відповідальності іноземців-іммігрантів і накладання штрафів за небажання інтегруватися. За інформацією речника Міністерства внутрішніх справ Штефана Паріса, вже стартувало опитування федеральних земель на тему: «Які санкції слід застосовувати проти мігрантів, які проігнорували обов'язкові інтеграційні курси?» [7].

Вслід за Німеччиною про згортання політики мультикультурності заявила Великобританія (заклики до посилення інтеграції молодих мусульман у суспільство в якості заходів щодо запобігання розвитку екстремізму в середовищі постійних жителів країни; введення нових міграційних обмежень), Франція (масова депортація ромів; заборона жінкам носити паранджу, чадру та нікаб у публічних місцях), Австралія та Іспанія [6].

Таким чином, мультикультуралізм як модель полікультурного суспільства і один з аспектів толерантності до цих пір залишається неоднозначним терміном політичної лексики. Ідея мультикультуралізму висувається головним чином у високорозвинених суспільствах Європи, де здавна існує високий рівень культурного розвитку. Однак у сучасній Європі мультикультуралізм теж зазнає нищівної критики, про що засвідчили нещодавні заяви лідерів провідних європейських країн з приводу «провалу» політики мультикультуралізму.

Список використаної літератури:

1. Дрожжина С. Мультикультуралізм: теоретичні та практичні аспекти / С. Дрожжина // Політичний менеджмент. - 2008. - № 3. - С. 96-106.
2. Куропятник А.И. Мультикультуралізм: проблеми соціальної стабільності поліетнічних обществ / А.И. Куропятник. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2000. – С. 8.

3. Куц К. Взгляд из Франкфурта: крах «мультикульту» [Електронний ресурс] / Константин Куц. – Режим доступу: <http://www.bfm.ru/kouts/2010/10/18/krah-multikulti.html#text>
4. Мамонова В.А. Мультикультурализм: разнообразие и множество [Електронний ресурс] / В.А. Мамонова. – Режим доступу: http://www.intelros.ru/2007/07/06/vamamonova_multikulturalizm_raznoobrazie_i_mnozhestvo.html
5. Мультикультуралізм: соціально-методологічний аспект: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Т.М. Кулікова; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. — Х., 2006. — 18 с.
6. Паин Э. К вопросу о «крахе политики мультикультурализма» в Европе [Електронний ресурс] / Эмиль Паин. – Режим доступу: <http://demagogy.ru/pain/blog/2011-03-05/k-voprosu-o-krakhe-politiki-multikulturalizma-v-evrope>
7. Mintzel A. Multikulturelle Gesellschaften in Europa und Nordamerika – Konzepte, Analysen, Streitfragen, Befunde. Passau, 1997. – 266 s.

Федоренко А.*

ОСНОВНІ ПРОГРАМИ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В ЄС

Формування системи електронного уряду ЄС здійснюється за декількома пріоритетними напрямками, розвиток яких має забезпечити позитивні зміни в життєдіяльності як держави, так і суспільства. Зокрема, важливим вважається забезпечення можливостей всіх бажаючих користуватися послугами електронного уряду, що в більшій мірі залежить не від створення відповідної системи, а від сприяння розвитку сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій та забезпечення їх доступності. Завдання щодо підвищення ефективності діяльності публічних адміністрацій завдяки запровадженню інформаційних технологій згідно даного плану передбачає створення систем та способів оцінки цієї ефективності, відстеження позитивних та негативних тенденцій.

Основу в процесі розвитку електронного урядування в Європейському Союзі становлять наступні програми:

- План дій «e-Europe 2002» [1].
- План дій «e-Europe 2005» [2].
- План дій «e-Government i-2010» [3].

У 2000 році на організованій Європейською Комісією нараді міністрів країн ЄС була прийнята програма електронного розвитку Європи eEurope- 2002: «Інформаційне суспільство для всіх». Ініціатива спрямована на забезпечення того, щоб громадяни мали вільний доступ до основних даних загального користування, а також сприяння в мережі взаємодії між громадянами й урядами.

«Електронна Європа – 2002» – план дій, заснований на трьох пріоритетах: дешевший, швидший і безпечніший доступ до Інтернет - технологій та послуг (дешевший і швидший доступ до мережі Інтернет, швидший Інтернет для дослідників та студентів, захист мереж та старт-картки тощо); інвестиції у науку та людей (європейська молодь у цифрову еру, розвиток та існування у добу інформаційної економіки, залучення всіх громадян до економіки, яка заснована на знаннях); пропаганда користування новими інформаційними технологіями (пришвидшення е-комерції, електронний доступ до державних послуг, здоров'я он-лайн, інтелектуальні транспортні системи тощо).

«Електронна Європа – 2005» – план дій, спрямований на розширення доступу до мережі Інтернет за конкурентоспроможними цінами, боротьбу з кіберзлочинністю та застосування інформаційних технологій органами влади. У рамках попередження злочинів у інформаційному середовищі Європейською Комісією запропоновано створити спеціалізовані загони особливого призначення з кібербезпеки та суспільні Інтернет - сектори «культура безпеки» [4].

У квітні 2006 р. у рамках Європейської Комісії був сформований новий План дій з електронного уряду й висловлено заяви про необхідність збільшення інвестицій у розвиток інформаційного суспільства, а саме План дій «i-2010». Зокрема комісар ЄС з інформаційного суспільства й ЗМІ Вівіан Редінг висловила заклопотаність тим, що в області

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Андреева О.М.

досліджень по ІКТ Європа продовжує відставати від своїх конкурентів, інвестуючи приблизно половину того, що інвестують США [5].

Електронна Європа -2010 об'єднує в собі всю політику, ініціативу і дії Європейського Союзу, які направлені на стимулювання розробки й використання цифрових технологій у повсякденному, робочому й особистому житті, і формулює ключові цілі. Згідно з цією стратегією, першочерговими завданнями, що постають перед державами-членами Європейського Союзу у процесі становлення єдиного європейського кіберпростору, є: введення єдиних стандартів, узгодження програмних платформ та забезпечення сумісності комунікаційних технологій; підвищення швидкості доступу до широкосмугових мереж зв'язку в Європі; розробка нових та збагачення змістової наповненості існуючих спільних інформаційних ресурсів; охорона інформаційних ресурсів від кіберзлочинів, шкідливого змістового наповнення і невдалих технологій; модернізація правової основи для аудіовізуальних послуг; усунення «цифрового розриву» [6].

На сучасному етапі розвитку е-урядування в ЄС найбільш вагомими напрямками є програми: «Електронна митниця» (eCustoms), «Електронний паспорт» (ePassport), «Електронне голосування» (eVoting) тощо.

Як зазначається в Багаторічному стратегічному плані «Електронна митниця 2007» [7], головною метою Комісії ЄС та держав-членів є надання загальноєвропейських послуг електронного уряду, які включають ефективні інформаційні та комунікаційні системи між публічними адміністраціями, що забезпечують обмін та обробку інформації публічного сектору в рамках всього ЄС в безпечний спосіб. Однією зі складових відповідних заходів є створення та функціонування безпечних, інтегрованих та доступних електронних митних систем, що мають на меті сприяння перевезенню та митному оформленню товарів, зниженню загроз безпеці громадян шляхом мінімізації відмінностей, що залишилися між митними процедурами країн-учасниць [3].

Згідно діючого варіанту цього плану, повну реалізацію плану щодо створення електронної митниці в рамках ЄС передбачено завершити до 2013р. Сама ж реалізація цього Програма «Електронний паспорт» може розглядатися самостійною програмою, яка вимагається Міжнародною організацією Цивільної Авіації (ICAO, International Civil Aviation Organization) [8] та затверджена Постановою Ради ЄС від №2252/2004 від 13 грудня 2004 року. Формальне затвердження також охоплює специфікації, що управляють випуском нової версії стандартизованого паспорта високої безпеки, біометричного паспорта або «ePassport». Із затвердженням специфікацій як міжнародного стандарту всі 188 країн членів ICAO погодилися випустити їх паспорти, включаючи нову версію ePassport відповідно до Стандарту не пізніше, ніж 1 квітня 2010 [9].

Відповідно до умов стандарт ePassport є наступним: фото особи є основним/первинним обов'язковим біометричним параметром; з додатковими (не обов'язковими) параметрами - райдужна оболонка (ока) чи відбитком пальця(ів), як вторинний біометричний параметр; безконтактний чип інтегральної схеми, вбудований в ePassport [10] як носій даних; глобальна логічна структура даних для програмування чіпу; модифікована схема інфраструктури відкритих ключів (PKI).

На електронний чип будуть записані наступні дані: алфавітно-цифрові дані про власника паспорта й документ: ім'я, прізвище, термін дії паспорта тощо; біометричні дані особистості; зображення особи особистості, зображення відбитків пальців (вказівних пальців лівої й правої руки) особистості (починаючи із середини 2008 року).

Європейська Комісія ухвалила пропозицію зобов'язати всі країни-члени Європей-

ського Союзу зберігати біометричні дані про особи, що подають заяву на одержання візи або дозволу на проживання. Біометричні дані будуть зберігатися в єдиному форматі й включають два типи ідентифікації: первинна ідентифікація - цифрова фотографія особи людини й вторинна - дані про відбитки пальців. Дана система буде впроваджена з метою уніфікації й інтеграції еміграційних систем країн - членів ЄС.

Останній включений в усі 7 видів паспортів: паспорт громадянина; паспорт негромадянина; дипломатичний паспорт; службовий паспорт; проїзний документ особи без громадянства; проїзний документ біженця; проїзний документ особи, якому привласнений альтернативний статус [7]. Електронне голосування - охоплює різні форми голосування, починаючи з вивчення громадської думки, референдумів і закінчуючи політичними виборами, що проводяться через Інтернет. Виборець одержує на відповідному сайті електронний бюлетень і голосує.

Висновок : Всі зазначені програми можуть розглядатися як складові єдиної програми «електронний уряд», так як можуть використовувати спільні ресурси, стандарти, певні дані тощо. Зокрема, програма «Електронна митниця» повинна використовувати технічну базу реалізацію програми електронного уряду, а також забезпечувати сумісність (можливість обміну даними) з іншими державними установами (адміністраціями) або агентствами, залученими до руху товарів в межах кожної держави.

Література

1. EU: eEurope 2002 - An Information Society For All. Action Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2002/documents/archiv_eEurope2002/actioplan_en.pdf39.
2. EU: eEurope 2005 - An Information Society For All. Action Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/all_about/action_plan/index_en.htm
3. EU: i2010 eGovernment - Accelerating eGovernment in Europe for the Benefit of All. Action Plan [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/docs/highlights/comm_pdf_com_2006_0173_f_en_acte.pdf
4. HP: решения для госсектора. Особенности европейской модели электронного правительства [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://h41110.www4.hp.com/government/research/002.html>
5. Методичні підходи до побудови комп'ютерної інформаційної системи технічного регулювання України, як складової системи — «електронний уряд» / [Віткін Л. М., Лемешко Т. А., Хімичева Г. І., Зенкін А. С.]// Збірник наукових праць ХУПС. — К: 2010. – 328 с.
6. European Comission: Electronic Customs Multi-Annual Strategic Plan 2007 yearly revision [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.emta.ee/doc.php?22037
7. Мартиненко С.В. Сучасні програми розвитку електронного уряду [Електронний ресурс] / С.В. Мартиненко. – 2006. – Режим доступу:
http://www.itsway.kiev.ua/index.php?language=ru&main_managemen=about&managemen=eGov_2
8. International Civil Aviation Organization [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

- <http://www.icao.int/>
9. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A Digital Agenda for Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0245%2801%29:EN:NOT>
  10. Європейська конвенція з прав людини [Електронний ресурс] // Громадська правозахисна група/ - Стаття 11. - Режим доступу:
<http://article11.org.ua/003.php>

Чечель К.*

СУЧАСНА СИТУАЦІЯ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ І В ПІВНІЧНІЙ АФРИЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Для арабського світу 2011 рік почався неспокійно. Останні події у Північній Африці та на Близькому Сході сколихнули весь світ, викликавши неабияке занепокоєння не лише в урядах держав, а й у пересічних громадян. Дестабілізація політичної ситуації свідчить про початок глобальних процесів перерозподілу впливу в регіоні. Аналіз подій дає підстави говорити про наявність зв'язку між акціями протестів, що пройшли в Алжирі, Тунісі, Єгипті, Лівії, Йорданії та Ємені. Базисом дестабілізації в регіоні стали міжкланові конфлікти та відсутність загального соціально-економічного балансу. До причин останнього, передусім, ми можемо віднести тривалість перебування лідерів держав при владі, високий рівень корупції та спробу передачі влади родичам.

Найяскравішою рисою режимів усіх вище згаданих країн є домінування кланів, які представляють правлячі сили. Тривожним подіям у Єгипті передували державний переворот у Тунісі, який почався 14 січня. Тригером до активізації стало посилення впливу дружини президента Лейли Трабелсі, який до грудня 2010 року став «абсолютним володарем». Трабелсі з десятьма братами сформував домінуючий клан, що порушило баланс сил і систему стримувань та противаг. Зростання корупції та добробуту клану Трабелсі стало каталізатором зростання невдоволення з боку інших кланів країни. У результаті заворушень Президент, після 23 років правління, втік з країни, полишивши її в руках прем'єр-міністра, а згодом спікера.

Наступним у ряді військових зіткнень став Єгипет, країна, котра зазнала чи не найбільших матеріальних (культурних) втрат внаслідок широкомасштабних протестів своїх громадян на вулицях, площах, територіях пам'ятних зон та в музеях, курортних містах, урядових будівлях. Першими названими причинами масової непокори, що пролунали з сотень мадіаканалів 25 січня 2011 року, були вимоги «проведення економічних і політичних реформ, поліпшення умов життя, скорочення безробіття ТА відставки уряду». Не кожен тоді знав, що незадовго до початку конфлікту з'явилася інформація про намір Хосні Мубарака (президент Єгипту, що знаходився при владі 30 років) передати владу своєму синові Гамалю. Деякі називали режим Мубарака «політичним маразмом», деякі – «культом фараона», але найтвердішу основу під собою має твердження, що «президентський клан, монополізувавши владу й власність у країні, почав в якийсь момент драгувати інші елітні групи, які не могли «розвернутися» — ні в економічних, ні в політичних відносинах». Нагадаємо, що сьогодні влада в Єгипті перейшла до Вищої ради збройних сил, яку очолює міністр оборони, генерал М.Тантаві; дію Конституції призупинено; Каїр в руїнах... Якщо раніше те, що відбувається в країні називали «боротьбою народу проти корумпованої верхівки», то тепер «брат пішов на брата»...

Наступною ареною для масових протестів стали Алжир та Ємен, де 12 лютого центральні вулиці столиць заповнили сотні мітингуючих, вимагаючи відставку голів держав

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Рижков М.М.

Президент Ємену Абдалла Салех перебуває при владі з 1978 року, а Президент Алжиру – з 1999 року.

Проте найважчим випробуванням як для громадян, так і для світової спільноти, стала війна у Лівії. Муаммар Каддафі одноосібно править Лівією з 1969 року. На початку свого правління він жорстко, із застосуванням армії, придушив і поставив під владу Тріполі племена пустелі. Впродовж 42-х років, ініціюючи величезну кількість перетворень у країні, головним економічним досягненням яких стала нафтова промисловість, Каддафі власноруч заклав підвалини до майбутніх конфліктів. Уся промисловість, бюджетні кошти та військові сили опинилися в руках однієї особи. З 80-х років починається жорстке переслідування опозиції, встановлюються «сталеві цензура» у медіа, звільняються сотні ув'язнених без усіляких на те причин. І на початку другого десятиліття ХХ століття громадяни Лівії прийшли до висновку - час Каддафі як людини-лідера добіг кінця.

Проте мирний протест на початку переріс у кровопролитну громадянську війну з прихильниками Каддафі з одного боку, та повстанцями (Перехідна Національна Рада) – з іншого. У конфлікт втягнуто близько 80 тис. осіб, а кількість жертв на сьогодні (20.03.2011) становить 10-12 тис. осіб. Після того як Рада безпеки ООН резолюцією-1973 дала «добро» на повітряні удари по Лівії, коаліція країн Заходу розпочала військову операцію проти режиму. Лівійський лідер Муаммар Каддафі пригрозив завдати удари по військових і цивільних об'єктах по всій території Середземномор'я у відповідь на агресію з боку міжнародної коаліції сил. «Нам нікуди відступати, ми на своїй землі, а ви будете переможені. Якщо загинуть усі чоловіки, за зброю візьмуться наші жінки», - сказав Каддафі, звертаючись до західних держав. Такі слова лише підтверджують думку про те, що війна в Лівії вже вийшла за межі громадянської війни і наближається до процесу безжального винищення народу. Більшість країн світу засудили Каддафі за використання сили проти цивільних осіб. Сполучені Штати ввели санкції проти уряду Каддафі. Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй прийняла резолюцію про заморожування активів Каддафі і 10 членів його родини та 6 осіб найближчого оточення. Проти режиму Каддафі виступили майже усі Європейські держави і США; стриману позицію зайняли Росія, Китай, Бразилія, Індія та Німеччина; підтримку режим отримав від Венесуели, Зімбабве, Сирії та Білорусії.

Яке ж майбутнє чекає на Лівію? У Каддафі - краща зброя та вірні найманці, у повсталих – більше людей. Влада має гроші і отримує доходи від продажу нафти, повстанці захоплюють нафтові термінали. У Каддафі виявилось достатньо сил, аби вистояти. Цей паритет між ним і повстанцями може означати тривалу громадянську війну – з майбутнім розколом країни за зразком Судану. Але для цього війна повинна тривати багато років. Поки що Лівія до цього не дійшла. ЄС зацікавлений у швидкому закінченні війни через велику кількість біженців з Лівії, яких відіслати назад у палаючу країну неможливо. Друга загроза – ріст цін на нафту та удар по економіці ЄС.

Отже, сьогодні арабські народи переростають свої традиційні архаїчні державні структури і стають досить динамічними країнами, де думка суспільства важить багато. Узурпація влади та бідність стали лише передумовами наявних конфліктів, насправді ж, перед Єгиптом, Тунісом, Лівією та іншими державами регіону постала логічна потреба у змінах.

Список використаної літератури

1. Нормализация ситуации в Ливии [електронний ресурс]: 16.03.2011.- режим доступу:

- <http://www.rian.ru/politics/20110324/357433564.html>
2. Северная Африка на грани [електронний ресурс]:04.02.2011.- №1170.- режим доступу:
<http://gazeta.ua/articles/world-newspaper/370567>
  3. Ливия: краткая справка [електронний ресурс]:18.12.2010.- режим доступу:
http://www.bbc.co.uk/russian/international/2009/09/090918_in_depth_libya.shtml
  4. Гражданская война в Тунисе разгорается: в столицу введена армия [електронний ресурс]:14.01.2011.- <http://news.ukrhome.net/content/1567082/>

Гринчук М.*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПІАР – ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ В США 2008 РОКУ

Невід’ємною складовою виборчих кампаній є організація ефективної системи комунікацій політика з громадськістю. Для цього використовуються так звані «технології зв’язків з громадськістю (піар-технології)». Піар-технології можна визначити як сукупність процедур, прийомів та способів управління комунікаціями суб’єкта з цільовими аудиторіями, які дозволяють найбільш оптимально і ефективно реалізувати поставлені цілі в певний час і в певному місці.

Сьогодні піар-технології є одним з найбільш поширених і дієвих інструментів створення привабливого іміджу політика, встановлення, підтримки і розширення контактів з виборцями [1].

Метою даної роботи є визначення особливостей використання піар-технологій під час президентських виборів в Сполучених Штатах Америки 2008 року на прикладі передвиборчої кампанії Барака Обама.

Кандидат від Демократичної партії США сенатор Барак Обама (Barack Obama) переміг на президентських виборах, що відбулися 4 листопада 2008 року у Сполучених Штатах, ставши першим в американській історії темношкірим американцем, який виграв президентську гонку [2].

Барак Обама провів першу повноцінну кампанію, засновану на законах і принципах інформаційного суспільства.

Головним стратегом передвиборної кампанії Барака Обама був Девід Аксельрод, відомий у колах Демократичної партії політтехнолог. Саме він запропонував використати мережу Інтернет для залучення максимальної кількості волонтерів, готових працювати на кандидата безкоштовно. Барак Обама став не тільки першим віртуальним кандидатом, але і найбагатшим кандидатом у президенти в історії США, зібравши понад \$ 750 млн.

Веб-сторінку Барака Обама створив засновник соціальної мережі Facebook Кріс Хьюз. Сайт містив посилання на акаунти Обама і його прихильників в різних соціальних мережах, посилання на блоги, чати, а також систему онлайн-пожертвувань. Користувачі сайту мали можливість самостійно організувати різноманітні заходи та відчутти свою причетність до передвиборчої кампанії.

З самого початку виборча кампанія Б. Обама була побудована за принципово новою технологією – «знизу вгору». Завдяки новим технологіям прихильники Б.Обама проводили акції на підтримку свого кандидата самостійно, без контролю з боку виборчого штабу. За власним бажанням волонтерами було організовано 200 000 акцій на підтримку кандидата в президенти.

Загалом, під час передвиборчої кампанії Барака Обама були застосовані такі піар – технології [3]:

- створення акаунтів в соціальних мережах MySpace, Facebook, Twitter тощо, що підвищило популярність кандидата у президенти серед інтернет-користувачів, число яких складає в США 53% населення;

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас.Запорожець О.Ю.

- відкриття власного каналу на YouTube, на якому були розміщені музичні промо-ролики;

- активне використання sms та email – розсилок для взаємодії з прибічниками кандидата у президенти;

- використання мобільного маркетингу: для популярного смартфона Apple Iphone був створений спеціальний додаток, який дозволяв завантажувати останні новини про кандидата, його промови, брати участь у передвиборчих заходах в якості волонтерів, закликати проголосувати своїх друзів, переглядати ролики дебатів, скачувати рингтони тощо;

- поширення відеороликів в мережі Інтернет: штаб Б.Обами зняв та виклав на YouTube близько 2000 відео, від агітаційних роликів до серйозних відео-роз'яснень позиції Б.Обами з різних актуальних питань;

- реалізація програми «Від вашого будинку до Білого Дому», яка передбачала організацію в будинках гостинних громадян відкритих бесід про кандидата в президенти Барака Обаму. Після кожної зустрічі обов'язково збиралися онлайн-контакти учасників, і спілкування продовжувалося з ними в онлайн режимі [4-5].

Отже, президентська кампанія 2008 року в Сполучених Штатах Америки відзначилась активним використанням мережі Інтернет як інструменту політичного піару. Інтернет – технології дали змогу Бараку Обамі здобути прихильність виборців і навіть залучити їх до своєї передвиборчої кампанії.

Список використаних джерел:

1. Ковлер А. Избирательная кампания: организация и методы работы. – М., 1995. - 76 с.
2. Почепцов Г. Г. Як стають президентами. Виборчі технології ХХ століття. – К., 1999. – 380 с.
3. Саваневський М. Хто вкрав мого Обаму? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/05/21/3957730/>
4. Беянинов К. Отставка на будущее [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ua/doc.html?DocID=15164785>
5. Зыгарь М. Барак Обама пошел в историю [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/Doc/1105873>

Пустовіт А. *

ЕНЕРГЕТИЧНА СФЕРА: СЦЕНАРІЙ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Новий період взаємовідносин України та Російської Федерації розпочався з моменту їх утворення на теренах колишнього СРСР, в результаті історичного рішення, прийнятого в Біловезькій пущі 7-8 грудня 1991 р.

Відносинам між Україною та Російською Федерацією на початку становлення української державності надавалось особливе значення. Це ставлення відображено в стратегії розвитку України, розробленій Міністерством економіки України й розрахованої до 2020 року.

Енергетичні відносини між Україною та Росією мають непросту історію: від стратегічного партнерства та реалізації великих спільних енергетичних проєктів до періодів шантажу, недовіри й взаємних звинувачень і прямих енергетичних “воєн”. Серед основних причин такого стану справ у російсько-українських енергетичних відносинах, на нашу думку, є їх безсистемність та орієнтованість на досягнення короткотермінових цілей.

Кожна держава намагається будувати відносини в енергетичній сфері на основі розробленої саме для неї Енергетичної стратегії розвитку, що розрахована на довгострокову реалізацію і переслідує цілі, що визначаються загальним баченням шляхів розвитку країни та її місцем у світі.

Згідно з Енергетичною стратегією Росії на період до 2020 року державна енергетична політика в зовнішньоторговельній сфері має бути спрямована на перехід країни від ролі переважно постачальника сировинних ресурсів до ролі самостійного учасника світового обороту енергетичних товарів, який проводить незалежну політику на світових ринках. Ця необхідність продиктована як об'єктивними тенденціями до посилення міжнародної економічної інтеграції, так і потенційними вигодами від якісної зміни ролі Росії в світовій торгівлі енергетичними ресурсами».

Вперше в цьому документі були сформульовані основні цілі єдиної політики регулювання експорту, імпорту та транзиту енергоресурсів.

Стратегічним інтересам Росії відповідає формування єдиної енергетичної та енерготранспортної інфраструктури в суміжних регіонах Європи та Азії, розвиток міжнародних енерготранспортних систем, забезпечення недискримінаційного транзиту енергоносіїв.

Саме глобальний характер енергетичних проблем та все більша їх політизація, а також впливове положення паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) Росії в системі світової енергетики висунули енергетичний чинник у перелік базових елементів російської дипломатії.

Україна, виходячи з планів інтеграції до Євросоюзу, розробила власну енергетичну політику. Стратегічні напрями зовнішньої енергетичної політики України, передбачені в Енергетичній стратегії України на період до 2030 року, полягають в інтеграції національного ПЕК до Європейського союзу.

В сучасних енергетичних відносинах України з Росією існують реальні загрози її

---

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Сербіна Н.Ф.

енергетичній безпеці через майже монопольну залежність у постачанні основних ПЕР (у першу чергу природного газу), що визначає надмірний, з точки зору енергетичної незалежності, економічний та політичний тиск. Автором зроблено спробу змоделювати декілька ситуацій подальшого розвитку відносин України і Російської Федерації в енергетичній сфері.

Сценарій №1 – «песимістичний».

У даному сценарії розглянутий можливий розвиток відносин між Україною та Росією в енергетичній сфері, виходячи з енергетичних стратегій обох держав.

Сценарій №2 – «оптимістичний».

Співробітництво галузі газодобування та транспортування природного газу може значно покращитися за умови взаємних поступок з боку обох сторін.

Сценарій №3 – «взаємовигідний».

Україна, зазнавши поразки в “газовій війні” 2009 р. та отримавши “корисний” досвід і дуже невигідний газовий договір, у подальшій побудові відносин з Російською Федерацією повинна використати всі можливості Євросоюзу, спираючись на домовленості Брюссельської конференції Україна-ЄС, що проходила 23 березня 2009 р.

У цьому випадку Україна зможе інтегрувати власний ПЕК до Енергетичного союзу ЄС і сама стати на крок ближче до вступу в цю спільноту, а також зможе стримувати амбіції Росії щодо українських магістралей. При цьому такий стан речей не суперечить подальшому розвитку взаємовигідних відносин в ядерній енергетиці та нафтопереробній галузі.

Сценарій №4 – «утопічний».

Україна за допомогою ЄС відповідно до рішень Брюссельської конференції проводить роботи по модернізації газотранспортної системи, тим самим заспокоюючи західних сусідів, що перебоїв у постачанні природного газу з вини України не станеться. При цьому, використовуючи дипломатію, домовляється з російським Газпромом про прийнятну ціну на блакитне паливо навіть за рахунок зменшення вартості транзиту по українській ГТС.

Такі дії на газовому ринку дозволять Україні перевести відносини з Російською Федерацією з політичної площини в економічну зі значною часткою звичайного прагматизму.

ЗМІСТ

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Панікар Г. Зростання ролі регіонів у процесі залучення прямих іноземних інвестицій.....	3
Бут Ю. Стратегічні пріоритети Європейського Союзу в сфері охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування	6
Шинкаренко І. Останні тенденції еволюції наукових та політичних поглядів на податкову конкуренцію.....	9
Глуцевська А. Зона вільної торгівлі як фактор розвитку інтеграційних процесів України та ЄС..	11
Терещенко О. Взаємодія глобальних і національних аспектів розвитку.....	15
Алиева Д. Сравнительный анализ применения НДС налоговыми системами разных стран мира.....	18
Ковальчук С. Перспективи розвитку авіакосмічної галузі України.....	20
Новиков В. Економічні та стратегічні мотиви ініціації антидемпінгових процедур.....	23
Харина У. Україна-КНР: інвестиційний аспект співробітництва.....	25
Красільчук Я. Наслідки землетрусу 11 березня 2011 року для економіки Японії.....	27
Палій В. Особливості ПЗІ у країни Близького Сходу (БС).....	28
Харенко К. Розробка нових шляхів транзиту енергоносіїв як складова частина українсько-російських відносин.....	31

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСІВ

Подвальникова О. Створення нового механізму фінансової стабілізації Європейського Союзу.....	33
Балюк Т. Внутрішньофірмові фінансові інструменти в економічній політиці ТНК.....	34
Лукашенко С. Реформа міжнародної валютної системи: ініціатива пале-рояль	36
Підчоса О. Світовий ринок нафти та газу: початок нової кризи або тимчасова турбулентність.....	38
Шкрабалюк Ю. Таргетування реального валютного курсу як монетарний інструмент.....	40
Боков І. Новітні тенденції розвитку венчурного капіталу США.....	42
Будз Ю. Необхідність здійснення фіскальної консолідації задля подолання боргової кризи в країнах ЄС	45
Тумарець В. Розвиток ринку фінансових послуг України зі вступом до СОТ.....	47
Осійчук Д. Привабливість акцій українських емітентів для портфельних інвесторів.....	50
Макеєнко Н. Місце та вплив іноземного капіталу на банківську систему України.....	53

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

Морозов В. Оподаткування розважального бізнесу у ФРН.....	58
Приятельчук О. Врахування концепції корпоративної соціальної відповідальності в питаннях формування споживчих смаків населення	62
Марущак Н. Реалії та перспективи соціальної відповідальності бізнесу в Україні	65

Смаглюк В. Значення ринку туристичних послуг для підвищення конкурентоспроможності національної економіки України.....	68
Бех К. Роль міжнародних інтеграційних об'єднань у сучасному міжнародному бізнесі....	70
Козар А. Кластеризація економіки: поняття, світовий досвід та перспективи розвитку в Україні.....	73
Головко А. Соціальний маркетинг в Україні: генеза та перспективи.....	76
Вишняк Л. Розвиток міжнародного бізнесу в Україні в умовах глобальної фінансової кризи...	78
Лазаренко А. Організаційна структура і характер взаємовідносин всередині компанії.....	80
Скворцова А. Дослідження ринку синтетичних похідних цінних паперів	83
Бондар Є. Адаптація комерційних банків до нестійкості умов функціонування	86
Крикун В. Механізм управління брендом в умовах асиметрії розвитку світового господарства	88
Толубко О. Інформаційно-комунікаційні чинники глобалізації бізнесу.....	90
Гіренко А. Стратегії розвитку ТНК в умовах асиметрії інформації.....	92
Ємко К. Ефективність вірусного маркетингу	94
Литвин Ю. Становлення партизанського маркетингу в сучасних умовах	96
Малик К. Практика використання логістичних систем в Україні	98

МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ

Зименкова В. Інтернет як поле битви: використання світової мережі терористичними організаціями «Хамас» та «Хезболла»	101
Яровий Д. Informational aspect of the Twitter-revolution 2010 in Kyrgyzstan	104
Мусієнко К. Оцінка потенціалу міжнародно-правового регулювання з метою упередження кібервійн.....	107
Мазурець Ю. Аналіз геополітики газових відносин Україна-Росія: постконфронтаційний період	110
Натарова А. Освещение событий в ливии французскими информационными агентствами.....	114
Медведєва О. Кіберпростір як сфера діяльності розвідувальних служб	116
Матвєєва О. Віртуальні спільноти як чинник політичної комунікації	118
Керимова Н. Маніпулятивні технології під час революцій	126
Станецька В. Маніпулятивні технології в політичній рекламі	128
Мірошніченко Є. Теоретико-методологічні засади побудови інформаційного суспільства	130
Ошитко О. Мультикультуралізм як модель полікультурного суспільства: досвід Німеччини...	133
Федоренко А. Основні програми електронного урядування в ЄС.....	136
Чечель К. Сучасна ситуація на Близькому Сході і в Північній Африці та перспективи її врегулювання	140

Гринчук М.

Особливості використання піар – технологій під час президентських виборів в США 2008 року 143

Пустовіт А.

Енергетична сфера: сценарії розвитку відносин України та Російської Федерації 145

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Збірник наукових праць

ВИПУСК 98

(Частина II)

Засновано 1996 року.

Засновник: Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Свідоцтво про державну реєстрацію: К1 № 292 від 05.11.1998 р.

Науковий редактор: д-р екон. наук, проф. Шнирков О. І.

**Рекомендовано до друку Вченою Радою Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Протокол № 9 від 26 квітня 2011 року.**

Підписано до друку 27.04.2011.

Наклад 1000 прим.

Відділ оперативної поліграфії
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Тел. 483–11–25